

GYLLEBO SLOTT

Parkens och trädgårdens historia, nutid och framtid

Författare: Karolina Alvaker Mia Blücher Matilda Lindgren Ella Klara Östling

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE VID LTJ-FAKULTETEN

Fakulteten för Landskapsplanering, Trädgårds- och Jordbruksvetenskap

Område 6 Landskapsarkitektur, Sveriges Lantbruksuniversitet

Landskapsarkitektprogrammet, Alnarp, 2010

15 hp

Figur 1. Gyllebo slott. Foto: Mia Blücher, 2009.

SLU
Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, Trädgårds-
och Jordbruksvetenskap

Författare: Karolina Alvaker Mia Blücher Matilda Lindgren Ella Klara Östling

Titel: Gyllebo Slott - Parkens och trädgårdens historia, nutid och framtid

English title: Gyllebo Manor - Past, present and future times of the park and garden

Nyckelord: trädgårdshistoria, landskapsarkitektur, landskapsvård, trädgårdsrestaurering, Gyllebo

Keywords: garden history, landscape architecture, landscape management, garden restoration, Gyllebo

Handledare: Kjell Lundquist och Boel Persson, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur

Examinator: Kjell Lundquist, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur

Kurskod: LP0490

Kurstitel: Bevarande, vård och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad D Landskapsarkitektur

Utgivningsort: Alnarp

Månad, År: Januari, 2010

Serie: Självständigt arbete vid LTJ-Fakulteten

Program: Landskapsarkitekturprogrammet

Område Landskapsarkitekturs förord

Föreliggande rapport, *Gyllebo Slott. Parkens och trädgårdens historia, nutid och framtid*, har sin upprinnelse i kursen "Bevarande, vård och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar" (LP0490) om 15hp vid Område Landskapsarkitektur, SLU, Alnarp, under vårterminen 2009. En motsvarande kurs gavs för första gången vårterminen 1999 och har sedan återkommit vartannat år: 2001, 2003, 2005 och 2007. En fylligare presentation av kursens historia, syfte och innehåll återfinns i en artikel i ICOMOS Sveriges *Nyhetsbrev* (oktober 2009): http://www.icomos.se/pdf/Nyhetsbrev_oktober_2009.pdf

Tre studentgrupper om vardera tre-fyra personer arbetade under våren 2009 med tre större godsanläggningar i Skåne med medeltida anor, inom ramen för övningsuppgiften "Skånska gods och gårdar – att förvalta upp mot tusen trädgårdsår". Förutom Gyllebo slott, halvannan mil nordväst om Simrishamn, studerades även godsen Ellinge, norr om Lund, och Vegeholm, sydväst om Ängelholm. Arbetet har bedrivits i *Florensdeklarationens* (1982) och i den svenska *Kulturminneslagens* (1989) anda.

De 18 anläggningar som hittills studerats, undersökts och dokumenterats inom ramen för denna kurs under de senaste tio åren är följande:

- 1999 Skarhult, Svenstorp, Vrams Gunnarstorp
- 2001 Krageholm, Skabersjö
- 2003 Malmös parker: Kungsparken och Slottsparken
- 2005 Börringekoster, Marsvinsholm, Ruuthsbo, Stora Markie
- 2007 Charlottenlund, Jordberga, Näsbyholm, Rosendal
- 2009 Ellinge, Gyllebo, Vegeholm

Skåne är känt för sina slott, och sina stora gods och gårdar. Dessa egendomar ger genom sin tusenårshävd landskapet identitet och en hög status. Turistnäringen exploaterar dem också, och gärna, ett bevis bland flera på deras betydelse. I Skåne är just slotten, jämte klostren och kyrkogårdarna, bärare av den allra äldsta trädgårdskulturen i landskapet. Under århundraden har de blivit hemvist för några av de främsta konstnärliga trädgårdsuttrycken. Många godsanläggningar, om än långtifrån alla, lever fortfarande i tradition genom bruket av jord och skog sedan medeltiden, förvaltade genom århundraden av samma ägarfamiljer.

Självfallet är slotten och de stora gårdarna och godsanläggningarna ägarnas speciella angelägenhet och ansvar. Men de är också en angelägenhet för hela landet som bärare av historia, kultur och konst, såväl i sig själva som monument som vad de härigenom representerar. Ibland har samhällets intresse formaliserats i byggnadsminnesförklaringar, riksintressen, kulturmiljöprogram, lokala "K/Q-märkningar" eller i olika informella samråd. Få är de som inte delar uppfattningen att de skånska slotten och godslandskapen utgör en nationell kulturskatt.

Hur skall då de skånska godsen och gårdarna möta sitt andra årtusende? Vems är ansvaret? Vad är viktigt? Hur skall de tidigare tusen trädgårds-, park- och landskapsåren förvaltas konkret i dagens fysiska verklighet, i geografin? Skall man göra mycket eller lite, göra medvetna och reflekterande val

eller låta den löpande driftens vardagliga och praktiska krav successivt ges tolkningsföreträde? Och - vem skall egentligen betala för eventuella eftergifter åt kulturen?

Oavsett vilka svar vi ger på frågorna ovan, vilka ideella eller ekonomiska intressen vi representerar, eller hur vi ideologiskt förhåller oss, så sker förändringar. Frågan blir snarast vilka förändringar vi vill se, vilka vi vill undvika och vem som i så fall implicit eller uttalat skall ges eller redan har skaffat sig tolkningsföreträde. Det handlar, med ett laddat uttryck, varken mer eller mindre än om makten över landskapet.

Målet med övningsuppgiften, vilken föregått denna rapport, har varit att upprätta ett koncept för ett långsiktigt bevarande (innefattande eventuella restaureringsåtgärder) jämte vård och skötsel av trädgårds-, park- och den medvetet gestaltade landskapliga anläggningen Gyllebo slott. *Syftena* har varit flera: att enligt *Florensdeklarationen* klarlägga, systematisera och träna de ingående momenten i ett praktiskt restaureringsarbete med historiska trädgårdsanläggningar, att befrämja ständiga ideologiska funderingar och målsättningsdiskussioner, att träna växlingen mellan detaljernas betydelse (handskriften såväl som fältupptäckten) och betydelsen av övergripande principer, samt att lägga grunden till en efterfrågad och högst praktisk kompetens i samhället.

Gyllebo äger en mer än 700-årig borg- och slottshistoria; kanske har läget i tillägg utgjort en boplats sedan flera tusen år. Gyllebos kända historia går tillbaka till 1200-talet. Det är mycket vackert beläget på en holme i Gyllebosjön, i en av de godsglesare delarna av Skåne. Gården har haft ett 50-tal ägare, sex under bara de senaste 20 åren. Idag ägs och bebos slottet av Håkan Björklund och Åsa Persdotter Björklund. Det bedrivs idag inget jordbruk men väl en expanderande hästverksamhet.

Gyllebos organisation och verksamhet har varit allmänt rörig eller brokig genom historien, och svår att förstå. De många olika ägarna är en sak, tidiga stora danska adelssläkter såväl som senare svenska adels- och handelssläkter, men huvudbyggnadens läge har också flyttats fram och åter. Odling har skett på flera olika platser som kommit och gått, om de nu överhuvudtaget odlats. Särskilt spännande är odlingsuppgifterna från 1700-talet, under släkten Schönströms tid och Carl von Linnés besök. Här finns mer att utforska. Gyllebos tid som sjukhem (1927-71), i Kristianstads läns landstings regi, skulle kunna vara en nästan outtömlig källa att ösa ur. Det finns alltså fragment i tusental: i fält, i foton, i tryck och svårlästa manuskript. Att hålla reda på denna plats trädgårds-, park och landskapshistoria, och bringa den till någon slags helhet, en historia som aldrig tecknats tidigare, har varit projektgruppens stora utmaning.

I det föreliggande arbetet om Gyllebo bör gruppens systematiska närmande och tillvägagångssätt *Florensdeklarationens* anda framhållas. Först tecknas den allmänna och särskilda trädgårdshistorien, härefter följer en redovisning av dagens situation utifrån den information som fältobservationerna gett, arbetet blir i så motto en egen dokumentation för framtiden. Målsättningsdiskussionen är kort och okomplicerad och åtföljs av en översiktlig genomgång av bevarande- och vårdåtgärder för anläggningen. Läsbarheten är god, arbetet är föredömligt illustrerat med 145 figurer.

Vid Område Landskapsarkitektur (tidigare Institutionen för landskapsplanering Alnarp) har arbetet med att dokumentera, beskriva, analysera och värdera historiska trädgårdsanläggningar pågått i nära tre decennier, inom ramen för kurser, individuella arbeten, projekt- och examensarbeten på främst landskapsarkitekturprogrammet och i form av fristående uppdrag, men under senare år även på landskapsingenjör- och trädgårdsingenjörprogrammen. Ett 60-tal historiska parker och trädgårdar har för närvarande behandlats. Många av arbetena är publicerade och återfinns i institutionens *Stencil-*

och *Rapport*-serier samt i serien *Stad & Land*. Inom ramen för en tidigare kurs i *Trädgårdshistoria* har för närvarande också mer än 200 skånska kyrkogårdars historia tecknats. Arbetet har skett inom ramen för kompetensområdet TPL (Trädgård, park och landskap – Historia och kulturarv).¹

Ett stort tack riktas avslutningsvis till Håkan Björklund och Åsa Persdotter Björklund på Gyllebo slott, först för intresset i samband med Jordägareförbundets park- och trädgårdsdagar på Alnarp att anmäla Gyllebo slott som studieobjekt till kursen "Bevarande, vård och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar", och sedan för beredvilligheten att under detta arbete gästfritt ställa hela anläggningen Gyllebo med litteratur, personer, omgivningar och eget arbete till studentgruppens förfogande.

Karolina, Mia, Matilda och Ella Klara tackas för sin stora arbetsinsats och för hjälpen med arbetets bearbetning och slutgiltiga redigering efter godkännandet i våras fram till dagens färdiga rapport.

Alnarp 14 december 2009

Kjell Lundquist

Landskapsarkitekt, agr. dr, kursansvarig och examinator

¹ TPL (Trädgård, park och landskap – Historia och kulturarv) är ett kompetensområde vid SLU på Alnarp, med en profil inom forskning och undervisning som omfattar beskrivning, analys och dokumentation av kulturmiljöer i staden och på landsbygden, bevarande- vård- och restaureringsfrågor, förnyelse av äldre bostadsgårdar, parker, kyrkogårdar, kulturväxters bevarande och förnyelse samt historisk teori och metodutveckling inom landskapsplanering och hortikultur. Undervisningen ges inom ramen för kurser i agrarhistoria, trädgårdshistoria, bevarande, vård och restaurering och motsvarande ämnen. Kompetensområdet presenteras utförligt med kurser, forskningsprojekt och publikationer på en fungerande men ej aktuell hemsida: http://www.lpal.slu.se/ShowPage.cfm?OrgenhetSida_ID=407

Förord

Denna uppsats är resultatet av en lång arbetsprocess i kursen *Bevarande, vård och restaurering av historiska park- och trädgårdsmiljöer*. Efter långa dagar i arkiv, på bibliotek, i datasalar och ute i fält har vi lärt känna Gyllebo som det är idag och som det en gång var.

Som studentgrupp kommer vi från olika håll och med olika kompetenser; två landskapsarkitekter, en landskapsingenjör och en trädgårdsmästare. Detta har varit en stor fördel eftersom vi kunnat dra nytta och lärdom av varandras kunskaper och olika sätt att tänka. Vi stod tomhänta då vi började våra efterforskningar om Gyllebo trädgårdar och parker men idag står vi med händerna fulla av information och med många kunskaper vunna under vägen.

Efter inlämning och redovisning av Gylleboprojektet under en intensiv vecka i slutet av maj 2009 lät vi arbetet med rapporten vila. Efter några veckors sommarlov tog var och en av oss, ännu en gång, tag i olika delar av rapporten. Vi stavade rätt, ritade kartor, numrerade figurer, korrigerade källor och försökte på vår handledares uppmaning "väva samman" rapporten. Vid denna bearbetning gjordes endast mindre innehållsmässiga korrigeringar.

Vi vill tacka alla som hjälpt oss att finna material till denna uppsats. Först vill vi varmt tacka Åsa Björklund med familj som öppnat upp sitt hem och bidragit med muntlig och skriftlig information. Vi vill också tacka Signe och Melker Nilsson samt gårdskarlen Eddie för värdefulla minnen och foton från sjukhemstiden på Gyllebo. Ett tack riktar vi till Claus Wachtmeister på Axelvold som med stor gästfrihet bjudit in oss till sitt hem och godsarkiv, vilket även innehåller Gyllebo godsarkiv. Vi vill också tacka Annika Tergius för hjälp i arkiven på Axelvold och på Landsarkivet i Lund. Ett tack går också till personalen i specialläsesalens arkiv på Lunds Universitetsbibliotek för hjälp med material, latinöversättning och fotokopior. Ett tack även till personalen på Österlens Museums arkiv i Simrishamn för foton och dokument. Slutligen ett stort tack till Kjell Lundquist för handledning och för hjälp med tydning av gamla texter samt ett tack till Boel Persson för värdefull information om uppsatsskrivande och om informationssökande.

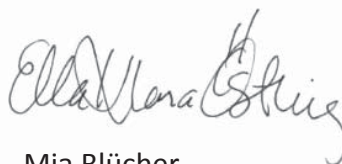
Efter slutredigeringen inför publicering ber vi att få tacka våra handledare Kjell Lundquist för att efter inlämningen mycket noggrant ha granskat vår rapport och fyllt den med många värdefulla kommentarer. Alla dessa kommentarer har varit mycket viktiga och till mycket stor hjälp i redigeringsarbetet.

Vi är stolta och glada att nu kunna presentera en mer sammanhängande, tydligare och snyggare rapport. Med stor entusiasm och spänning har vi sett en trädgårdshistoria växa fram och vi vill nu dela med oss av den till er!

Trevlig läsning önskar

Karolina Alvaker

Mia Blücher

Matilda Lindgren

Ella Klara Östling

Innehållsförteckning

Förord	3
Innehållsförteckning.....	6
Sammanfattning	10
Abstract	11
Inledning.....	12
Bakgrund	12
Mål och Syfte.....	13
Metod och Material.....	13
Avgränsningar	14
Begränsningar.....	14
Gyllebo genom historien	23
Ägarlängd	23
Stenhuset - 1280-talet och fram till 1538	26
Belägglösa släkten Gylte	26
Ätterna Brahe och Knob	26
Fornlämningar på fastlandet	27
Medeltida odling	27
Borgen - 1538 fram till 1730-talet	28
Vapentavlan som daterar borgen	28
Borgen in- och utvändigt	29
Korskullen	30
Trädgård och odling	30
Borgen i skisser.....	31
Korsvirkehuset - 1730 till 1813.....	32
Vinodling vid sjön	32

Borgen rivs.....	33
Nyttodling och park.....	34
Slottet - 1813-1927.....	36
Det nya livet.....	36
Köksträdgården.....	36
Thersners beskrivning.....	37
Trädgårdsmästarvisioner	40
Barr och blomster.....	42
Nya tider	44
Sjukhemstiden - 1927 till 1971	46
Gyllebo Slott blir sjukhem.....	46
Personalen.....	46
Byggnader runt Slottet	47
Ruinen	48
Köksträdgården.....	49
Parken.....	50
Nya tiden - 1971-2009.....	56
1971- fram till och med mitten av 1980-talet.....	56
1977.....	57
1982.....	58
Mitten av 1980-talet fram till 1991.....	59
1992 (?) -1996	61
1996-2001	61
2001-	62
Gyllebo – trädgård, park och nära landskap – dagens situation.....	65
Inledning.....	65
1. Borgholmen.....	66

A. Borgområdet	68
B. Baksidan av slottet.....	70
C. Norra sidan	72
D. Syvästra sidan.....	74
E. Sydöstra sidan.....	76
F. Fastlandet.....	78
G. Allén	80
2. Bagarvallen	82
3. Sankmarken.....	84
4. Fastlandet, förvaltarbostaden och alpackahagen.....	86
5. Stallområdet	90
6. Stenkällarbacken	93
7. Landskapsparken	95
8. Vinberget.....	97
Särskilt värdefull vegetation	100
Byggnadsrester och byggda element	102
Målsättningsdiskussion	104
Bevarande och utveckling av Gyllebo slottspark och trädgård.....	105
1. Borgholmen.....	105
2. Vinberget.....	106
3. Bagarvallen	107
4. Fastlandet	108
5. Väster om alpackahagen (sankmarken).....	110
6. Parken.....	111
7. Stallområdet	112
8. Stenkällarbacken	113
9. Strukturella förändringar	114

Efterord.....	117
Figurförteckning	118
Källor och litteratur.....	125
Tryckta källor	125
Otryckta källor	127
Muntliga källor	128
Flygfoto.....	128
Elektroniska källor	128
Bilageförteckning.....	129
Bilaga 1: Ekonomisk karta över Sverige, 1974	130
Bilaga 2: Metodisk presentation.....	131
Bilaga 3: Plan över Gyllebo borgs bottenvåning	134
Bilaga 4: Plan över Gyllebo borgs första våning.....	135
Bilaga 5: Plan över Gyllebo borgs andra våning.....	136
Bilaga 6: Plan över Gyllebo borg med beskrivningar	137
Bilaga 7: Skånska recognosceringskartan, 1812-1820	138
Bilaga 8: "Extract uthaf ett fransöskt breef om Meloner".....	139

Sammanfattning

Gyllebo är en mycket vacker, historisk anläggning, belägen på en holme i den lilla Gyllebosjön, ungefär 1,5 mil nordväst om Simrishamn i Skåne. I denna rapport har vår uppgift varit att beskriva slottets park- och trädgårdshistoria genom århundradena. Vidare har uppgiften inneburit att, utifrån kunskap inhämtad under den kurs som uppgiften löpt genom, ta ställning till den insamlade informationen - och utifrån den arbeta fram ett utvecklingsunderlag för anläggningen. Vi har genom fältinventeringar, litteratur- och arkivstudier sökt efter ledtrådar kring slottets park- och trädgårdshistoria. Från delar av anläggningens historia har vi funnit utförlig information emedan den från andra visat sig vara mycket knapphändig. Kartor, illustrationer och beskrivningar i äldre texter har hjälpt oss att skapa en bild, om än suddig och bitvis mycket detaljfattig, av hur Gyllebos historia kan ha sett ut.

Belägg för Gyllebos ursprung finns så långt bak i tiden som i slutet av 1200-talet. Då var det antagligen i ett stenhus ute på holmen som man bodde. Under 1400-talet påbörjades bygget av den borg från vilken det idag finns rester i den murgrönsbevuxna ruinen bredvid slottet. Dagens slott på Gyllebo började byggas 1813 och stod klart 1818. Mellan borg- och slottstiden fanns en period på ungefär 70 år då man flyttade boendet till fastlandet där man byggde ett korsvirkeshus. Slottet har under största delen av sin historia varit i privat ägo, med undantag för cirka 50 år under 1900-talet då Kristianstad läns landsting bedrev sjukhem i byggnaden.

1800-talets anläggning, perioden under 1900-talet då slottet inrymde sjukhem samt tillägg gjorda under 1980-talet är de perioder som i arbetet med historien framträtt tydligast. Under 1800-talet fanns siktlinjer, lusthus och parker medan man under första hälften av 1900-talet, då sjukhemsverksamheten fanns på Gyllebo, hade köksträdgårdar och nyttjade parken kring slottet flitigt. Under slutet av 1900-talet var ägarbytena på Gyllebo många och slottet och dess anläggningar förföll i omgångar. Tiden då Gyllebo borg beboddes är för oss helt tom på trädgårdsinformation och vi har bara kunnat anta att man odlat på de sätt som var brukligt under medeltiden.

Gyllebos park- och trädgårdsanläggningar har utvecklats och förändrats kontinuerligt och kommer att fortsätta att göra så både under nuvarande och kommande ägare. Med vår inventering och dokumentation av dagens växtlighet och bebyggelse/-rester ger vi en utgångspunkt för kommande utveckling av historiska och samtida delar av anläggningen.

Abstract

Gyllebo is a very beautiful, historic establishment situated on an islet in the little Lake of Gyllebo about 15 kilometres northwest of Simrishamn in Skåne. In this report our task has been to describe the history of the parks and the gardens of Gyllebo estate throughout the centuries. Further on the task has involved to, with a basis in the knowledge learnt during the course module of this task, make a standpoint on the collected information and from this develop a future development foundation. We have, through field inventories, literature- and archive studies, searched for clues about the history of the parks and gardens of Gyllebo. In parts of the history of the establishment we have found detailed information while it in other parts has been very poor. Maps, illustrations and descriptions in older texts have helped us create an image, although blurry and partly very poor in details, of the history of Gyllebo.

There is evidence of the origins of Gyllebo from as early as the end of the 13th century. Back then its inhabitants lived in a stone house on the islet. During the 15th century the building of the stronghold began, of which remains can still be seen today in the ivy clad ruins situated beside the estate. The estate as it is today was built between 1813 and 1818. During the time between the stronghold and the estate, a period of about 70 years, the owners of Gyllebo lived in a half-timbered house on the mainland. The estate has been private owned during the main part of its history, with exceptions of a 50 year period during the 20th century when it was owned by the county council of Kristianstad who transformed the estate into a nursing home.

The evidence of history during the different periods of the establishment has been most clear in the information of the 19th century, in the information from the nursing home during the 20th century and in the additions done in the 1980's. During the 19th century there were views, pavilions and parks while there in the first half of the 20th century, when Gyllebo was a nursing home, were kitchen gardens and a high usage of the existing parks. In the end of the 20th century there were many owner changes at Gyllebo and the estate and its gardens disrepaired in sets. The time when Gyllebo stronghold was inhabited is to us totally empty of garden information and the only thing we have been able to do is to assume that the cultivation was prosecuted as was custom in the medieval ages.

The parks and gardens of Gyllebo have been developed and changed continuously and will remain doing so both under present and future owners. With our inventory and documentation of the vegetation and of the settlement-/remains existing today we will create a starting point for upcoming development of historic and present parts of the establishment.

Inledning

Bakgrund

Gyllebo Slott ligger beläget på en holme i Gyllebosjön, ca 1,5 mils bilväg nordväst om Simrishamn (se figur 2, bilaga 1). Godset finns omtalat i texter som ett av de äldsta och vackraste i Skåne (Ljunggren, 1922).

Gården har en lång historia och har härjats av eldsvådor mer än en gång. Det är en anrik plats där ätter som Brahe, Knob och Urne har levt. Slottet ägs numera av Håkan Björklund och Åsa Persdotter Björklund. Idag bedrivs inget jordbruk på Gyllebo eftersom stora delar av den mark som en gång tillhörde slottet styckades av i början av 1900-talet. På gården bedriver familjen Björklund istället hästverksamhet och man har nyligen byggt ett stort ridhus. Slottet används som privatbostad av familjen Björklund.

Figur 2. Gyllebo slotts läge i förhållande till Gärsnäs och Simrishamn.

Bredvid den nuvarande slottsbyggnaden från 1800-talets början ligger ruinen av en borg från 1500-talets mitt. Borgen tros ha föregåtts av ett stenhus från mitten av 1400-talet och möjligen har platsen för ruinen varit bebyggd redan på 1280-talet. Borgen var huvudbostad fram till 1700-talet, när den brann sista gången och ersattes av ett korsvirkeshus på fastlandet. Slottet från 1800-talet blev byggnadsminne 1981 och borgen är skyddad som fornlämning enligt Kulturminneslagen. Borgen är öppen för besök av allmänheten på söndagar mellan kl. 10.00 och 12.00.

I detta arbete har vi studerat Gyllebo och dess historia, som en del i kusen LP0490 "Bevarande, vård och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar", för att med avstamp i historien kunna föreslå slottets park och trädgård en möjlig framtida utveckling. Vår uppgift har gått ut på att i grupp skriva en uppsats och däri diskutera park- och trädgårdsanläggningens historia, nutid och framtid.

I och med Gyllebos långa historia har platsen gått under många namn. Ett av de tidigaste vi stötte på var Gyltebo som var förknippat med ätten Gylte som enligt uppgifter bött på Gyllebo. Därefter har platsen kallats för Jüllebo, Giölebo och Geilebo vilket kan återfinnas på kartor från 1500-talet och framåt. Under 1800-talet kallades platsen för Gylleboa. Idag är namnet enbart Gyllebo.

Arbetet med historiska anläggningar bör följa *Florensdeklarationen* (http://www.icomos.se/pdf/Florensdeklarationen_1982.pdf) från 1981. *Florensdeklarationen* betonar den vetenskapliga dokumentationen av historiska park- och trädgårdsanläggningar som viktig innan man gör några förändringar. I arbetet med historiska anläggningar krävs en medvetenhet om vad man vill åstadkomma. Man måste tolka platsen och ta ställning till vilket slag av bevarande eller förnyelse som är lämplig. Begreppen kring bevarandet av historiska anläggningar är många och de kan vara ett stöd i arbetsprocessen med anläggningen om man reder ut dem och tar ställning till vad det är man ämnar göra. Dessutom så måste man komma ihåg att i och med att Kulturminneslagen (1988:950, ändrad

2000:265) gäller som skydd för borgruinen så innebär det att man måste vara extra varsam när man utför åtgärder runt omkring den.

Som på så många andra slott och herrgårdar finns det många sagor och sägner om Gyllebo slott och borgruinen. Vi har valt att inte redovisa några av dessa här men om man är intresserad så finns det några böcker som behandlar ämnet. Bland dessa finns *Östra Vemmerlöv – vår bygd* (Nilsson 1991) och *Skånska hus och herresäten* (Helmer (red.) 1994).

Mål och Syfte

Vårt mål har varit att göra en så heltäckande dokumentation av anläggningen som har varit möjligt med den tid och de resurser som har stått till vårt förfogande inom ramarna för kursen. Detta dokument skall innehålla, förutom anläggningens historia och nutid, ett koncept för det långsiktiga bevarandet av anläggningen jämte vård och skötsel. I bevarandet inkluderas restaurering och/eller utveckling.

Syftet med uppgiften har dels varit att träna vår färdighet i att genomföra en historisk dokumentation och inventering av en parkanläggning. Dels att träna hur man bör tänka och vad man skall beakta vid planeringen av anläggnings framtid. Ytterligare syften med uppgiften har varit att tolka och analysera arkivariskt material samt lägga grunden till en efterfrågan på praktisk kompetens inom detta område ute i samhället.

Metod och Material

Vårt tillvägagångssätt inleddes med arkiv- och litteraturstudier, därefter gjorde vi inventeringar och undersökningar i fält. Under hela tiden har vi också samtalat om och diskuterat det vi har hittat. Med våra olika bakgrunder och utgångspunkter har detta gjort att vi har kunnat hjälpas åt att tolka materialet till fullo.

När vi genomförde våra arkiv- och litteraturstudier sökte vi i olika arkiv, på bibliotek, på Internet och i privata arkiv (se bilaga 2). På så sätt fann vi dokument, texter och bilder som på olika sätt har hjälpt oss i vår undersökning. Genom bilderna har vi kunnat bland annat kunnat tolka hur landskapet och trädgården har sett ut. Från vissa bilder har vi till och med kunnat utläsa växtmaterial.

Ute i fält inventerade vi sedan anläggningen så som den ser ut i dag och vi sökte även spår efter det som en gång funnits på platsen. Inom båda dessa områden började vi brett för att sedan smalna in i ett mer specifikt sökande efter detaljer.

Avgränsningar

Tiden vi haft till vårt förfogande har varit begränsad och därför finns det fortfarande en del källor som vi inte har hunnit med att undersöka. Vi avgränsade oss så till vida att vi inte har sökt något material på arkiv och bibliotek i Danmark trots att Gyllebo stått under danskt styre fram till mitten av 1600-talet. Vissa arkiv i Sverige har vi ej heller tagit personlig del av utan endast hört efter vilket material som funnits (se bilaga 2).

Begränsningar

I första hand har vår undersökning begränsats av bristen på historiskt källmaterial. Antalet beskrivningar av trädgården och då speciellt planer och kartor över området har varit ganska få och till största delen

hemmahörande i senare delen av 1800-talet samt 1900-talet.

Figur 3. Översiktsplan, Gyllebo. Karolina Alvaker, 2009.

Gyllebo genom historien

Ägarlängd

(Egenhändigt sammanställt dokument baserat på uppgifter från arkivmaterial och böcker)

Stenhuset

?	Nils Gylte
1280	Nils Wernersson Brahe och Anna Owesdotter Passow
?	Torkel Nilsson Brahe och Barbara Axelsson Mule
?	Danska Kronan
?	Peder Torkelsson Brahe och Osa Kjørning
1430	Folmer Knob och Brita Bondesdotter Thott
1480	Lauritz Knob och Thale Arildsdotter Baad
1510	Lauritz Lauritzson Knob och Sissel Walkendorff

Borgen

1545	Folmer Lauritzson Knob
1563	Johan Lauritzson Knob
1564	Mette Lauritzdotter Knob och Baltzar Lepel Maren Lauritzdotter Knob och Styge Rosencrantz Anne Lauritzdotter Knob och Palle von Mehlen
1597	Thale Pallesdotter von Mehlen och Johan Clausson Urne
1634	Palle Johansson Urne och Tale Melkersdotter Ulvstand
?	Anna Johanssdotter Urne och Johan Sparre Dorothea Knutssdotter Urne och Owe Gjedde
1661	Swenska Kronan

- 1670 ~ Gilius Ehrenberg och Ingrid Hinman
- 1684 Maria Ehrenberg och Jöran Adlersten
- 1713 Maria Adlersten och Wilhelm Lindenstedt
Christina Beata Adlersten och Olof Dagström
Ingrid Margareta Adlersten och Erik Gripenwald
Ulrica Adlersten och Albrekt Schönström
- 1720 ~ Olof Dagström och Christina Beata Adlersten

Korsvirkehuset

- 1734 Änkefru Dagström, f. Adlersten
- 1754 Fröken Beata Helena: Schönström
- 1767 Petter Albrekt Schönström och Hedvig Sofia von Schantz

Slottet

- 1795 Änkefru Schönström, f. von Schantz
- 1842 Ulrika Schönström och Holger Otto Rosencrantz
- 1857 (Ulrika Schönströms och Holger Otto Rosencrantz barn)
- 1859 Börge Rosencrantz
- 1904 Raymond Marthe
- 1912 Sven Eilertsen
- 1916 Oscar Scheitel

Sjukhemmet

1927 Andelsföreningen "Eget hem"

1927 Landstinget i Kristianstads Län

Nya tiden

1980 ~? Två okända och kortvariga ägare

1985 ~? Håkan Hedberg

1992 ~? Golden Nest AB

1995 ~? Konkursförvaltare

1996 Gerhard Marz med familj

2001 Håkan Björklund och Åsa Persdotter Björklund

Stenhuset - 1280-talet och fram till 1538

Belägglösa släkten Gylte

När den allra första byggnaden på Gyllebo är uppförd är inte klarlagt. I tidig historia ska det ha funnits ett stenhus på den plats där ruinen ligger idag. Holmen bestod på denna tid av tre mindre öar med vatten runtomkring (se figur 8). Källorna kring vem som först bebodde Gyllebo är oklara och går isär. Enligt Ljunggren (1861) kan Gyllebos ursprung eventuellt härledas till familjen Gylte. Ljunggren (1861) skriver att Bertillius Canuti, född 1588, omtalat att han hört att det i gamla dagar funnits ett stort stenhus på Gylleboa och att där funnits en stor sal vars väggar ska ha varit övermålade med adliga vapen. Däribland ska Gyltevapnet ha funnits med underskriften *"Nils Gylte till Gylleboa, så länge Gud vill"*. Enligt Ljunggren är det endast berättelsen av B. Canuti som finns som belägg för att Gyllebo besuttits av släkten Gylte. I och med att det endast är något B. Canuti hört är det en källa man bör beakta som tämligen otillförlitlig. Även Hauswolff (Hauswolffska samlingen 1831- 1841) skriver om ätten Gylte som innehavare till Gyllebo, med samma hänvisning till B. Canuti som Ljunggren (1861) och tillägger att det var av Gylte som sedan Werner Brahe köpte egendomen Gyllebo. Även denna uppgift bör betraktas som tämligen otillförlitlig.

Figur 4. Gyllebo borgruin sedd från sydöstra hörnet, maj 2009.

Ätterna Brahe och Knob

Med Werner Brahe kommer det första riktiga belägget för ett innehav av Gyllebo. Enligt uppgift i Sofia Brahes släktbok ska Gylleboa ha ägts av riddaren Hr. Werner Brahe som levde kring 1280 (Ljunggren, 1861). Efter Brahe-ättens tid som, om Ljunggrens uppgift från Sofia Brahes släktbok stämmer, varade i ungefär 150 år såldes Gyllebo och dess egendomar till Folmer Knob. Han lät år 1434 (Nilsson, 1991 samt Hauswolffska samlingen, 1831-1841) bygga ett fristående stenhus med måtten 70x40 danska fot, (Nilsson, 1991) antagligen borgens nuvarande östra länga. Med Folmer Knob kommer det första belägget för att byggnaden på Gyllebo i tidig historia utgjordes av ett stenhus. Den Knobska ätten fortsätter bo på Gyllebo även efter att stenhuset senare byggs ut till en borg.

Fornlämningar på fastlandet

Via Riksantikvarieämbetets hemsida (www.raa.se, 2009-05-21) och deras sökfunktion "Fornsök" kan man leta sig till Gyllebo och hittar där att Riksantikvarieämbetet funnit lämningar även från fastlandet, öster om slottet (se figur 5). Lämningarna benämner de som "boplats" och daterar dem till "stenålder, bronsålder, järnålder", alltså skulle dessa lämningar kunna ha funnits innan, eller vara samtida med, ett eventuellt stenhus på holmen.

Figur 5. Bilden visar var en eventuell boplats samtida med borgen kan ha funnits.

Medeltida odling

Hur, vad och var man odlat på Gyllebo under denna period är idag helt okänt, kanske fanns odlingar på holmen eller kanske låg de vid den boplats Riksantikvarieämbetet har lokaliserat? Vad man dock kan anta är man odlat på de sätt och enligt de beskrivningar som finns kring medeltida odling och medeltida köksträdgårdar.

Borgen - 1538 fram till 1730-talet

Under åren 1538 till 1544 lät Lauritz Knob uppföra den borg som man idag kan se rester av. Antagligen har Folmer Knobs byggnad från 1434 använts som utgångspunkt för Lauritz Knobs borg. Den byggnad som ska ha varit den tidigare är i så fall den kraftiga östra längan (Olsson, 1922). Att det med säkerhet är Lauritz Knob som låtit uppföra borgen är känt genom den vapentavla som suttit infälld i och en gång prytt framsidan av östlängans porttorn. Släkten Knob bor på Gyllebo fram tills släkten Urne tar över i slutet på 1500-talet. År 1661 blir Gyllebo svenskt i och med att dess egendomar tillfaller den Svenska staten då det överlämnas som vederlagsgods till Sverige i utbyte mot att Danmark återfår Bornholm. Efter att Gyllebo blivit svenskt skiftar dess ägare ett flertal gånger (se ägarlängd sid 15). Under denna tid eldhärjas borgen flera gånger (Ljunggren, 1861) men bebos troligen kontinuerligt fram tills den efter en brand på 1730-talet tillåts förfalla och man bygger ett nytt boningshus på fastlandet. Gyllebo borg har då stått som herresäte under nästan 300 år.

Vapentavlan som daterar borgen

Vapentavlan från borgens uppförande finns av en okänd tecknare noggrant avbildad bland skisser förvarade i Rönnebeckska samlingen (Lunds Universitetsbibliotek, u.å.). Skissen nedan (figur 6) visar att endast två av de tre avsedda vapenfälten blivit tecknade och föreställer det Knobska och det Walkendorffska vapnen i hjälmkrönta sköldar inpassade i rundbågiga fält skilda av pilastrar (Olsson, 1922). Då Olsson skrev om Gyllebo ruin i *Skånska Borgar* 1922 hade den mellersta delen av vapentavlan, vilken då var den enda som fanns kvar, under en längre tid stått uppställd ute i parken. Den dåvarande ägaren av Gyllebo, Oskar Scheitel placerade den i byggnaden (Olsson, 1922). Den byggnad Olsson (1922) hänvisar till torde vara dagens huvudbyggnad, slottet. Ett fragment av vapenskölden finns idag bevarat på Österlens museum (Tullberg, G. Samtal. (2009-03-31). Vid tiden för Olssons text i *Skånska Borgar* förvaras även en karta från 1690 på Gyllebo. På kartan fanns de dåvarande byggnadernas läge angivna. Var denna karta finns idag är okänt.

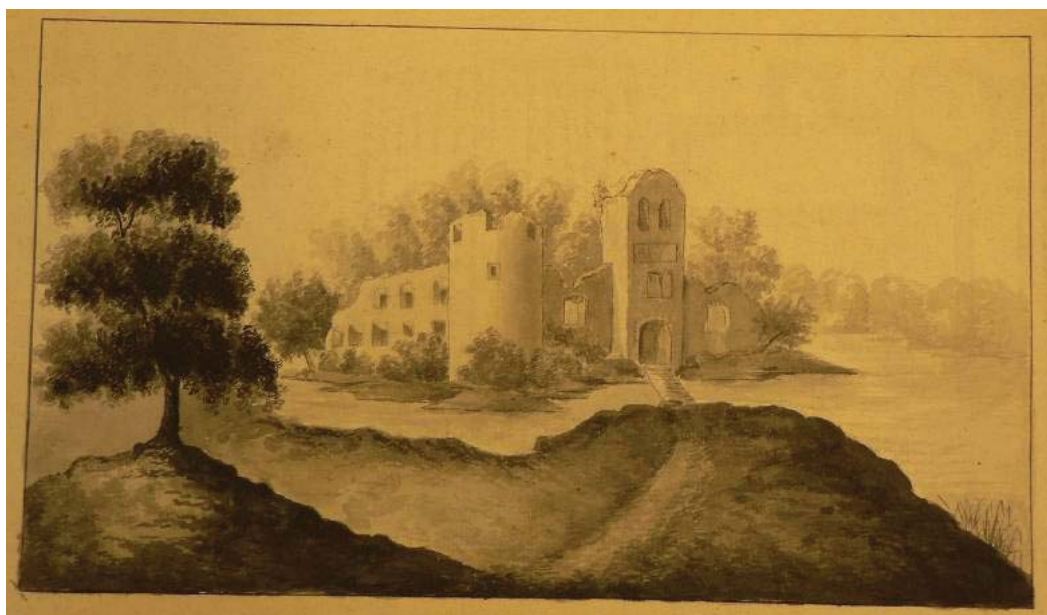

Figur 6. Skiss föreställande den vapentavla som en gång suttit infälld i, och prytt framsidan av Gyllebo borgs porttorn. Skissen förvaras i Rönnebeckska samlingen i Lunds Universitetsbibliotek, den är odaterad och tecknaren är okänd.

Runt vapenskölden står inskriptionen;

”Erlig oc velburdig mad lauritz Knof mz sin kere hustru /fru/ cicill henig valkedorps dotter af Glorup – Ano dni MDXXXVIII begunte jag tene gord, MDXLIII fulfo ieg en til endhe. i ihesu cristi nafn ame”
(Olsson, 1922, s. 7.)

Årtalen i citatet ovan lyder, om de utläses med siffror; 1538, respektive 1544.

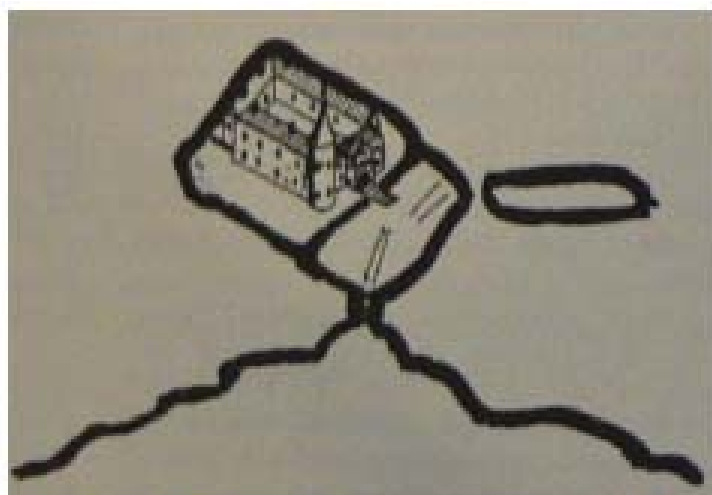

Figur 7. Skiss föreställande Gyllebo borg. På entrétornet syns den vapentavla (se figur 6) som daterar när borgen byggdes. Skissen förvaras i Rönnbeckska samlingen i Lunds Universitetsbibliotek, den är odaterad och tecknaren är okänd.

Borgen in- och utvändigt

Hur borgen har sett ut, vad den inrymt samt hur de olika rummen varit fördelade finns välbeskrivet av Olsson (1922). I en antikvarisk kontroll utförd 2003 av Anna Sturesson (Regionmuseet i Kristianstad, 2003) nämns en uppteckning från 1682 (källan till uppteckningen är okänd men kan eventuellt finnas på Landsarkivet i Lund eller på Rigsarkivet i Köpenhamn).

En bild av hur borgen kan ha sett ut under herr Palle Urne och hans fru Thale Ulfstands tid (1634 och framåt) på Gyllebo finns publicerad i boken *Östra Vemmerlöv vår bygd* (Nilsson, 1991). I figur 8 syns hur de tre mindre öarna kan ha legat i förhållande till varandra.

Figur 8. Borgen på Gyllebo. Bilden visar hur öarna kan ha legat i förhållande till varandra samt hur borgen möjligen såg ut under fru Thales dagar i början och mitten av 1600-talet.

Korskullen

Om herr Palle Urne skriver Ljunggren (1861) att han vid Gyllebo, på en kulle lät resa ett krucifix och att han vid detta i enslighet brukat förrätta sin andakt. Även Thersner (1951) skriver om denna kulle, korskullen kallad men att den i hans samtid kallas Fabians rödja. Enligt både Ljunggren (1861) och Thersner (1951) finns krucifixet bevarat i Wemmerlövs kyrka. Riksantikvarieämbetets "Fornsök" (www.raa.se, 2009-05-21) visar en lämning öster om borgen, på ett område som idag utgörs av åkermark (figur 9). Platsen dateras till "bronsålder, järnålder" och i beskrivningen anges lämningen som en rund stenhög, 25 meter i diameter och 0,7 meter hög. Kanske är detta en lämning från Palle Urnes korskulle?

Figur 9. På bilden syns en fornlämning som kanske kan vara rester av Palle Urnes korskulle från början/mitten av 1600-talet.

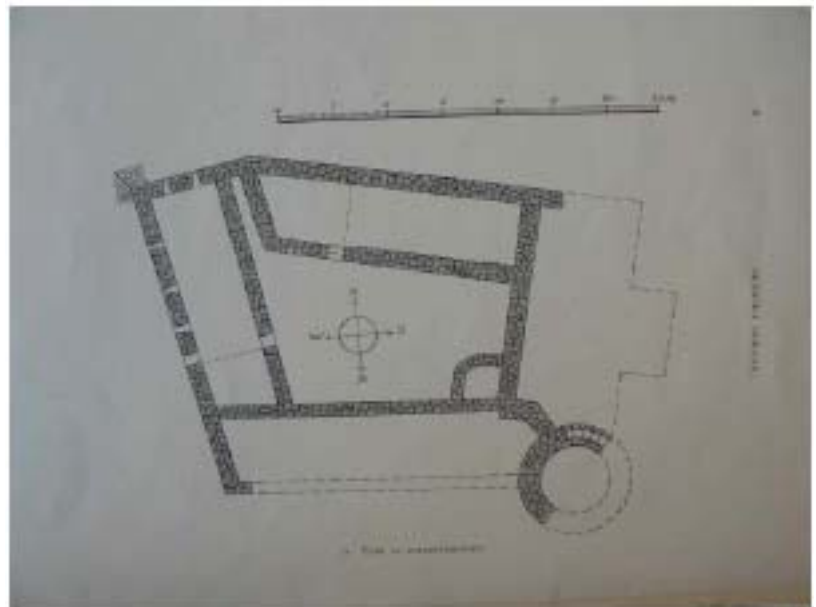
Trädgård och odling

Av odling och trädgård kring borgen finns det i dagsläget liksom från stenhusets tid inte heller några spår. Vad som eventuellt kan beläggas till tiden för borgen är det ekbestånd

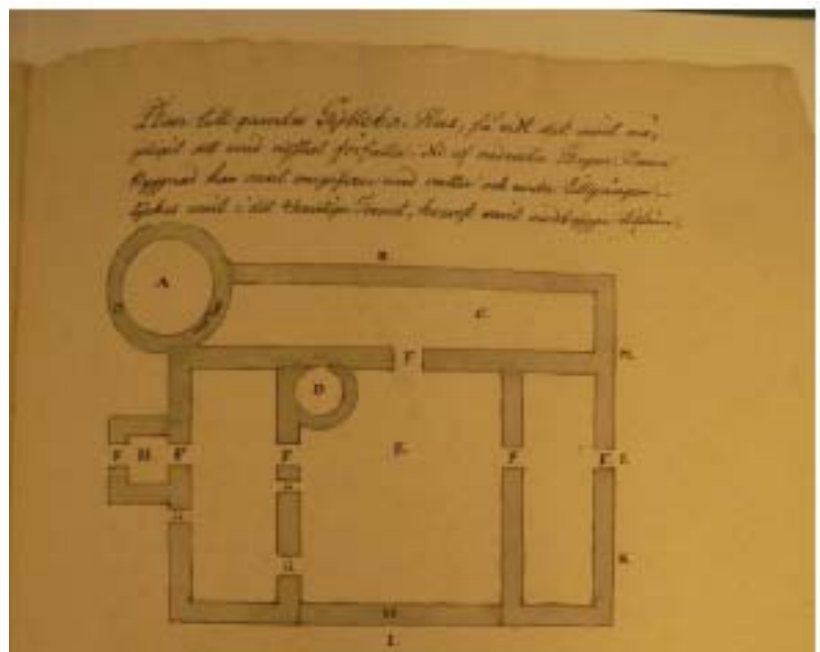
som Olsson nämner i inledningen av sin beskrivning av Gyllebohus ruin i *Skånska Borgar* (1922). Där skriver han hur "ruinerna av Gyllebohus resa sina gråstensmurar mot en fond av åldriga ekar." (Olsson, 1922, sid. 5). Det skulle kunna vara de träd som skymtar bakom ruinen på bilden ur *Collectio Rönbeckiana* (Lunds Universitetsbibliotek, u.å.) här ovan (se figur 7). Att Olsson benämner ekarna som "åldriga" i sin text från 1922 innebär med stor sannolikhet att de är uppemot 200-300 år gamla och att de i så fall finns härstammar från den tid då borgen var bebodd.

Borgen i skisser

Utifrån de uppmättningsritningar som presenteras i *Skånska Borgar* (Olsson, 1922) framgår det att borganläggningen är synnerligen oregelbunden. Detta betyder att borgen troligen inte är uppförd i sin helhet på en gång och inte är byggd utifrån en från början uppgjord plan, detta även om man tar i beaktande att gamla borgar inte var helt rätvinkliga och symmetriska. Hur den borg som Lauritz Knob lät uppföra i detalj såg ut vet man alltså inte idag men den har troligtvis uppförts i etapper och i och med att det tog sex år att färdigställa den (Olsson, 1922). Då borgen också brunnit ett flertal gånger och därefter återuppbyggt (Ljunggren, 1816) lär även det ha lett till att dess utformning förändrats med tiden. I kontrast till Olssons (1922) uppmättningsritningar står därför de ritningar som finns i *Collectio Rönbeckiana* (Lunds Universitetsbibliotek, u.å.) som är helt rätvinkliga och man får betrakta dem som principskisser snarare än uppmättningsritningar. (Se även bilagorna 3, 4, 5 och 6.)

Figur 10. Olssons (1922) uppmättningsritning av Gyllebo borg, bottenvåningen.

Figur 11. Ritning ur *Collectio Rönbeckiana* föreställande Gyllebo borg.

Korsvirkeshuset - 1730 till 1813

Vinodling vid sjön

Efter år 1734 beslutade sig Christina Beata Dagström, som då ägde Gyllebo, för att flytta ut ur borgen på borgholmen och lät bygga sig ett korsvirkeshus på fastlandet. Det nya huset var i ett plan och placerades en bit in på land, söder om borgholmen. Anledningen till flytten var att borgen flera gånger eldhärjats och var i dåligt skick (Ljunggren, 1852-1863).

Figur 12. Den skånska recogniseringskartan från 1810-talet. Det nya slottet finns utmarkerat och troligtvis är kartan från senare delen av 1810-talet då slottet var färdigbyggt. Korsvirkeshuset från mitten av 1700-talet finns utmarkerat och man kan se att det låg i anslutning till någon form av trädgård.

År 1749, under Fru Dagströms tid på Gyllebo, gjorde Linné sin Skåneresa. I början av juni besökte Linné Gyllebo och Gärsnäs som då också ägdes av Fru Dagström. På Gärsnäs beskriver Linné att det fanns bland annat liljor, lavendel, buxbom, citronmeliss och valnötsträd (Linné, 1751) men även på Gyllebo fanns något som torde imponerat på Linné.

"Win-berg hade för lång tid sedan blifwit anlagdt vid Gytebo, quart 3 från Gärsnäs med samma herrskap tillhörigt. Winrankorna hafwa varit planterade på södra bergsidan jämte sjön, men ändteligen af efterkommande för mer än 20 år sedan ödelagt; icke desto mindre lefwa och wäxa ännu på samma berg åtskilliga winrankor helt wilda, utan att wara ödelagde af de starka wintrar, til et tydeligt prof af detta climatets mildhet. Rankorna bära merendels årligen några drufwor, men helt sura, ty de hafwa blifwit wilda liksom stammen."

(Linné, 1751)

I början av 1700-talet, kanske ända fram från till 1730 ska det alltså enligt Linné funnits en organiserad vinodling på Gyllebo. Under denna period, tidigt 1700-tal, ägs Gyllebo av Göran Adlersten, senare av hans döttrar och deras makar och under 1720-talet av dottern Christina Beata Dagström och hennes man Olof Dagström (se ägarlängden, s.16). Ulrik Thersner skrev också i boken *"Skånska utsigter"* (1817-1823) att det år 1742 vuxit vindruvor på vinberget (Thersner, 1951). Vinberget är troligtvis den plats, en aning nordost över sjön, där man senare byggde ett lusthus (se figur 12) . Vem som anlade vinodlingen eller när detta skett är osäkert men Lagerbring skrev 1760 i sin avhandling om Jerrestad och att det kan ha varit Göran Adlersten som planterat vinet. Adlersten ska ha varit "skicklig inom alla delar av jordbruket" (Lagerbring, 1760) och möjligen kan det vara han som anlagt och valt ut den varma sydvända bergsslutningen för vinodling.

Borgen rivs

I mitten av 1700-talet beslutade sig Fru Dagströms systerdotter Beata Helena Schönström, som ärvt Gyllebo, för att bygga om ladugården som då fortfarande var placerad på ön. Till detta använde hon material från borgens torn (Kjällberg, 1966) och i och med detta börjar den redan förfallna borgen monteras ned.

I en ekonomisk topografisk beskrivning från 1762 finns uppgifter om odling på Gyllebo och i socknen. Det fanns skog av ung ek, "risbok" som kanske kan vara boksly eller bokträd med dålig tillväxt och "surskog" som skulle kunna vara skog på vattensjuk mark. I socknen fanns även torvtäkter och goda åkrar. Gyllebo fanns även vid denna tid *Humulus lupulus*, humle (Wallin, 1981). I det sankta området söder om borgen har vi idag hittat humle (se figur 105) som eventuellt skulle kunna kopplas till en humleodling som bedrevs under 1700-talet på Gyllebo.

Figur 13. Bilden är en kopia av ett original av Hifseling från 1780. Man kan se att vegetationen kring borgen är lummig och uppväxt under denna tid. Man kan även tydligt se att borgen då låg på en helt vattenomsluten holme.

Nyttodling och park

Efter Beata Helena Schönströms död ärvde hennes bror Albrekt Schönström Gyllebo och därefter på slutet av 1790-talet blev hans änka Hedvig Sofia Schönström, född von Schantz, ägare av Gyllebo. En ny ladugård uppfördes 1797 sydost om ön och bestod av fyra korsvirkesbyggnader (Ljunggren, 1852-1863) (se figur 12). Under denna period förföll borgen allt mer och efter flytten av ladugården koncentrerades aktiviteten på Gyllebo troligtvis till fastlandet.

I en frölista från 1798, undertecknad på Gärsnäs av Hedvig Sofia Schönström som då ägde både Gyllebo och Gärsnäs, kan man läsa att hon köpte in många olika slags grönsaker till sina trädgårdar. Under perioden från 1730-talet till 1810-talet levde och ägde flera av de ovan nämnda personerna både Gyllebo och Gärsnäs slott (Kjellberg, 1966). Hur detta påverkade skötseln och intresset för Gyllebo är oklart men man kan ana att det attraktivare boendet på Gärsnäs föredrogs och att Gyllebo under vissa delar av denna period förföll. Nedan följer frölistan och möjligen kan dessa fröer ha såtts på i Hedvig Sofias trädgårdar både på Gärsnäs och Gyllebo .

"Nota På frösaker som följer name"	Svenskt namn	Vetenskapligt namn
4 ...Peireo	purjolök	Allium ampeloprasum Porrum-Gruppen
20 lod morots frö	morot	<i>Daucus carota ssp. sativus</i>
4 lod palsternaka frö	palsternacka	<i>Pastinaca sativa</i>
6 lod röbetta frö	rödbeta	Beta vulgaris Rödbeta- gruppen
2 lod blomkåls frö	blomkål	Brassica oleracea Botrytis- Gruppen
2 lod Majrams frö	mejram	<i>Origanum majorana</i>
5 lod timians frö	timjan	<i>Thymus vulgaris</i>
10 lod rödlöks frö	rödlök	Allium cepa Rödlök-gruppen
3 lod Själändsk hwitlöks frö	(själländsk) vitlök	<i>Allium sativum</i>
2 lod portolacks frö	trädgårdsportlack	<i>Portulaca oleracea ssp. sativa</i> (Haw.) Čelak.
2 ... Hvidkål	vitkål	Brassica oleracea Alba- Gruppen
1 lod basilika frö	basilikafrö	<i>Ocimum basilicum</i>
6 lod rädisa frö	rädisfrö	<i>Raphanus sativus ssp. radicula hort.</i>
4 lod sallats frö	sallatsfrö	<i>Lactuca sativa</i>
6 lod gårka kärnor	gurkkärnor	<i>Cucumis sativus</i>

2 lod andifver	endivesallat, sydcikoria	<i>Cichorium endivia</i>
1 ... Krygärter	-	-
1 ... Socker ärter	sockerärt	Pisum sativum Sockerärt-Gruppen
F1 ... Sabel ärter"	sabelärt	Pisum sativum (Sockerärt-Gruppen) 'Sabel'

(Gyllebo godsarkiv, BII:3), (Hemsida; [www.http://skud.ngb.se/](http://skud.ngb.se/), 2009-06-21)

I en anteckningsbok från 1811-1812 finns information om vad som producerades i Gärsnäs trädgård. Här finns en rubrik "Förteckning på hvad som komet till Gyllebo" och uppgifter om att bland annat buntar med rädisor, persilja, ärter, dill och bär (Gyllebo godsarkiv, AI:5). Hedvig Sofia Schönström, omskrivs av Ljunggren (1852-1863) som den som iordningställt och förbättrat trädgårdarna och parkerna. Kanske var trädgårdarna under denna period, i början av 1800-talet, innan iordningställandet och nybyggandet av slottet i så dåligt skick att odlingen bedrevs mestadels på Gärsnäs. Det kan också ha varit så att man hade grönsaksodling parallellt på de båda gårdarna och kompletterade med de grönsaker som behövdes från det de olika odlingarna. Trädgårdarna och humlegården skulle redan under denna tid kunna ha legat söder om korsvirkeshuset och öster om ladugården som man kan se att de gör på den Skånska rekognosceringskartan från 1812-1820 (se figur 12).

Också enligt Hauswolff rustade och förskönade Hedvig Sofia Schönström Gyllebo. En del i detta var att hon gjorde iordning och städade upp parkerna. (Landsarkivet i lund, Hauswolffska samlingen, A:7). Detta kan tyda på att det redan tidigare kan ha funnits parker på Gyllebo. Var dessa låg är dock svårt att med säkerhet säga. Parkerna som omskrivs kan ha varit placerade sydväst om korsvirkeshuset ner mot sjön, där Ljunggrens (1852-1853) senare under 1800-talet nämner att det finns park. Man kan även tänka sig att området norr om korsvirkeshuset använts som park och att vissa av de träd som finns där idag kan vara rester från denna anläggning. Parken kan också ha legat, i det natursköna området, i anslutning till vinodlingen som bedrevs på andra sidan sjön i söderslutningen.

Det nya slottet byggs i början av 1800-talet och korsvirkeshuset används inte längre som huvudbostad på Gyllebo. I samband med detta börjar korsvirkeshuset kallas Gamlegård.

Slottet - 1813-1927

Det nya livet

Under fru Hedvig Sofia Schönströms engagerade hand fick Gyllebo nytt liv efter att ha legat i dvala under en längre tid. Inte nog med att hon ute på holmen lät uppföra ett nytt pampigt *corps de logi* mellan åren 1813 och 1818 (Sven T. Kjellberg, 1966); hon förgyllde omgivningarna med nya förströelser såsom badhus på Bagarvallen och lusthus på Vinberget och hon lät även bygga till den redan befintliga ladugård som låg på fastlandet. Badhuset beskrevs på 1830-talet i Hauswolffska samlingen som både välinrättat och angenämt beläget. Parkerna på ägorna rustades upp och hon lät anlägga nya promenadgångar genom dessa. Det tidigare bostadshuset, korsvirkeshuset på fastlandet, höll nu på att förfalla men invid detta fanns fortfarande trädgårdsmästarens hus och här brukades fortfarande den trädgård som anlagts under ett tidigare skede. Väster om denna syntes en park sträcka sig nedåt sjöstranden (Gustaf Ljunggren, 1852-1863) (se figur 14).

Figur 14. Skånska rekognosceringskartan med bearbetning av Karolina Alvaker. Byggnader markerade i rött och gröna strukturer markerade i grönt.

Köksträdgården

På *Skånska Rekognosceringskartan* (se fig.14 och 15 samt Bilaga 7), från senare hälften av 1810-talet, fås en tydlig bild av hur det kan ha sett ut runt Gyllebo under fru Schönströms tid. Det nya slottet stod färdigt ute på borgholmen och den nya ladugården med korsvirkeshus syns belägen sydost om denna. Följdes vägen nedåt, i sydostlig riktning från slottet, vandrade man genom en park, eller möjligen en allé, innan man kom fram till det gamla bostadshuset, Gamlegården, som stoltserade på en mindre höjd. Entrén till gårdsplanen markerades av två mindre flyglar och troligen var det hus som låg beläget till vänster om boningshuset trädgårdsmästarbostaden. Utritad bakom boningshuset fanns

en trädgård bestående av en bred mittaxel, två smala sidoaxlar och fyra planterade fält. Odlingen i trädgården bestod sannolikt av köksträdgårdsväxter, såsom grönsaker, bärbuskar och fruktträd, men torde också ha innehållit förskönande blomsterinslag. Den kanske mest intressanta detaljen på kartan utgörs av den lilla fyrkantiga byggnad som finns markerad på en höjd rakt ovanför slottet mitt över sjön. Jämförs denna placering med Thersners illustration (se fig. 16) från samma tid stämmer placering och siktlinjer exakt; detta var sålunda Fru Schönströms lilla lusthus av vilket grundstenarna finns kvar än idag!

Figur 15. Skånska Rekognoseringskartan 1812-20. Här ses både det nybyggda slottet på borgholmen och det gamla korsvirkeshuset, med sina två flyglar och trädgårdsmästarbostad, belägen strax sydöst ner på fastlandet. Trädgården syns bakom korsvirkeshuset. Den fyrkantiga ladugården syns strax söder om sjökanten i sydöstlig riktning från slottet. Två alléer leder fram till Gyllebo; en från söder och en från öst. På andra sidan sjön, rakt norrut från slottet, syns det lilla lusthuset på toppen av vinberget, jämför med figur 14.

Thersners beskrivning

Då Ulric Thersner (1818) beskrev och illustrerade Gyllebo stod Fru Schönströms nybyggda lilla empireslott med ryggen mot vattnet och mot motsatta sjöstrandens lövskogsbacke. På denna höjd, fortfarande kallad "vinberget" efter det tidigare nyttjandet (Gustaf Ljunggren, 1852-1863), på andra sidan vattnet stod, enligt Thersners illustration, ett tempelliknande lusthus med utsirade pelarvalv och spetsigt tak. Runt det lilla huset var satt ett räcke som skydd mot branten eller möjligen som ledsagare uppför höjden nedifrån sjöstranden. Vyn ner mot slottsholmen var klar genom den ansade vegetationen och såväl corps de logiet som borgruinen syntes stoltsera mellan vegetationen, liksom det nya lilla badhuset ute på bagarevallen. Den senare, vid vilken även en båtbygga anlagts, gjordes om till park under fru Schönströms befäl och man hittade där dessutom en välbehövlig källa med gott dricksvatten (Gustaf Ljunggren, 1852-1863).

Figur 16. Thersners illustration av Gylleboa från 1817 visar vyn från det lusthus eller tempel som stod byggt på vinberget strax norr om slottet. Miljön är parkliknande med uppstammade träd och med siktlinjer ner mot slott, badhus, ladugård och borgruin.

Figur 17. En annan illustration gjord av Thersner 1817 visar borgholmen med borgen och slottet sett från väster, bron över till fastlandet syns skymta i högra hörnet och torde vara gjord av sten och trä. Parken runt byggnaderna är städad och omgivningen är öppen och luftig.

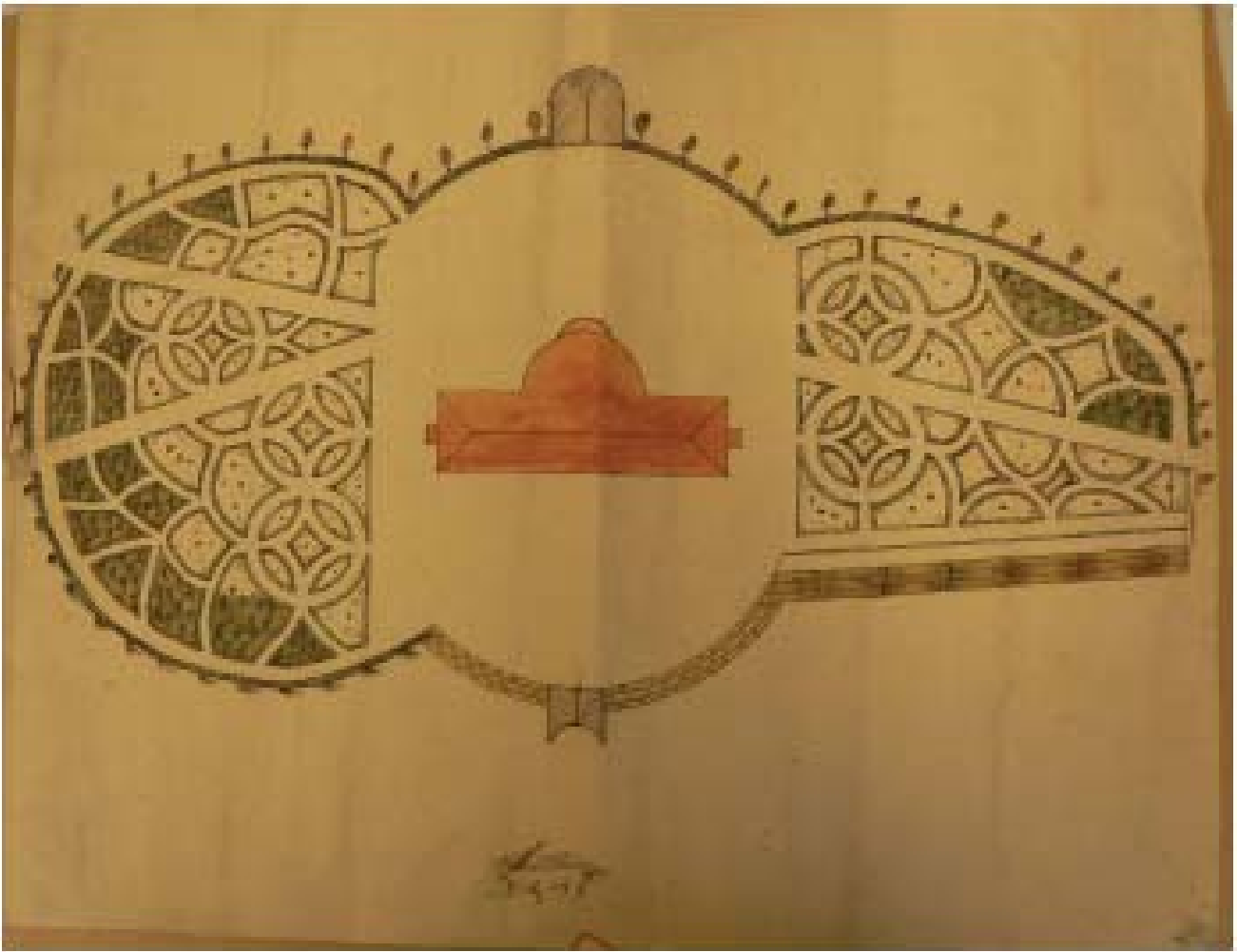
Trädgårdsmästarvisioner

Inte mycket finns bevarat, åtminstone inte påträffats, från trädgårdarna eller från dem som skötte dem. En nota på trädgårdsfrön från den 12 april 1816 visar att trädgårdsdrängen Sjölin (Husförhörslängd: Östra Vemmerlöv, Gyllebo, 1813-1820) köpte följande (Gyllebo godsarkiv, BII:5):

1 ... Tyrkiska ... Bönnor	turkisk böna	<i>Phaseolus vulgaris</i>
6 Walska Bönor	välsk böna/bondböna	<i>Vicia faba</i>
10 Lod Rödlöks Frö	rödlök	<i>Allium cepa</i> Rödlök-Gruppen
6 Lod Gult Spansk Lök	gul spansk lök	<i>Allium cepa</i> Gullök-Gruppen
12 Lod Timjan Frö	timjan	<i>Thymus vulgaris</i>
4 Lod Portulak	portulak	<i>Portulaca oleracea ssp.sativa</i>
4 Lod Gorko Kjärnor	gurka	<i>Cucumis sativus</i>
1 Lod Blomkål	blomkål	<i>Brassica oleracea</i> Botrytis-Gruppen
3 Lod Tobacks Frö	tobak	<i>Nicotiana ssp.</i>

Trädgårdsmästare Jöns Ekman (Husförhörslängd: Östra Vemmerlöv, Gyllebo, 1813-1820) arbetade på Gyllebo mellan 1819 och 1821. Näste trädgårdsmästare att bo och verka på Gyllebo under Fru Schönströms styre var Bengt Wahlström (Husförhörslängd: Östra Vemmerlöv, Gyllebo, 1827-30) född 1802. Han stannade till 1864 (Husförhörslängd: Östra Vemmerlöv, Gyllebo, 1864) då godset står under Herr Rosencrantz.

Det mest intressanta som Wahlström lämnade efter sig var en planritning över trädgården närmast Gyllebo Slott (Gyllebo Godsarkiv; AI:3) (se figur 18). Vackert kolorerad visar planen snarare en vision än en realiserad verklighet. Trädgården kan delas in i tre delar; i mitten ligger slottet omgett av vad som troligen kan ha varit en stor grusplan och på vardera sidan finns trädgårdar bestående av komplexa gångsystem. En mittaxel genom slottet börjar och slutar i två portar; en större konvex port som entré från vägen utanför och en mindre konkav port som leder ut mot sjökanten. Runt nästan hela anläggningen löper en linje som troligtvis kan vara en häck eller ett staket och längs med hela denna linje finns träd utritade med jämna mellanrum. Vid den norra porten avgränsas grusplanen av något som kan tolkas som en terrasserad planteringsbädd och den nordvästra kanten av trädgården utgörs av en mur eller ett plank med spaljerade träd. Själva trädgården bärs upp av tre bredare gångvägar vilka förmodligen var tänkta att markera och att framhäva siktlinjer från slottet. Den övre av de östra gångvägarna leder över en bro till den mindre Bagarevallen. Fem cirkulära gångelement finns utritade i trädgårdarna, övriga gångar följer ett oregelbundet mönster. Gröna partier i trädgårdens utkanter innehåller troligtvis buskar medan vita fält kolorerade med kulörta prickar förmodligen innehåller blomsterplanteringar.

Figur 18. Bengt Wahlströms vision över Gyllebo trädgårdar. Slottet syns i mitten flankerat av en trädgård på vardera sidan. Två portar, en konkav och en konvex, leder in på slottsplanen och hela området kantas av en häck eller ett staket samt trädrader. Otaliga gångvägar slingrar sig genom trädgården och i fälten emellan finns busk- respektive blomsterplanteringar. På höger sida finns en mur eller ett plank med spaljerade träd.

Odaterad, men ingående i en akt från 1859-1888 i Gyllebo godsarkiv, finns ett brev om meloner, "Extract uthaf ett fransöskt breef om Meloner". Vem som skrev brevet och till vem det skrevs är okänt, men park- och trädgårdsambitionerna på Gyllebo under 1800-talet var stora och kanske var någon av ägarna eller trädgårdsmästarna speciellt intresserad av melonodling (Bilaga 8).

Barr och blomster

1842 tog Hedvigs dotter Ulrika och hennes ingifte herr Rosencrantz (Lång (red.), 1994) över vid Gyllebo. Det fanns fyra trädgårdsbänkar i Gamlegården under deras tid (Gyllebo godsarkiv, All:6), som troligen användes i trädgården, men inga kända förändringar inträffade förrän deras son Börje Rosencrantz fick godset i arv 1857. Det skrivs att han lät försköna stället och att det i skogsplanteringarna på ägorna fanns gran, tall, lärk och ek (Ljunggren, 1852-1863). Detta barrväxtintresse kan ha resulterat i den granallé som markerade entrévägen till Gyllebo invid ladugården vilket kan ses på fotografier från sjukhemstiden under första hälften av 1900-talet.

Borghruinen ute på holmen beskrevs av Ljunggren (1852-1863) som beskuggad av lummiga träd, växande både i och utanför ruinen; ett rönträdd hade till och med slagit rot uppe på högsta gaveln av det gamla stenhuset. På Bagarvallen, nära den östra spetsen, byggdes en lekstuga i korsvirkesstil upp, vari det till och med fanns en liten spis samt bord och stolar (Nilsson, Signe, & Nilsson, Melker. Samtal 2009-05-07). Denna lekstuga finns kvar än idag på samma plats. På ett fotografi (se fig. 20) från runt förra sekelskiftet ses några herrar ro en båt söder om Bagarvallen, där i sin tur ett bad- eller båthus syns.

I en artikel ur *Cimbrishamns-bladet* från år 1900 stod att läsa att Herr Rosencrantz och hans familj under senare tid bott på annan ort än Gyllebo men att där ändå fanns en väl underhållen blomsterträdgård anlagd i en del av borgruinerna vari en hel mängd växter från sydligare breddgrader växte.

Figur 19. Södersidan av borgholmen någon gång runt sekelskiftet 1900.

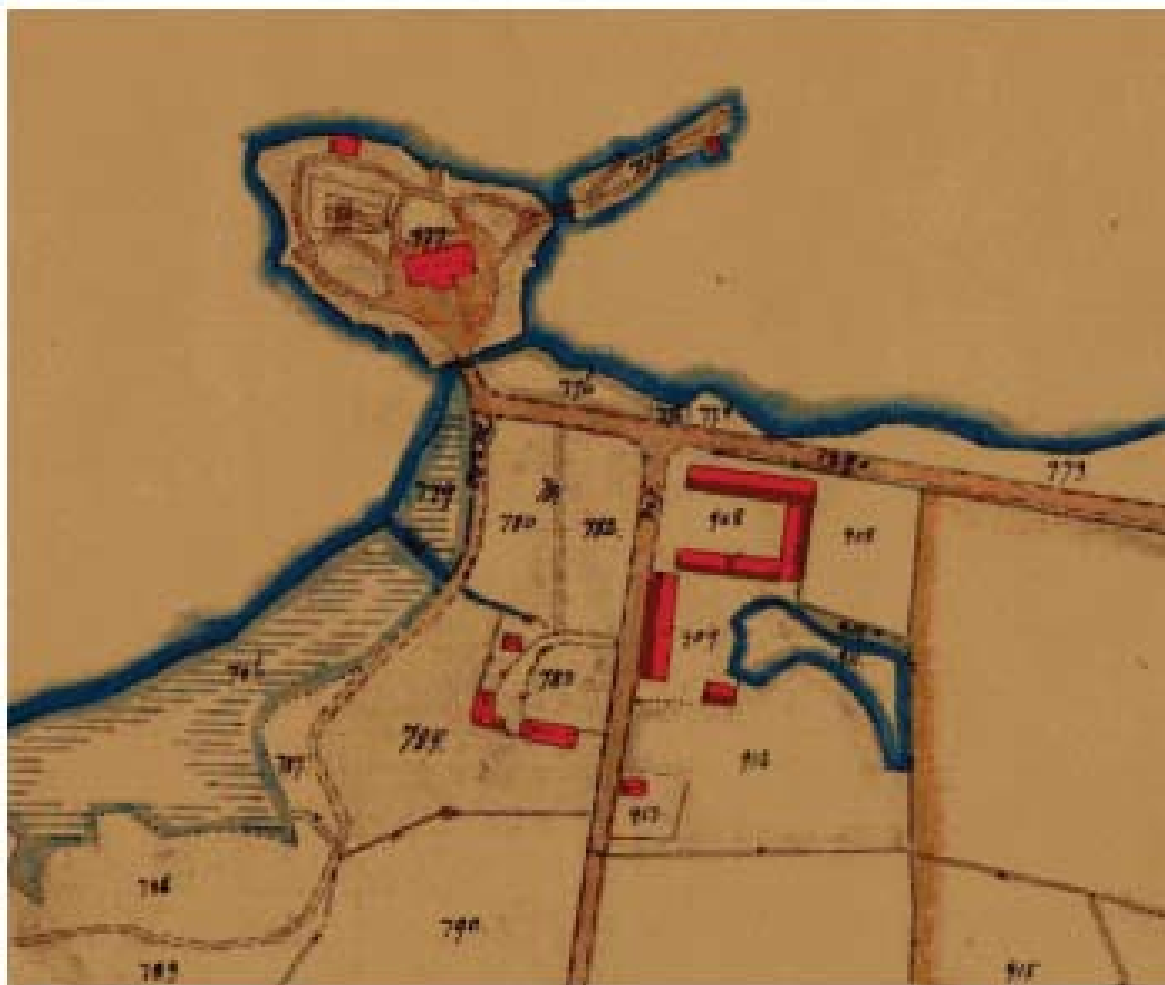
Figur 20. Tre män i en roddbåt på Gyllebosjön någon gång kring sekelskiftet 1900. I bakgrunden syns Bagarvallen med det lilla bad- eller båthus som då fanns.

Figur 21. Ett fotografi som togs vid ett bröllop under Rosencrantz tid på Gyllebo någon gång i slutet av 1800-talet visar det vackra festsällskapet på framsidan av slottet. Gran användes som girlanger och som prydnadsträd vid var sida om entrén. Här fanns också vita snäckor som dekoration längs med rabatterna.

Nya tider

Ett historiskt ögonblick i Gyllebos historia skedde år 1904 då godset, efter att ha gått i arv sedan hundratals år tillbaka, såldes till Löjtnant Marthe. Denne belgare var bara den förste i raden att köpa, och sälja, Gyllebo under 1900-talet (Roosval, 1918-1924). 1910 ritade Lantmätare Grenholm (se fig. 22) upp godset inför ett skifte och vid denna tid fanns ett gångsystem utlagt på borgholmen liknande det som fortfarande finns idag. Ett större badhus låg beläget rakt norr om borgen och ett mindre badhus kan ha funnits på den lilla holmen, dessutom fanns åtminstone en brygga på vardera holmen. På fasta land låg fortfarande ekonomibyggnaderna kvar, om än i lite annorlunda skepnad, och en stor damm fanns bakom ladugården. Vad som liknar en liten kvarn eller pumphus verkar ha funnits i ena änden av ett vattendrag grävt från sjön.

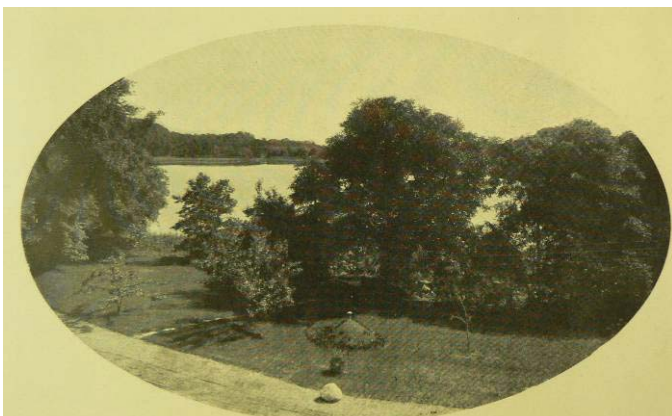

Figur 22. Karta från 1910 som visar Gyllebo slott med dess ekonomibyggnader. Här syns bad- och eller båthus tydligt utplacerade på borgholmen respektive Bagarvallen och ett gångvägssystem, närmast identiskt med dagens, finns runt slottet. På fastlandet syns ett vattendrag inlett mot en liten byggnad som skulle kunna ha varit ett pumphus eller liknande. De äldre byggnaderna finns fortfarande kvar på fastlandet men i något förändrat skick sedan skånska rekognosceringskartan gjordes. En stor damm finns bakom ladugården.

Förutom planen från 1910 (Fig. 22) finns inget dokumenterat om trädgårdarna förrän en direktör Scheitel tar över godset 1916. Redan då hade en stor del av skogsmarken köpts upp av staten för att bli kronopark (Kjellberg, 1966). Den nye godsherrn engagerade sig också i restaureringen av borgruinen som han lät göra 1918 (Olsson, 1922) under ledning av arkitekten Sven Brandel från Antikvitetsakademien (Roosval, 1918-1924). En serie fotografier tagna på borgen från olika håll visar skicket på vegetationen runt omkring ruinen. Trädgården var frodig och närmast vild i karaktären, troligtvis beroende på en oengagerad eller obefintlig skötsel. En tät rad av olika träd och buskar, både barr och löv, bildade en tjock och hög vägg ner mot vattenbrynet och gav sålunda platsen en ganska mörk karaktär. Framför slottet fanns blomsterrabatter som tillsammans med de speciellt utformade fönsterluckorna stod i kontrast till omgivningen. Ytterligare fotografier från 1920 (se fig. 23 samt 25) visar utsikten från slottets altan på andra våningen. På den ena bilden (fig. 23, det äldre fotot) kan prydliga gångar ses bland de lummiga träden och buskagen. En liten trampstig av sten löpte över gräsmattan och här fanns även runt formade, koniska planteringar; så kallade tapetgrupper. Den andra bilden (fig. 25, den äldre bilden) visar samma prydliga gångar och en gräsmatta med en liten gångstig ned till vattnet. Ett märkligt inslag här är den konformade lilla höjd, förmodligen också den en tapetgrupp, med vad som liknar en ventil på toppen.

Figur 23 samt 24. Det högra fotot visar vy sedd åt höger om man stod på altanen år 1920. Det vänstra fotot visar samma vy idag. Allt är egentligen förändrat i form av planteringar men gångarna är nästan identiska. På det äldre fotot syns en tapetgrupp.

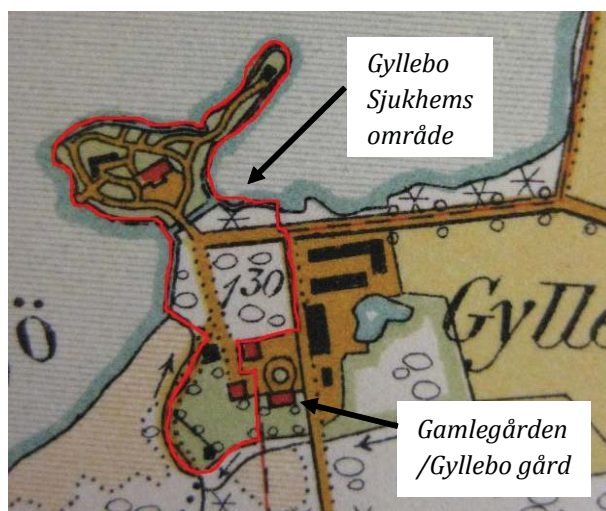
Figur 25 samt 26. Det vänstra fotot visar vy sedd åt vänster om man stod på altanen år 1920. Det högra fotot visar samma vy idag. Det mesta är förändrat i form av planteringar men gångarna är nästan identiska. Det äldre fotot visar en tapetgrupp med en "ventil" på toppen.

Sjukhemstiden - 1927 till 1971

Gyllebo Slott blir sjukhem

Landstinget i Kristianstads län köpte 1927 Gyllebo slott av Andelsföreningen Egna Hem för 20000 kr. Stora delar av marken hade då styckats av och sålts på olika håll men trots det skulle det i köpet ingå park och trädgård till en storlek av ca fem tunnland samt en trädgårdsmästarbostad (Nilsson, 1991) De närliggande ladugårdarna och den så kallade Gamlegården såldes till en lantbrukare från trakten som hette Gottfrid Olsson (Nilsson, Melker. Samtal 2009-05-07). Dessa byggnader blev tillsammans en egen gård som hädanefter kallades Gyllebo gård.

Efter att slottet rustats för en avsevärd summa under två år så flyttar de första patienterna in den 7 januari 1929 (Region Skånes arkiv, Simrishamns lasarett, Direktionens protokoll, 1925-1940). Efter den här första rustningen gjordes inga större ingrepp under den tiden som Gyllebo slott utgjorde Gyllebo sjukhem. Värt att nämna är dock att träbron, som ledde över från fastlandet till borgholmen, fanns vara murken vid en inspektion år 1945 och byttes ut mot dagens bro i betong.

Figur 27. Kartbild över Gyllebo Sjukhem med omgivningar.

Personalen

Personalen började vid årsskiftet 1929 men redan i april 1928 har en vaktmästare anställts. Han heter Johannes Axelsson och kommer ifrån Gärdsnäs. I hans lön ingår fri bostad och han flyttar in med sin familj i den gamla trädgårdsmästarbostaden som har rustats för att bli personalbostäder. Den kallas från och med nu vaktmästarbostaden. I samband med detta byggs också ett nytt lik- och obduktionshus/garage (se fig.28). Johannes Axelsson arbetade under många år inte bara med enklare reparationsarbeten och rakning av patienter, utan också med sjukhemmets park och trädgård.

Under 1946 får sjukhemmet både en ny trädgårdsmöbel och en gräsklippare då man köper en ny sådan till Simrishamns lasarett³. Johannes Axelsson är duktig på parkskötsel och trädgårdsodling. Han har en dräng till hjälp för att sköta de stora områdena. Axelsson gör så pass bra ifrån sig att facket anser att han bör ha högre lön, vilket man kan se i direktionens protokoll. När Johannes Axelsson så

småningom drog sig tillbaka så efterträddes han av Stig Hansson. Stig Hansson jobbar kvar på Gyllebo fram tills att sjukhemmet läggs ner 1971.

Figur 28. Karta som visar på de olika byggnaderna som hör till Gyllebo sjukhem.

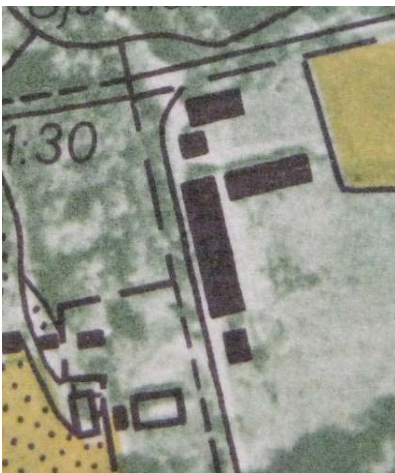
Byggnader runt Slottet

Tidigt i Sjukhemmets historia byggs ett svinhus strax söder om köksträdgården där man håller grisar för slakt. Den här verksamheten växer och efter ett par år har man så pass många djur att man kan leverera kött även till lasarettet i Simrishamn. Ett utbyte startas och matrester till grisarna kommer till Gyllebo från lasarettet i Simrishamn och de får en viss mängd kött tillbaka. Tillslut föds det upp ungefär 7-8 svin per år. Så tidigt som 1935 finns noteringar om en inkomst från svinuppfödningen. När sedan andra världskriget börjar lida mot sitt slut, 1944, medan ransoneringarna fortsätter avsetter sjukhusdirektionen en summa för ombyggnad av svinhuset för att produktionen skall kunna öka.

När man studerar kartorna från 1934 och 1974 kan man se att ekonomibygnaderna på andra sidan vägen har förändrats. Att världskriget påverkar livet på sjukhemmet står att läsa i Sjukhusdirektionens mötesprotokoll. Direktionen ville hålla lite i pengarna och föreslog till exempel att den gamla iskällaren skulle grävas ur och repareras i stället för att köpa in ett nytt elektriskt kylskåp till personalbostäderna. Var denna iskällare låg kan vi bara spekulera om, men intressant är att det idag finns rester av en stenkällare strax söder om det nybyggda ridhuset (se figur 3). Till sjukhemmet hörde en båt och den används flitigt för roddturer av både patienter och personal (se figur 31).

Figur 29. Karta över ekonomibyggnaderna vid Gyllebo gård, 1934.

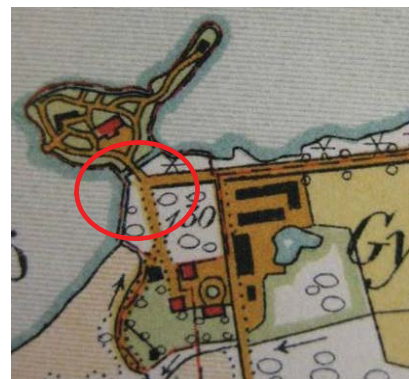
Figur 30. Karta över ekonomibyggnaderna vid Gyllebo gård, 1974.

Figur 31. Några ur personalen i sjukhemets båt. Tidigt 1940-tal.

Ruinen

Under perioden som Gyllebo slott var sjukhem har det vid ett flertal gånger avsatts pengar för och gjorts reparationer och konserveringar av borgruinen, både med landstinget som ensam finansiär och med bidrag från Riksantikvarieämbetet. Trots det har Riksantikvarieämbetet under en tid tyckt att ruinen varit i så dåligt skick och så pass farlig att man ville sätta upp ett staket runt den. Hur länge detta staket satt uppe, om det någonsin kom upp, är oklart.

Figur 32. Den röda cirkeln markerar var Gyllebos köksträdgård låg, 1934.

Köksträdgården

Under den här perioden fanns det en köksträdgård syd till sydväst om vaktmästarbostaden. Här odlade Johannes Axelsson bland annat potatis, palsternackor, morötter, lök, purjolök, rabarber och sallad. På denna plats fanns också frukt- och bärodlingarna. I samtal med Signe Nilsson (Samtal 2009-05-07) har hon berättat att i trädgården odlade man allt. Sjukhemmet var i stort sett självförsörjande vad gällde grönsaker, frukt och bär. Det gick till och med så pass bra att man har kunnat få viss avkastning genom försäljning av produkter från trädgården. 1931 stängslas trädgården och parken in och under 1936 får Johannes Axelsson tillstånd att köpa en vattenspruta med förlängningsstång för att kunna vattna odlingarna. Figurerna 32-35 visar var odlingarna legat.

Figur 33. Den röda ringen markerar köksträdgården, 1938-1947.

Figur 34. I den röda ringen finns det som är kvar av köksträdgården, 1977.

Figur 35. Området i den röda ringen visar på köksträdgården, 1971.

Parken

Parken runtomkring slottet används flitigt till utomhusgudstjänster, midsommarfirande och rekreation, vilket man kan se på fotografier från tiden (se figur 36 och 37). Gräsytan väster om slottet var den plats där man satte upp midsommarstången och dukade fram långbord. Signe Nilsson har berättat hur ungdomar från trakten kom och bar ner patienterna för att alla skulle kunna vara med på festen.

Längs med gången som går ut med slottets västra sida fanns en liten perennrabatt. Den syns tydligt på figur 38. Om man tittar noga kan man urskilja att bland växterna finns en *Delphinium*, riddarsporre, av någon sort.

Vidare ser man i figur 39 och 40 att rabatterna på framsidan finns kvar sen Rosencrantz tid. Dock är snäckorna borta och de är nu mera kantade med låga häckar av buxbom (*Buxus sempervirens*). I de yttersta hörnen ligger en ganska stor vitmålad sten.

Figur 36. Långborden och midsommarstången på gräsytan väster om slottet. Fotografiet är från 1940 talet.

Figur 37. Dans vid Midsommarstången. 1940-tal.

Figur 38. I bakgrunden kan man urskilja en riddarsporre. Fotografiet är från tidigt 1940-tal.

Figur 39. Snäckorna runt rabatten på framsidan har bytts ut mot låga buxbomshäckar. 1940-talet.

Figur 40. Ytterhörnen av rabatten markeras med vitmålade stenar. Fotografiet är från 1940-talet.

På andra fotografier kan man se att likadana stenar ligger i andra hörn eller vid andra kanter på andra platser i parken (se figur 41). Dessa rabatter fanns kvar under 1950-talet. På flygfotot kan man också se att det i gräsrunneln framför slottet finns en flaggstång (se figur 42).

Att man använde mindre, vitmålade stenar som kant på vissa rabatter kan man också se på fotografier från tiden (se figur 43 och 44). Här kan man också se att ruinen var väldigt övervuxen. Bland annat kan man se ett bestånd av *Larix*, lärk, som står nära resterna av tornet. På andra fotografier (se figur 44, 45 och 47) syns stora bestånd av *Rubus odoratus*, rosenhallon, som bildar något av en berså intill ruinen.

Figur 41. Fotografiet visar tydligt hur en vitmålad sten står upprätt i hörnet av rabatten.

Figur 42. Flygfoto över Gyllebo från 1950-talet. Här ser man de båda rabatterna och gräsrundeln med flaggstången på framsidan av slottet. Man ser även den avlånga rabatten på västra sidan av slottet.

Figur 43. Rabatten är kantad med små stenar. Man ser även hur övervuxen ruinen är. Fotografiet är från 1940-talet.

Figur 44. På fotografiet syns att rabatterna runt ruinen är kantade med små vita stenar. Man ser också bersån av rosenhallon. Fotografiet är från 1940-talet.

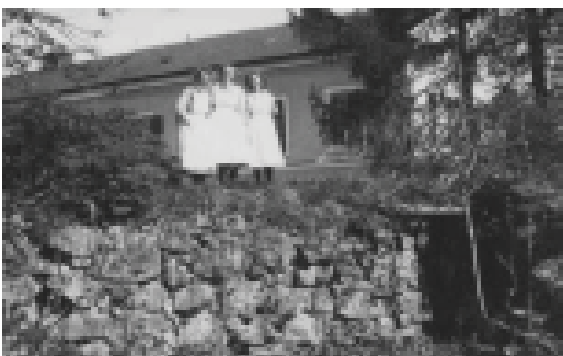
Figur 45. Rosenhallon buskaget. I bakgrunden syns granarna på öns norra sida. Fotografiet är från tidigt 1940-tal.

Figur 46. Från samma plats har man idag en klar vy över baksidan av slottet. Fotografiet visar hur uppvuxet det var runt ruinen. 1940-tal.

Figur 47. Buskaget av rosenhallon används som berså. Fotografiet är från 1940-talet.

Figur 48. Fotografiet visar hur övervuxen ruinen är. Till höger i fotografiet ser man också beståndet av lärkträd. 1940-talet.

Figur 49. De fyra granarna som står vid brofästena vid bron till Bagarvallen. 1940-tal.

Figur 50. I bakgrunden ser man ett av de stora barrträd som förr växte på borgholmen. Man ser också en av de vita stenarna som markerar en kurva i gräsmattan. 1940-tal.

Figur 51. Fotografen står troligen där grinden in till slottsområdet är idag. Bilden visar granallén som ledde fram till slottet. Allén är troligen planterad under Börge Rosencrantz tid runt sekelskiftet 1800-1900. Fotografiet är taget under 1940-talet.

Figur 52. Fotografiet visar samma granallé som ovan men ur en lite annan vinkel. Här kan man se att granallén har stammats upp.

I parken fanns under den tidiga sjukhemstiden många barrträd som antagligen är en rest efter Börge Rosencrantz. Vid bron över till Bagarvallen stod fyra granar, *Picea*, en vid vardera "hörn" av bron. I gräsyrtorna på framsidan av slottet fanns även där bestånd av barrträd. En rest som fanns kvar länge var granallén som ledde fram till slottet. Det verkar som att den någon gång under sjukhemstiden har stammats upp.

På fotografier från tidigt 1940-tal kan man se att ytan bakom slottet har använts till prydnadsodling, med några buskar och perenner. Själva borgholmen har varit tätt bevuxen i strandlinjen på vissa partier vilket man kan se på flera foton, exempelvis i figur 56.

Om områdets utseende i övrigt så kan man inte säga så mycket förutom att det ut med den väg som följer sjukhemmets östra gräns växte en allé av hästkastanjer.

Figur 53. Skuggan på marken visar en gran. Det syns även några barrträd i vegetationen i bakgrunden. Tidigt 1940-tal.

Figur 54. Personerna på bilden sitter under en uppstammad gran. Det syns också att det står ett motsvarande träd i gräsytan på slottets östra sida. 1940-tal.

Figur 55. Träden i allén vid sjukhemsområdets östra gräns.

Figur 56. Utsikt från slottets östra gavel över strandkanten och sjön.

Figur 57. Den röda ellipsen markerar den väg längs vilken allén av hästkastanj växte.

Figur 58. På fotografiet framgår att det på borgholmens norra sida förr har stått tre stora granar. Man kan även ana lärkträden vid ruinen.

Figur 59. Prydnadsodlingarna på baksidan av slottet.

Figur 60. Karta från 1910 över Gyllebo slott och omgivning. Om man jämför gångsystemet (se figur 61) ser man att det inte har förändrats mycket under de år som gått mellan kartorna.

Figur 61. Karta från 1934 över Gyllebo slott och omgivning. Framför Gamlegården finns en rundel som på kartan ser ut att vara odlad med trädgårdsväxter och en trädgård eller park på baksidan av mangårdsbyggnaden.

När man studerar gamla kartor kan man se att gångsystemet inte har förändrats mycket mellan åren 1910 och 1934. Troligen gjorde man inga större förändringar här när man rustade slottet i slutet av 1920-talet.

Gyllebo gård (se sida 42) har som tidigare nämnts haft en annan ägare, Landstinget Kristianstad, under tiden från 1927 fram till 1980-talet. På gården bedrivs jordbruk men av ekonomiska kartan från 1934 kan man ändå utläsa att det har funnits någon sorts trädgård på baksidan av mangårdsbyggnaden. Av kartan kan man anta är en grusplan på framsidan av huset, och att det finns en rundel som, om man kan lita på kartans legend, verkar vara uppodlad med trädgårdsväxter. Att denna plantering skall ha existerat har vi inga andra bevis för än denna karta. Man kan se att den väg som leder upp till Gamlegården, och som finns på kartan från 1910, har försvunnit på kartan från 1934.

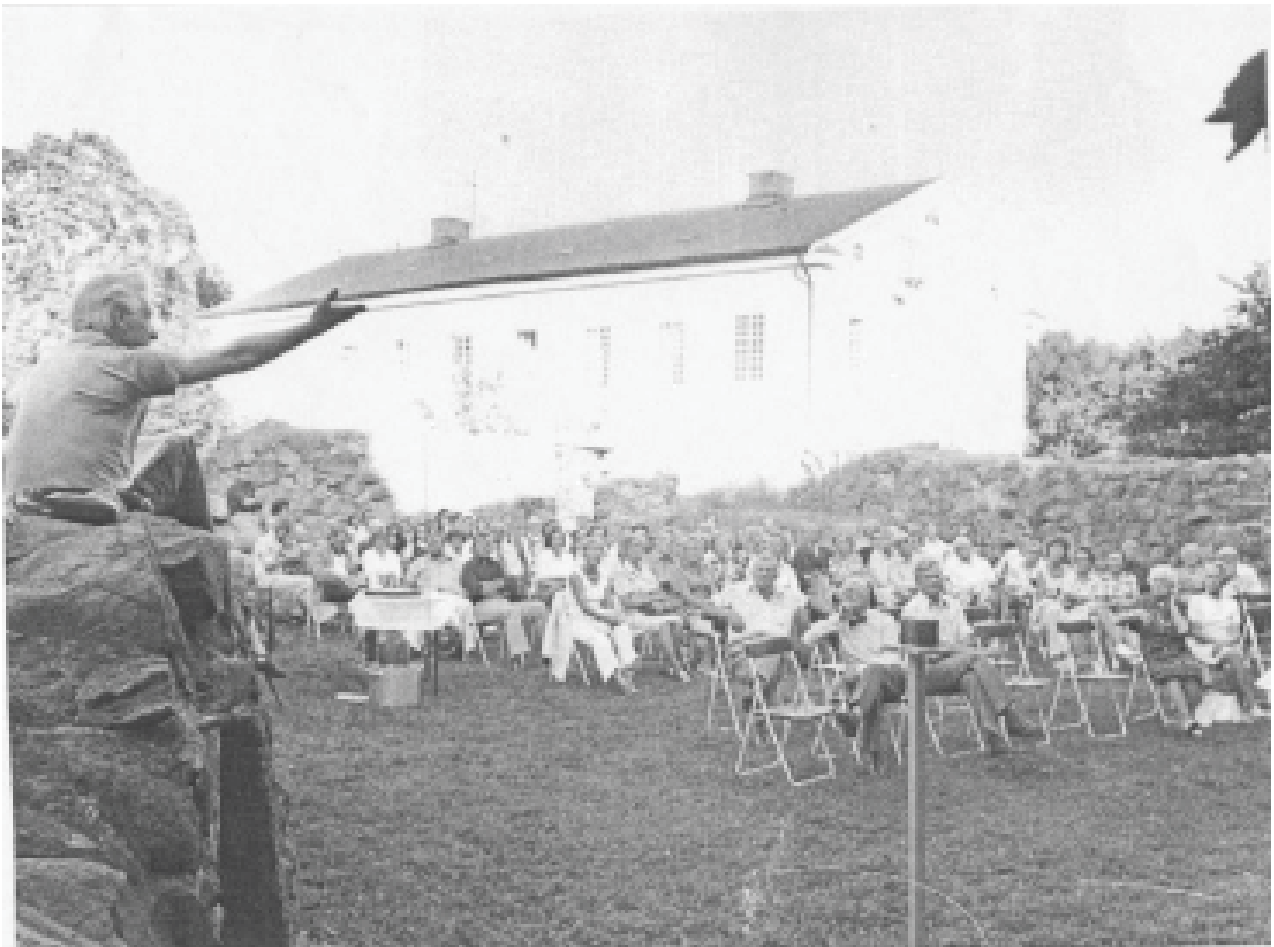
Under 1965 läggs ett förslag om försäljning av Gyllebo slott fram. Slottet stannar dock tillsvidare kvar i landstingets ägo och sjukhemmet drivs fram till 1971 då det till slut läggs ner.

Nya tiden - 1971-2009

Den "nya tiden" börjar brokigt; Gyllebo utsätts ömsom för våldsamt förfall och ömsom undergår det kostsamma upprustningar. 2000-talet inleds med att Gyllebo kommer i Åsa och Håkan Björklunds ägo. Familjen fortsätter det noggranna och omsorgsfulla renoverandet av fastigheten som den tidigare ägaren Gerhard Marz påbörjat. Idag är slottet i gott skick och framtiden ser lovande ut.

1971- fram till och med mitten av 1980-talet

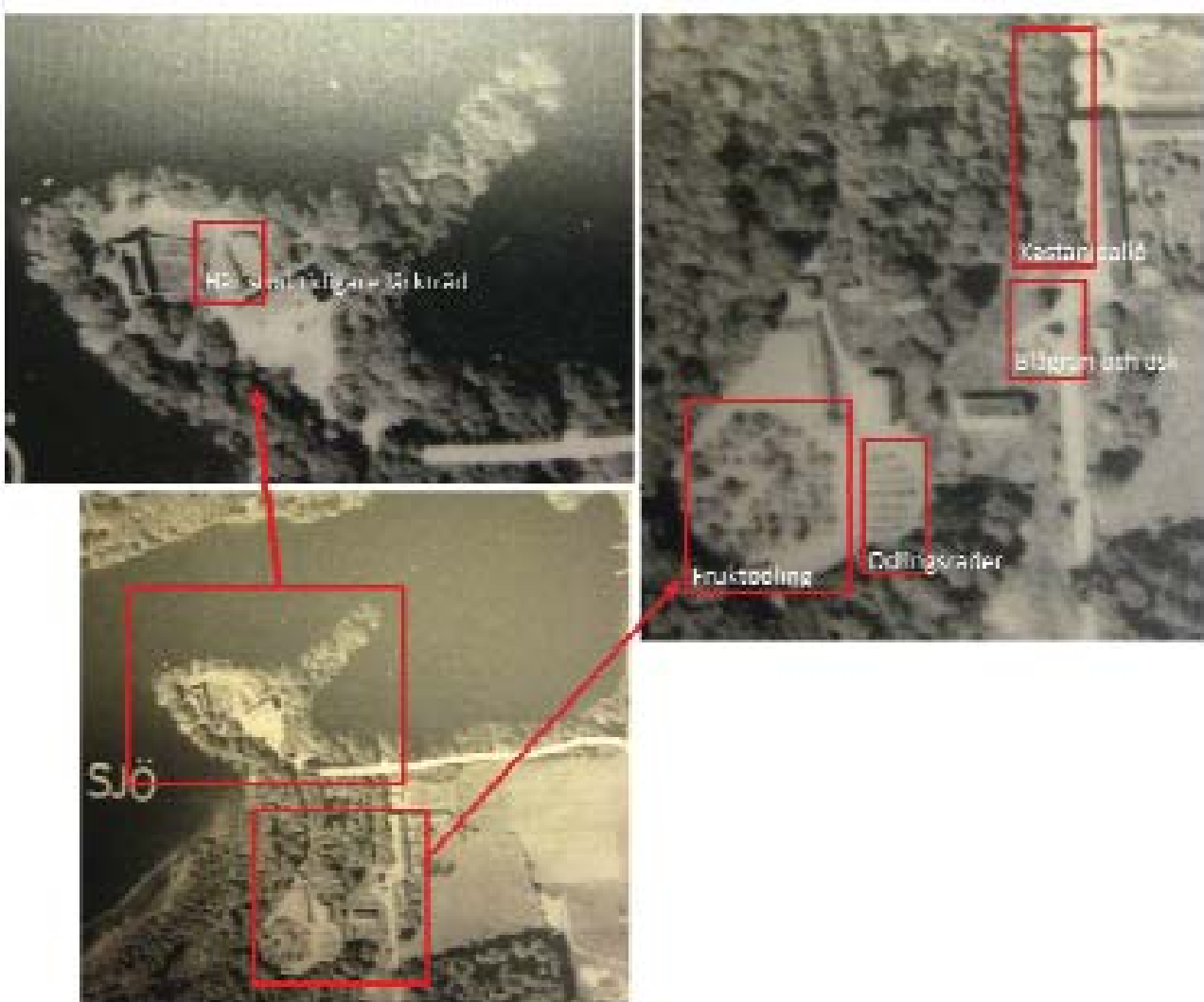
Efter att sjukhemmet stängdes var slottet kvar i Landstingets ägo fram till mitten av 1980-talet. Under denna tid bedrevs det i slottet och ruinen kulturverksamhet med konserter och konstutställningar, (Nilsson, 1991). År 1981 byggnadsminnesförklaras Gyllebo (Hemsida, Länsstyrelsen, 2009-05-25). Mot slutet av denna period hade Gyllebo enligt obekräftad en uppgift två kortvariga ägare.

Figur 62. Utomhusaktivitet i landstingets regi. Odaterat fotografi.

1977

Under tiden för kulturverksamheten har man antagligen fortsatt att åtminstone till viss del sköta odlingarna från sjukhemstiden. På ett flygfoto från 1977 (se figur 63) kan man se att det fortfarande fanns tydliga odlingsrader kvar söder om vaktmästarbostaden. Sydost om vaktmästarbostaden finns en större trädunge, antagligen kvarvarande fruktodling från sjukhemstiden. Området nordost om Gyllebo gård är öppet och man kan se att det finns en inkörsväg mellan två större träd, troligtvis är det blågranen och asken som ännu idag finns på platsen. På flygfotot kan man även se hästkastanjeallén väster om ladugårdslängan. På borgholmen kan man se att vissa förändringar har skett från tiden som sjukhem, exempelvis är lärkträden bakom slottet nedtagna.

Figur 63. Flygfoto över Gyllebo från 1977.

1982

År 1982 trycks boken Skåne – lite grann från ovan med bilder av Torbjörn Andersson. Längst bak i boken finns ett helikopterfoto över Gyllebo, taget från sjösidan (se figur 64). Utifrån bilderna ser då Gyllebo ut att vara i tämligen god kondition. Den höga granallén upp mot slottet står kvar och bland träden, dold av vegetation kan man skymta vaktmästarbostaden. På bilden kan man även se ruinen helt kal utan murgröna och allén som leder fram mot fastigheten.

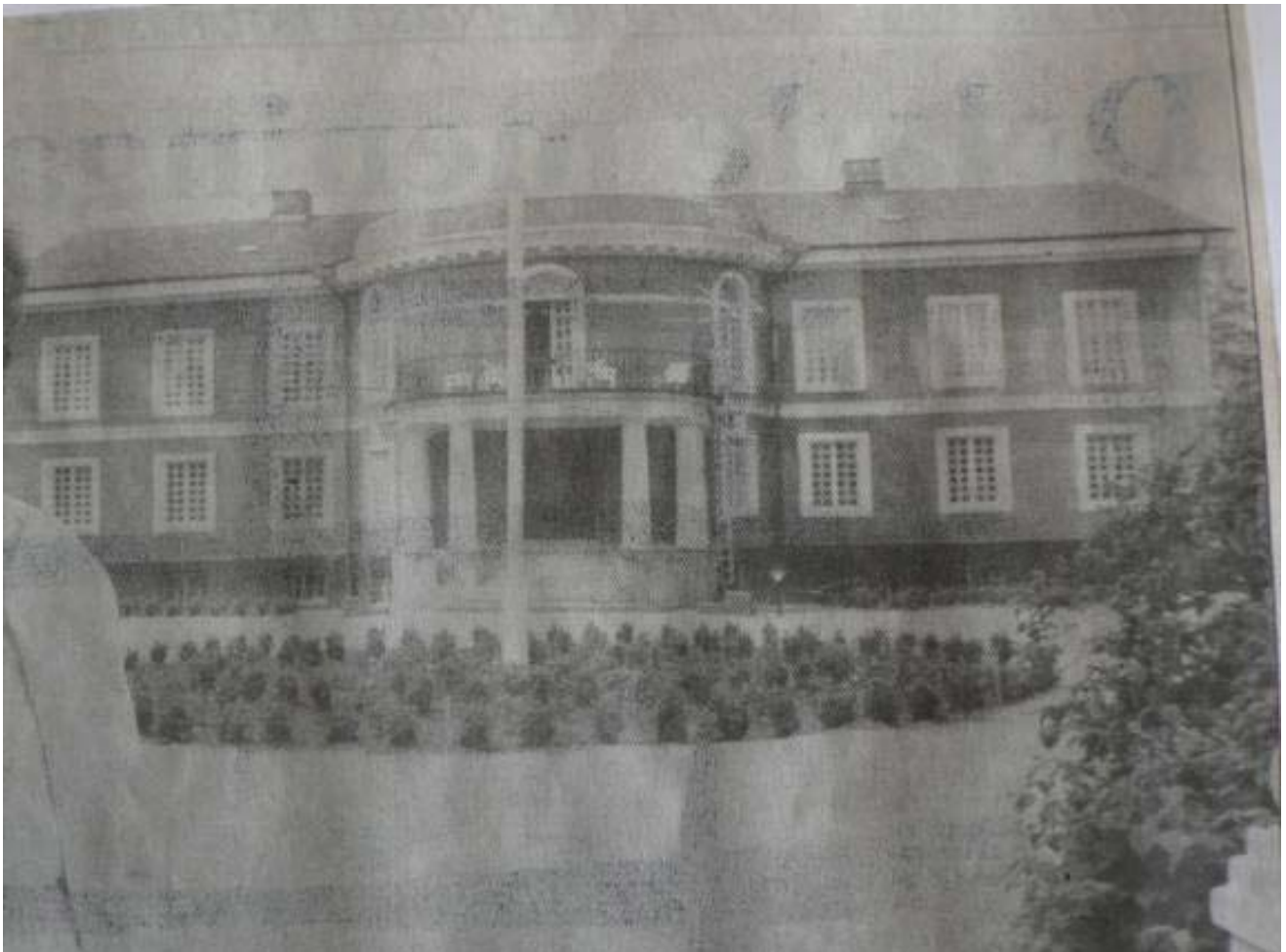
Figur 64. Närstudie av trädgården på Gyllebo från flygfoto, 1982.

Mitten av 1980-talet fram till 1991

Då Gyllebo efter två kortvariga ägare (Nilsson, 1991) köptes av Håkan Hedberg var slottet och dess omgivningar nedgångna. Vilka de två kortvariga ägarna var har vi i detta arbete inte lyckats klarlägga. Under sin tid som ägare till Gyllebo renoverade Håkan Hedberg slottet. Han köpte också tillbaka Gyllebo gård (se figur 27) och rev bland annat denna och en ladugård (Nilsson, 1991). Under Håkan Hedbergs tid byts den gamla granallén (se figur 64) upp mot slottet ut mot en lindallé (se figur 65) (Gerhard Marz, telefonsamtal 2009-05-24). I samband med detta anlades även dagens parkeringsplats utmed uppfartsallén till slottet (se figur 3). Det är även Hedberg som har planterat buxbomsrundeln (se figur 90) på framsidan av slottet och placerat ut den klotformade armaturen i området (Åsa Björklund, muntligen 2009-05-06). Hedberg flyttade ut och försökte sälja slottet 1991 (Nilsson, 1991).

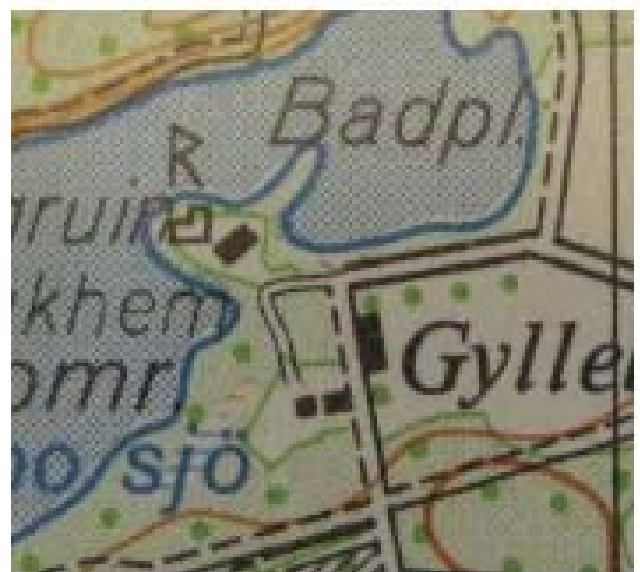
Figur 65. Lindallén planterad av Hedberg. På bilden syns också Hedbergs armatur och muren vid entrén.

Figur 66. På fotografiet från Ystads Allehanda 1991 syns de nyplanterade buxbomscirklarna.

Figur 67. Här ses många oidentifierade ekonomibyggnader på båda sidor om den södergående vägen.

Figur 68. De flesta av i figur 67 nämnda ekonomibyggnader har rivits och istället finns en mindre ladugård och två mindre byggnader förutom slottet.

1992 (?) -1996

Turerna kring vad som skedde med Gyllebo efter Håkan Hedbergs tid är också oklart. Ett företag vid namn Golden Nest ska enligt en obekräftad uppgift i den klippbok som Åsa Björklund förvarar på Gyllebo (Urklippsalbum, Gyllebo, u.å.) ha köpt slottet 1993. Det köpet ska ha hävts av Simrishamns tingsrätt då köparen inte kunde fullfölja betalningen. 1995-96 ska sedan en konkursförvaltare ha tagit över Gyllebo (Urklippsalbum, Gyllebo, u.å.). Under denna turbulenta tid förföll slottet och dess omgivningar dramatiskt. År 1996 köptes Gyllebo av Gerhard Marz (telefonsamtal 2009-05-24).

Figur 69. Gyllebo slott i förfall under 1990-talet.

1996-2001

Köparen Gerhard Marz renoverade det på nytt förfallna slottet. Marz påbörjade även arbetet med att iordningställa utemiljön kring slottet. Hans och hans familj planterade bland annat lavendeln invid slottet, anlade en rabattplantering med buxbom på framsidan, väster om slottet och även en blomsterrabatt och ett trädgårdsland vid stallet (Gerhard Marz, telefonsamtal 2009-05-24). Marz ägde Gyllebo i fyra år och slottet såldes därefter år 2001 till familjen Björklund (Björklund, Åsa. Samtal 2009-05-06).

2001-

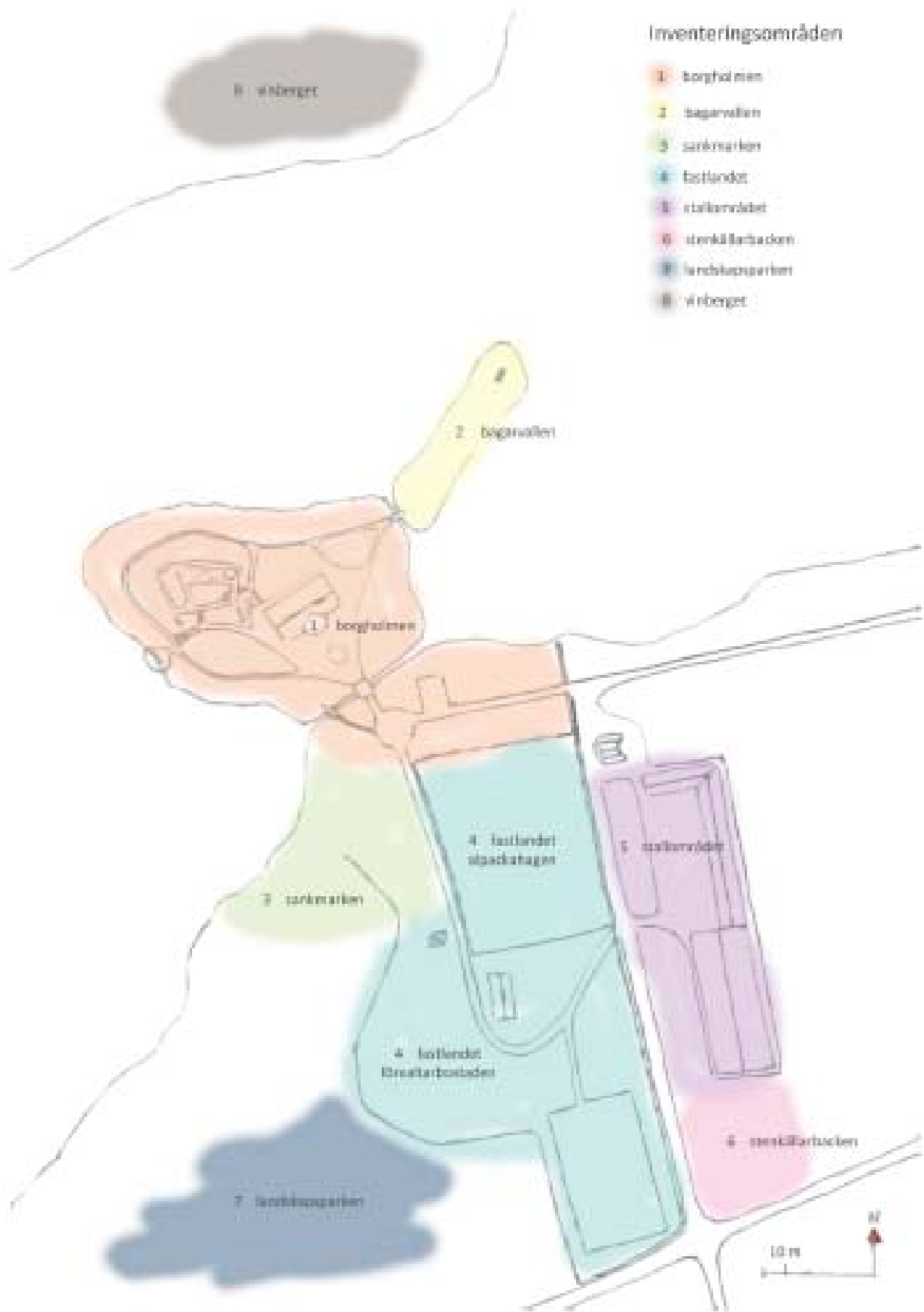
Efter köpet fortsatte familjen Björklund renoveringsarbetet med slottet. Svinhuset revs och ett nytt stall och ridhus byggdes av familjen (se figur 3). Tilläggen i trädgården har under de senaste åren bland annat varit de små rosenplanteringarna vid borgruinens sydsida (se figur 81), ett mullbärsträd på framsidan av slottet och en hängbok i närheten (se figur 95) av lindallén. I trädgården har familjen även placerat ut statyer och satt korténstål kring gångvägarna. En plattbelagd uteplats till förvaltarbostaden (se figur 3) anlades i samband med renoveringen av denna och ytan ovanför bårhuset har gjorts om till en mindre fotbollsplan (se figur 3) (Björklund, Åsa. Samtal 2009-05-06). Ett nytt inslag på Gyllebo är också fem stycken betande alpackor. (Se vidare kapitlet "Gyllebo - trädgård, park och nära landskap - dagens situation".)

Figur 70. Tre av de fem alpackorna på Gyllebo.

Figur 71. Några av de nyinförda statyerna på Gyllebo. (Se figur 135 för placering för statyerna.) Överst ses en liten drake vakta köksentrén till slottet. Mitterst en kvinnogestalt som blickar mot slottet. Nederst ett par pelare som markerar besöksentrén som, via en stig och en liten träbro, leder till slottet.

Figur 72. Gyllebo, indelat i inventeringsområden.

Gyllebo – trädgård, park och nära landskap – dagens situation

Inledning

Inventeringen på Gyllebo genomfördes under två regniga och blåsiga dagar i början av maj 2009.

Områdena vi inventerade valde vi ut efter att vi värderat dem i relation till Gyllebo och dess historia. Vi koncentrerade oss främst på att inventera lignoser men kunde inte undgå att se och uppmärksamma en del av de perenner som syntes i området vid detta tillfälle. I inventeringen tog vi inte hänsyn till vegetationens ålder. De träd och buskar som vi uppfattade som speciellt intressanta syftade vi istället in och finns markerade på en karta över särskilt värdefull vegetation (se figur 134). Vid inventeringen letade vi även efter spår av byggnader och tidigare trädgårdselement, dessa finns presenterade i figur 135. Vissa områden blev relativt noggrant inventerade medan andra skulle ha behövt en mer ingående genomgång. Områden som med fördel skulle kunna inventeras mer noggrant är "Stenkällarbacken", "Landskapsparken" och "Vinberget", på vilket det sistnämnda det även hade varit mycket intressant att söka efter reliktväxter. Delar som inte finns med i inventeringen är stenfundamentet för den gamla ladugården, vegetationen däromkring samt längs allén från öster. Vid en eventuell framtida, grundligare inventering, borde vegetationen även ålders- och vitalitetsbestämmas samt mätas in. En sådan inventering bör göras under flera tillfällen under året och även inkludera örtartat växtmaterial.

Inventeringen är uppdelad i olika områden som vi valt att namnsätta utifrån en egenhändig namngivning fastställd utifrån våra samtal kring arbetet (se figur 72). Området omkring slottet har vi i sin tur delat upp i mindre områden för att göra inventeringen där mer överskådlig (se figur 73).

Länsstyrelsen i Skåne Län har tagit fram en skötselplan (Persson, 2009) som beskriver vegetationen i Naturreservatet Gyllebo. Denna rapport har vi använt oss av då vi beskrivit den del av vegetationen som ligger i de yttre delarna av vårt inventeringsområde.

Alla namn i växtlistorna baseras på Svenskt Kulturväxtlexikon (SKUD) på internet: http://skud.ngb.se/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1

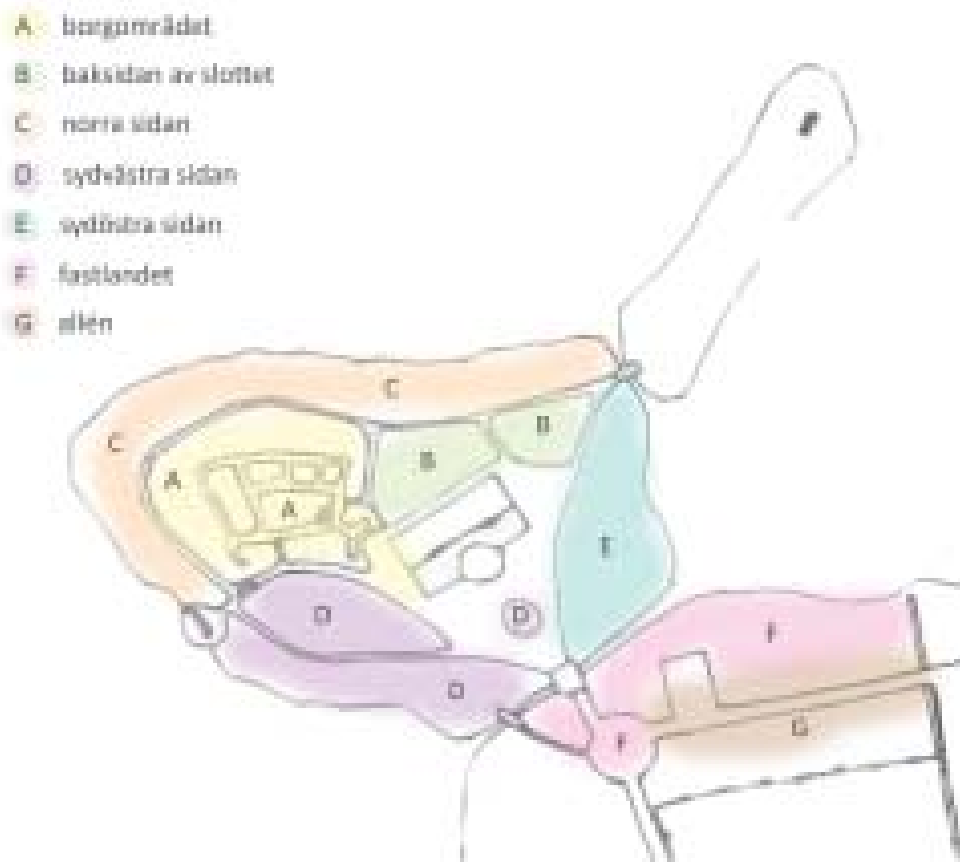
1. Borgholmen

Borgholmens vegetation är mycket varierad, av olika ålder och karaktär. Vi har för att göra inventeringen av borgholmen mer överskådlig valt att dela in den i mindre inventeringsområden. I Borgholmens område ingår även entréområdet med allén som går upp mot holmen samt strandlinjen norr om densamma. Namnen på borgholmens olika inventeringsområden är på samma vis som för den övriga inventeringen valda utifrån de namn vi använt under arbetets gång.

I gräsytan sydväst om slottet finns en liten damm och kring den finns en svag nedsänkning i marken som antyder att dammen antingen varit större eller haft en plantering runtomkring (se avsnitt D, sida 74). På vissa delar av ön är kanten mot vattnet förstärkt med sten. På öns norra sida finns rester av grunden till det badhus fru Schönström lät bygga i början av 1800-talet. I närheten av denna, vid borgens norra sida, finns också en brunn. På öns nordvästra udde finns en rundad badplats/angöringsplats i betong och runt ön finns flera rester av sådant som kan ha varit bryggor, angörings-, och båtplatser.

Idag finns en stig med en bro som leder från den av buxbomsomfattade halvcirkelformade platsen på fastlandet över till borgruinen på holmen. Gångarna och planen framför slottet är idag grusade och familjen Björklund har satt kortenstål kring dessa som avgränsning mot gräsyterna. Vid slottets entré finns en rundad kullerstensläggning. På ön finns även ett flertal statyer inköpta och utplacerade av familjen Björklund. I trädgården finns några mycket speciellt formade stenar som ligger utplacerade på baksidan av huset. Dessa stenar är amfiboliter och kallas ibland för grottstenar eller grönstenar.

De fasta elementen inom det här området motsvaras av nummer 3-18 på listan på sidan 103.

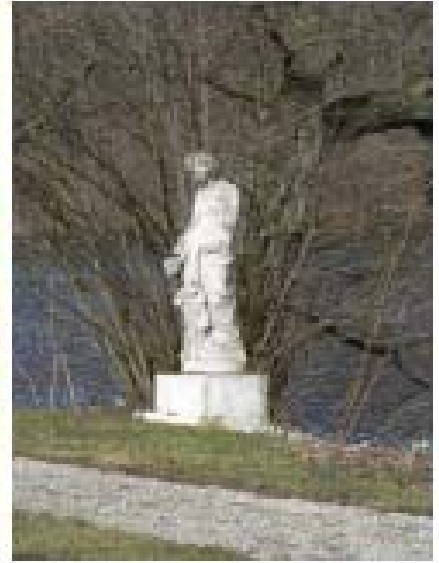
Figur 73. Borgholmen på Gyllebo, indelad i inventeringsområden.

Figur 74. Urna inköpt och utplacerad i parken av familjen Björklund.

Figur 75. Grottesten på baksidan av slottet.

Figur 76. Staty vackert placerad på baksidan av slottet.

Figur 77. Örtrabatt vid borgruinen. Motsvarar punkt 11 på kartan på sida 103.

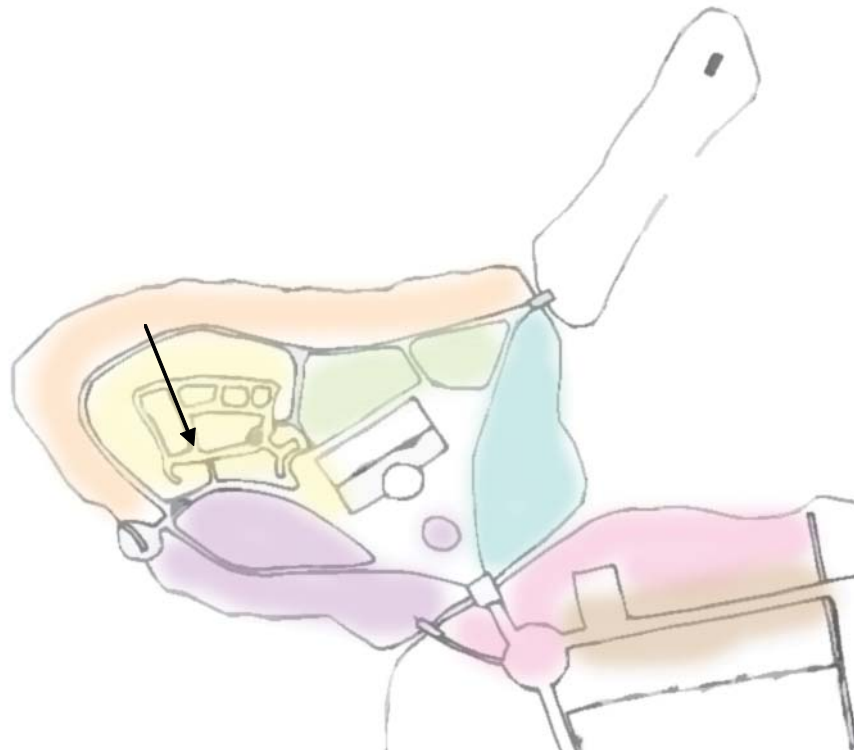
Figur 78. Personerna på bilden visar badhusgrunden (punkt 8 på kartan, sida 103).

Figur 79. Kullerstensläggningen nedanför slottets entré.

A. Borgområdet

Runt ruinen klipps gräset, emedan det inuti borgen tillåts växa fritt. På borgens östra sida finns kryddväxtplanteringar, på södra sidan nyare rosplanteringar (se figur 82). Kring ruinen finns även en del andra, nytillkomna trädgårdsväxter. Väster om ruinen växer ett större valnötsträd. Själva ruinen är kraftigt överväxt av murgröna (se figur 81).

Figur 80. Borgolmen på Gyllebo, indelad i inventeringsområden. Pilen visar inventeringsområdet "Borgområdet", gulfärgade fält.

Figur 81. Valnötsträd väster om den av murgröna kraftigt överväxta ruinen.

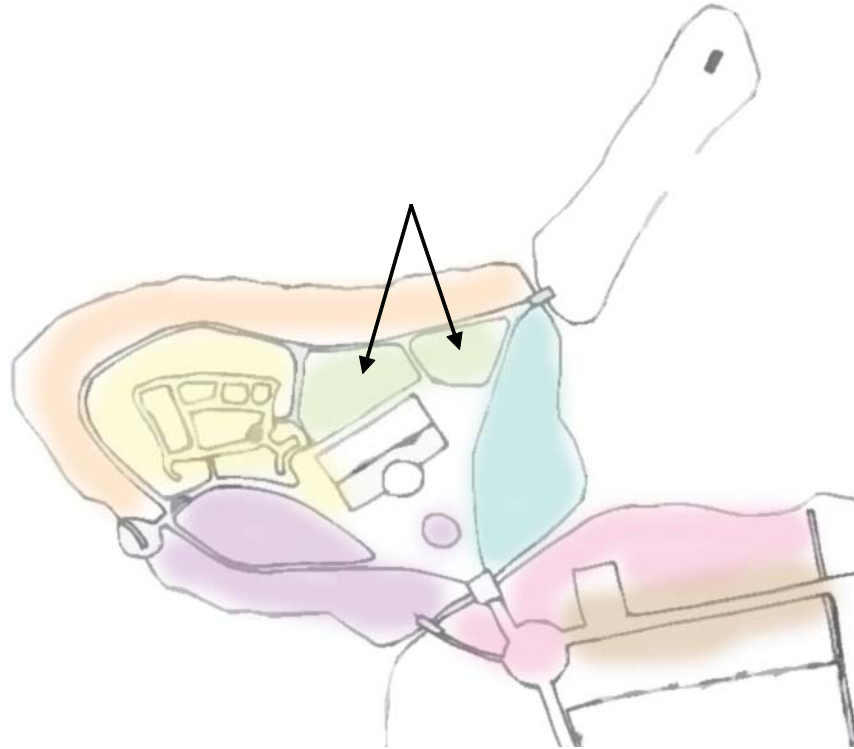

Figur 82. Till höger i bild, samt längs ruinen syns de nyare rosplanteringarna.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn
<i>Buddleja davidii</i>	syrenbuddleja
<i>Cornus</i> sp.	kornell
<i>Corylus avellana</i> 'Contorta'	ormhassel
<i>Euonymus</i> sp.	benved
<i>Hedera helix</i>	murgröna
<i>Hydrangea arborescens</i> 'Annabelle'	vidjehortensia
<i>Juglans regia</i>	valnöt
<i>Lavandula angustifolia</i>	lavendel
<i>Magnolia</i> sp.	magnolia
<i>Magnolia</i> Liliiflora-Gr. 'Galaxy'	magnolia
<i>Picea glauca</i> 'Conica'	sockertoppsgran
<i>Rosa</i> Moderna Buskros-Gr. 'Shakespeare'	modern buskros
<i>Rosa</i> 'Acapella'	ros
<i>Rosa</i> Alba-Gr. 'Alba Maxima'	jungfruros
<i>Rosa</i> 'Braitwait'	ros
<i>Rosa</i> Sempervirens-Gr. 'Félicité-Perpétue'	sempervirens-ros
<i>Rosa gallica</i>	provinsros
<i>Rosa</i> Gallica-Gr. 'Officinalis'	apotekarros
<i>Rosa</i> Noisette-Gr. 'Mme Alfred Carrière'	noisette-ros
<i>Rosa</i> Wichurana-Gr. 'New Dawn'	wichurana-ros
<i>Rosa</i> Rubiginosa-Gr. 'Canary Bird'	äppelros
<i>Rosa</i> sp.	ros
<i>Rosa</i> Polyantha-Gr. 'The Fairy'	polyantaros
<i>Rubus odoratus</i>	rosenhallon
<i>Salix</i> sp.	vide
<i>Salvia officinalis</i>	kryddsalvia
<i>Sambucus nigra</i>	fläder
<i>Spiraea</i> sp.	spirea
<i>Ulmus glabra</i>	skogsalm

B. Baksidan av slottet

På slottets baksida finns i huvudsak några yngre perennplanteringar, ett litet trädgårdsland, en stor bokberså, prydnadsbuskar, och några nysatta träd. Gräsmattan hålls klippt.

Figur 83. Borgholmen på Gyllebo, indelad i inventeringsområden. Pilarna visar inventeringsområdet "Baksidan av slottet", grönfärgade fält.

Figur 84. Slottets baksida med det lilla trädgårdslandet.

Figur 85. Klippt bokberså bakom slottet, i förgrunden står en formklippt forsythia.

Vetenskapligt namn**Svenskt namn***Acer* sp.

lönn

Buddleja davidii

syrenbuddleja

Cornus sp.

kornell

Fagus sylvatica

bok

Forsythia sp.

forsythia

Prunus sp.

fågelbär

Ribes sanguineum

rosenrips

Rosa sp.

ros

Rubus odoratus

rosenhallon

Syringa komarowii ssp. *reflexa*

hängsyren

Syringa sp.

syren

Syringa vulgaris

syren

Ulmus glabra

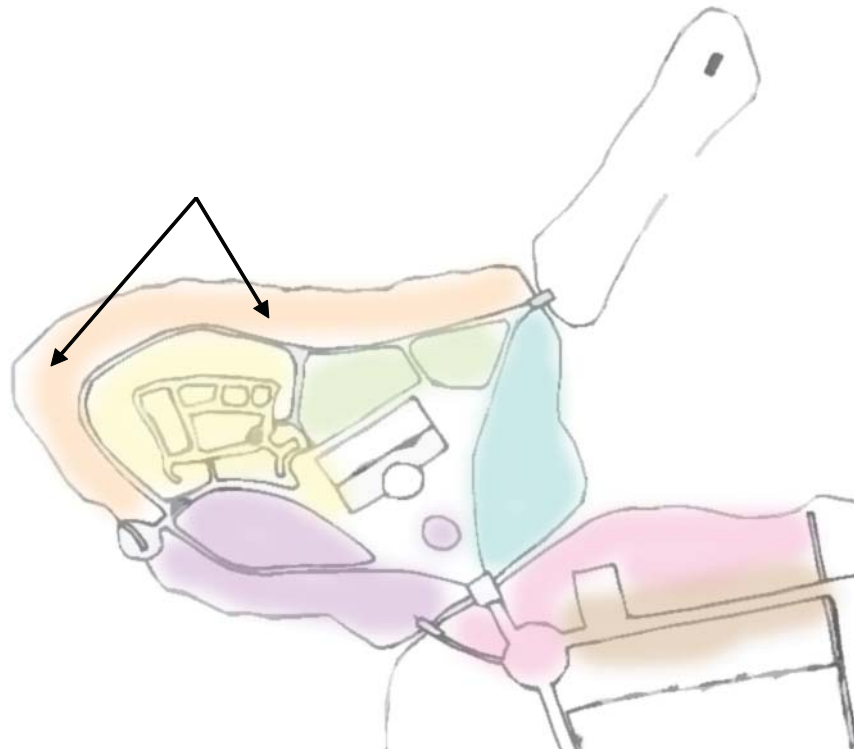
skogsalm

Weigela sp.

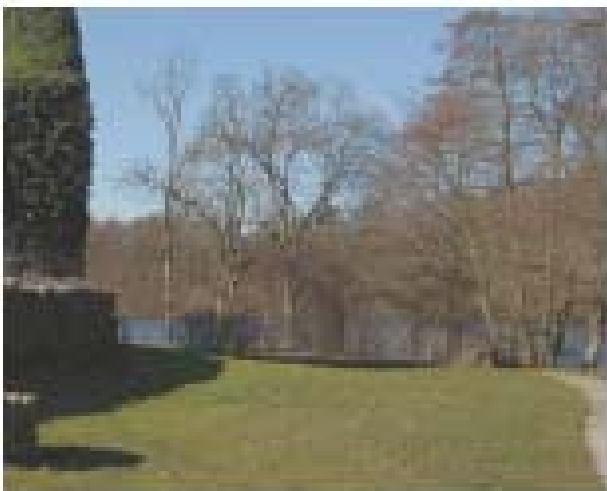
praktröy

C. Norra sidan

På borgholmens norra strand, som i inventeringen även sträcker sig väster om ruinen, finns några mycket gamla bokar, med beskärningspunkter som skvallrar om tidig skötsel och uppstamning. Runt öns norra strandkant (samt väster om ruinen) finns i övrigt större träd, buskar och sly.

Figur 86. Borgholmen på Gyllebo, indelad i inventeringsområden. Pilen visar inventeringsområdet "Norra sidan", aprikosfärgat fält.

Figur 87. Vegetation längs vattenbrynet

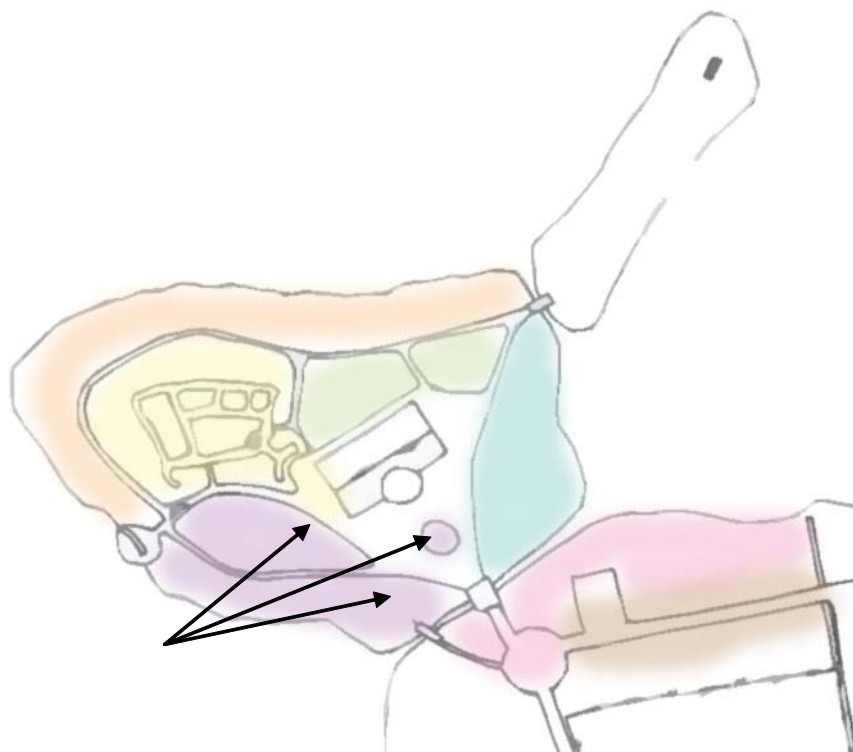
Figur 88. Vegetation och staty norr om slottet.

Vetenskapligt namn***Svenskt namn***

<i>Acer platanoides</i>	skogslönn
<i>Alnus glutinosa</i>	klibbal
<i>Carpinus betulus</i>	avenbok
<i>Cornus</i> sp.	kornell
<i>Corylus avellana</i>	hassel
<i>Cotoneaster</i> sp.	oxbär
<i>Euonymus</i> sp.	benved
<i>Fagus sylvatica</i>	bok
<i>Fraxinus excelsior</i>	ask
<i>Ligustrum vulgare</i>	liguster
<i>Philadelphus</i> sp.	schersmin
<i>Prunus padus</i>	hägg
<i>Prunus spinosa</i>	slån
<i>Ribes</i> sp.	ribs
<i>Ribes uva-crispa</i>	krusbär
<i>Rosa</i> sp.	ros
<i>Salix</i> sp.	vide
<i>Sambucus nigra</i>	fläder
<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn
<i>Spiraea</i> sp.	spirea
<i>Ulmus glabra</i>	skogsalm
<i>Viburnum opulus</i>	skogsolvon

D. Syvästra sidan

Denna, den sydvästra sidan består av tre delområden. En del utgörs av en strandremsa med stora träd och slyvegetation, lik den längs inventeringsområdet "Norra sidan" (del C). Delen närmast slottets västra gavel utgörs av en klippt gräsyta med bland annat ett stort uppvuxet fågelbär samt yngre inslag i form av rosor prydnadsväxter och några mindre träd. Det tredje området utgörs av en välklippt buxbomsrundel vid entrén till slottet.

Figur 89. Borgholmen på Gyllebo, indelad i inventeringsområden. Pilarna visar inventeringsområdet "Sydvästra sidan", lilafärgade fält.

Figur 90. Buxbomsrundeln framför slottets entré.

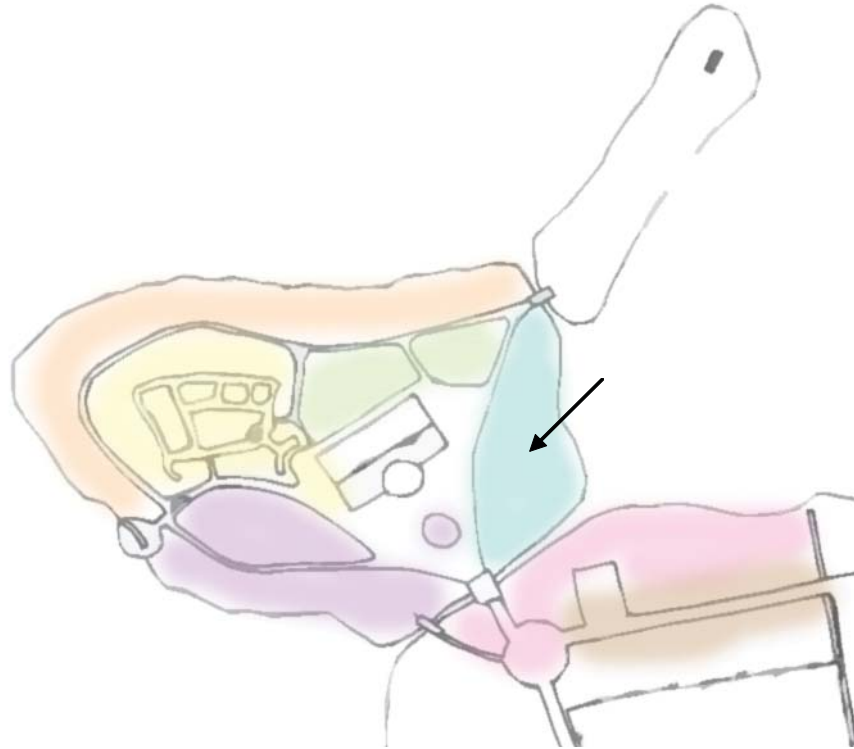

Figur 91. Fågelbäret vid slottets västra gavel.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn
<i>Aesculus hippocastanum</i>	hästkastanj
<i>Acer platanoides</i>	skogslönn
<i>Alnus glutinosa</i>	klibbal
<i>Arthemisa abrotanum</i>	åbrodd
<i>Betula</i> sp.	björk
<i>Buxus sempervirens</i>	buxbom
<i>Cornus</i> sp.	kornell
<i>Crataegus</i> sp.	hagtorn
<i>Euonymus</i> sp.	benved
<i>Fraxinus excelsior</i>	ask
<i>Hedera helix</i>	murgröna
<i>Laburnum</i> sp.	gullregn
<i>Lonicera</i> sp.	try
<i>Magnolia x soulangiana</i>	praktmagnolia
<i>Rhamnus cathartica</i>	getapel
<i>Philadelphus coronarius</i>	doftschersmin
<i>Philadelphus</i> sp.	schersmin
<i>Picea glauca</i> 'Conica'	sockertoppsgran
<i>Prunus avium</i>	fågelbär
<i>Prunus padus</i>	hagg
<i>Ribes</i> sp.	rips
<i>Ribes uva-crispa</i>	krusbär
<i>Rosa</i> (Moderna Buskros-Gr.) CHARLES AUSTIN ('Ausfather')	ros
<i>Rosa</i> 'Acapella'	ros
<i>Rosa</i> (Moderna Buskros-Gr.) FALSTAFF ('Ausverse')	ros
<i>Rosa</i> (Gallica-Gr.) 'Charles de Mills'	gallica-ros
<i>Rosa</i> (Gallica-Gr.) 'Tuscany'	gallica-ros
<i>Rosa</i> sp.	ros
<i>Rubus idaeus</i>	hallon
<i>Salix</i> sp.	vide
<i>Sambucus nigra</i>	fläder
<i>Spiraea</i> sp.	spirea
<i>Symphoricarpus</i> sp.	snöbär
<i>Ulmus glabra</i>	skogsalm
<i>Weigela</i> sp.	praktry
<i>Viburnum opulus</i> samt <i>Viburnum</i> sp.	skogsolvon samt olvon

E. Sydöstra sidan

Den sydöstra sidan av borgholmen består dels av träd och slyvegetation längs strandremsan och dels av en klippt gräsyta i vilken det framförallt står äldre och yngre fruktträd.

Figur 92. Borgholmen på Gyllebo, indelad i inventeringsområden. Pilen visar inventeringsområdet "Sydöstra sidan", turkosfärgat fält.

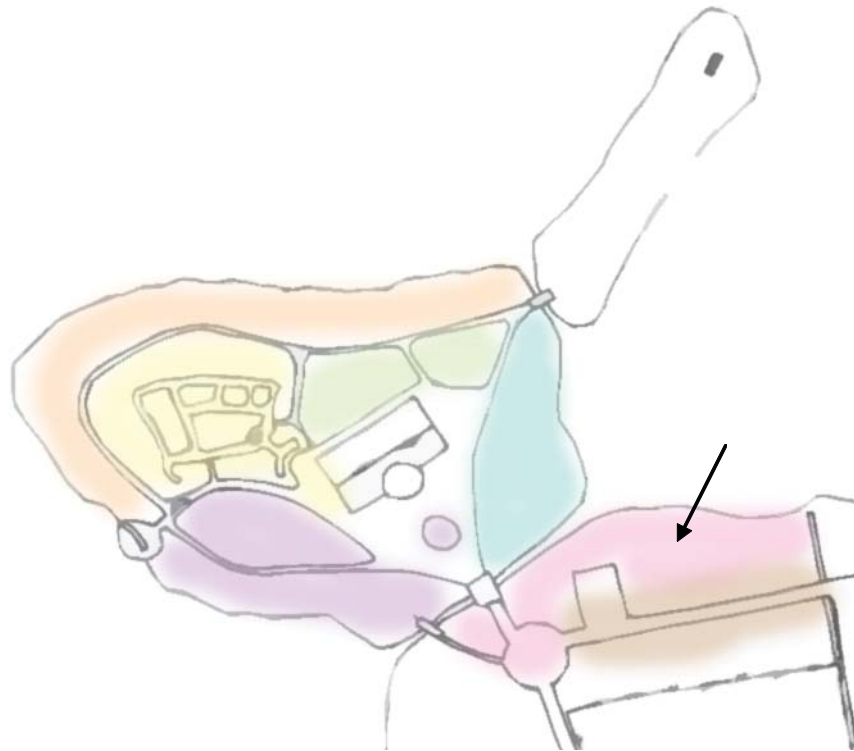

Figur 93. Vegetation längs strandkanten, sydost om Gyllebo slott.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn
<i>Acer platanoides</i>	skogslönn
<i>Acer</i> sp.	lönn
<i>Alnus glutinosa</i>	klibbal
<i>Betula</i> sp.	björk
<i>Buxus sempervirens</i>	buxbom
<i>Cornus alba</i> 'Sibirica'	korallkornell
<i>Cornus</i> sp.	kornell
<i>Euonymus</i> sp.	bened
<i>Fraxinus excelsior</i>	ask
<i>Hedera helix</i>	murgröna
<i>Juglans regia</i>	valnöt
<i>Malus domestica</i>	äpple
<i>Morus nigra</i>	svart mullbär
<i>Philadelphus coronarius</i>	doftschersmin
<i>Prunus padus</i>	hagg
<i>Pyrus communis</i>	päron
<i>Rosa rugosa</i>	vresros
<i>Rosa</i> sp.	ros
<i>Sambucus nigra</i>	fläder
<i>Syringa vulgaris</i>	syren
<i>Ulmus glabra</i>	skogsalm
<i>Viburnum</i> sp.	olvon

F. Fastlandet

Denna del, som vi här kallar "Fastlandet" utgörs av en smal remsa längs med strandkanten med mer eller mindre slyg vegetation och större träd, en klippt gräsyta med solitärträd samt klippt buxbom kring den del som på kartan nedan utgörs av en rosafärgad cirkel.

Figur 94. Borgholmen på Gyllebo, indelad i inventeringsområden. Pilen visar inventeringsområdet "Fastlandet", rosafärgat fält.

Figur 95. Hängbok planterad av familjen Björklund. Trädet står snett mitt emot parkeringsplatsen längs med uppfartsvägen till slottet.

Figur 96. Vegetation längs med strandlinjen, norr om uppfartsvägen till slottet.

Vetenskapligt namn**Svenskt namn***Acer sp.*

lönn

Alnus glutinosa

klibbal

Betula sp.

björk

Buxus sempervirens

buxbom

Castanea sativa

äkta kastanj

Corylus avellana

hassel

Fagus sylvatica

bok

Fagus sylvatica 'Pendula'

hängbok

Fraxinus excelsior

ask

Prunus padus

hägg

Rubus idaeus

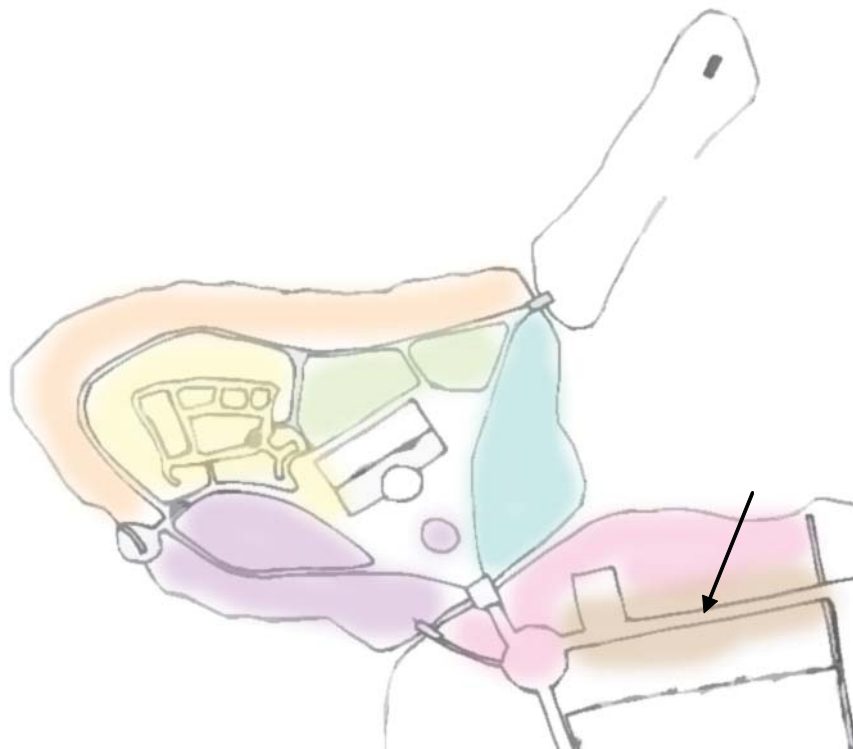
hallon

Tilia sp.

lind

G. Allén

Allén som leder upp till slottet består av lindar.

Figur 97. Borgholmen på Gyllebo, indelad i inventeringsområden. Pilen visar inventeringsområdet "Allén", brunfärgat fält.

Figur 98. Lindallén som leder upp till Gyllebo slott.

Vetenskapligt namn

Tilia sp.

Svenskt namn

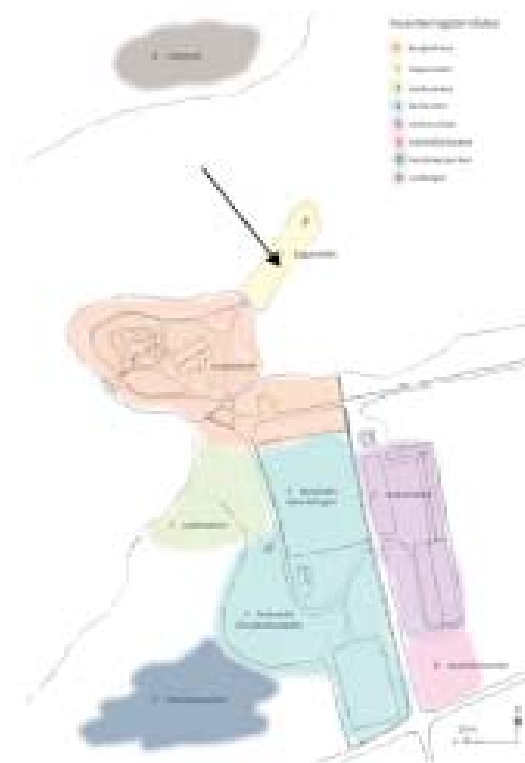
lind

2. Bagarvallen

Bagarvallens vegetation utgörs främst av ett uppvuxet bestånd av bokar. Längs strandkanterna växer framförallt en hel del yngre alar. Uppskattningsvis är mellan fem och åtta av bokarna av mycket hög ålder, är mycket stora och har blivit beskurna långt upp längs stammarna. Beskärningsinsatserna på bokarna vittnar om att ön fungerat som gestaltad park, vilket också finns belagt från fru Schönströms tid (se sidan 31). Öns inre del är relativt öppen då marken beskuggas av de stora trädens kronor. Utmed strandkanterna omsluts rummet av nedhängande grenar framförallt från de stora bokarna. Två stubbar av gran finns vid entrén till ön. Granarna har tagits ned av familjen Björklund. Räkning av årsringarna i stubbarna indikerar att de stått på platsen i ungefär 100 år. Uppe på ön, en bit från den lilla bron, växer en ensam lind. Då detta är den enda linden i hela anläggningen är den med största sannolikhet planterad på platsen som ett element i parkanläggningen. Linden är ungefär av samma storlek som de uppvuxna och kraftiga bokarna.

På ön finns också ett mindre korsvirkeshus uppfört under herr Rosencrantz tid, det vill säga runt sekelskiftet mellan 1800- och 1900-tal (se figur 102). Det lilla huset byggdes för att användas som lekstuga. På ön finns inga synliga spår av något anlagt gångsystem men fram till lekstugan leder en stig. Rester i form av grundstenar från fru Schönströms båthus, eller badhus, finns på öns södra strand nära lekstugan. Runt hela ön löper en stenskoning och väster om lekstugan är marken utjämnad ner mot vattenbrynet. Varför vet vi dock inte.

Figurerna 102 och 103 motsvaras av nr 1 och 2 i figur 135 (s.104).

Figur 99. Gyllebo, indelat i inventeringsområden. "Bagarvallen" är guldfärgad och markerad med en pil.

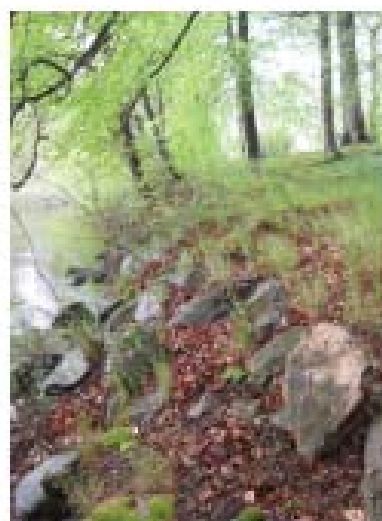
Figur 100. Stigen mellan slottet och den gamla lekstugan, kantad av gamla bokar.

Figur 101. Beskärningspunkter på en gammal bok.

Figur 102. Den lilla lekstugan uppförd av Rosencrantz.

Figur 103. Stenskoning runt bagarvallen.

Vetenskapligt namn

Alnus glutinosa

Corylus avellana

Fagus sylvatica

Ilex aquifolium

Philadelphus sp.

Rosa canina

Tilia sp.

Svenskt namn

klibbal

hassel

bok

järnek

schersmin

stenros

lind

3. Sankmarken

Detta område är idag sankt och igenvuxet. Här finns bland annat bok, björk, hägg och rönn. Området är klassificerat som askskog och klibbalstrandskog av länsstyrelsen (Persson, 2009). I området finns även enstaka barrträd, häggmispel, benved och rikligt med fläder. Vi hittade även några plantor av humle.

Området avskiljs från Gyllebos tomtmark med ett högt stängsel och genom det går ett vattendrag. En knappt urskiljbar stig löper genom området och en gammal toalettstol samt gamla plåthinkar och fat vittnar om att området använts som dumpningsplats.

Figur 104. Gyllebo, indelat i inventeringsområden. Inventeringsområdet "Sankmarken" är grönfärgat och markerat med en pil.

Vetenskapligt namn

Aesculus hippocastanum

Alnus glutinosa

Betula pubescens

Carpinus betulus

Corylus avellana

Euonymus europaeus

Fagus sylvatica

Fraxinus excelsior

Humulus lupulus

Prunus padus

Rubus fruticosus

Sambucus nigra

Svenskt namn

hästkastanj

klibbal

glasbjörk

avenbok

hassel

benved

bok

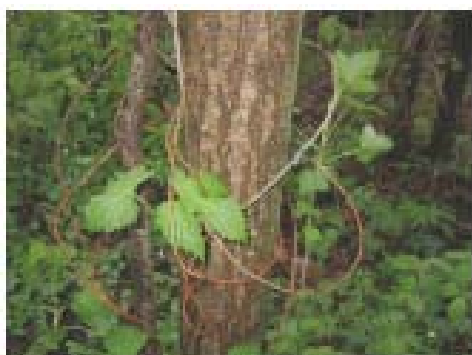
ask

humle

hägg

björnbär

fläder

Figur 105. Humleplanta i sankmarksområdet.

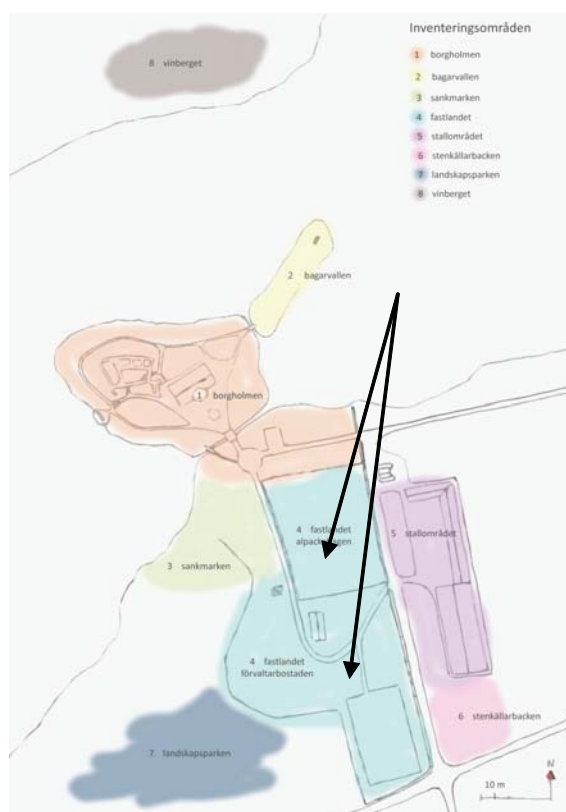
Figur 106. Fläderbuskage mellan slottet och förvaltarbostaden.

4. Fastlandet, förvaltarbostaden och alpackahagen

I den nuvarande beteshagen för alpackorna finns rester av äldre trädrader. Kring vaktmästarbostaden finns en större blågran (se figur 111) samt en stor blodbok (se figur 112). Båda är troligtvis strategiskt placerade i förhållande till den nu rivna Gyllebo gård. Antagligen blev dessa båda solitärer planterade under 1800-talets senare hälft då fascinationen för udda och utmärkande växter var stor.

I området finns två byggnader; den nyrenoverade vaktmästarebostaden och bårhuset och en körväg leder fram till dessa båda hus. I områdets allra mest sydliga del finns rester av det svinhus som byggdes under sjukhemstiden (se nummer 25 på listan på sida 106). Alpackornas beteshage är inhägnad med ett högt grönt Gunnebestängsel och inne i hagen står en större gungkonstruktion. Vid infarten till slottet finns muren och grinden, båda uppförda under 1980-talet.

Sydväst om förvaltarbostaden finns idag till största del klippta gräsytor och i detta område växer rikligt med lupin och flikrabarber. Flera buskar och träd som kan kopplas till en tidigare trädgårdsodling finns i området; hassel, apel, fågelbär, fläder, plommon, hallon och berberis. Bakom bårhuset, åt väster, finns en tydlig trädrad av ask (se figur 113) som troligtvis följt den väg som tidigare gick här. Ett stenkast söder där om finns en inramande båge av hassel (se figur 114) som torde ha tillhört trädgårdsodlingen.

Figur 107. Gyllebo, indelat i inventeringsområden. Inventeringsområdet "Fastlandet, förvaltarbostaden och alpackahagen" är turkosfärgat och markerat med pilar.

Vegetation på fastlandet och kring förvaltarbostaden

Vetenskapligt namn	Svenskt namn
<i>Acer pseudoplatanus</i>	tysklönn
<i>Alnus glutinosa</i>	klibbal
<i>Berberis</i> sp.	berberis
<i>Betula pubescens</i>	glasbjörk
<i>Carpinus betulus</i>	avenbok
<i>Corylus avellana</i>	hassel
<i>Crataegus</i> sp.	hagtorn
<i>Fagus sylvatica</i>	bok
<i>Fagus sylvatica</i> Purpurbladiga Gr.	blodbok
<i>Forsythia x intermedia</i>	forsythia
<i>Fraxinus excelsior</i>	ask
<i>Lonicera</i> sp.	try
<i>Malus</i> sp.	apel
<i>Prunus avium</i>	fågelbär
<i>Prunus domestica</i>	plommon
<i>Prunus padus</i>	hägg
<i>Quercus robur</i>	ek
<i>Rubus idaeus</i>	hallon
<i>Rheum palmatum</i>	flikrabarber
<i>Sambucus nigra</i>	fläder
<i>Syringa</i> sp.	syren
<i>Weigela hybrida</i>	trädgårdspraktry

Figur 108. Träd och alpackor i alpackahagen.

Figur 109. Förvaltarbostaden på Gyllebo, nedanför syns hagen med alpackor

Figur 110. Gunnebostaketet med grind som inhägnar Gyllebos ägor.

Figur 111. Blågranen i alpackahagens syvästra hörn.

Figur 112. Blodboken vid ridbanans nordöstra hörn.

Figur 113. Den rad med askar som kantar vad som tidigare varit en väg.

Figur 114. Båge av hassel som kan ha ringat in och tillhört trädgårdsodlingen.

Vegetation i alpackahagen

Vetenskapligt namn

Acer platanoides

Acer pseudoplatanus

Aesculus hippocastanum

Betula pubescens

Corylus avellana

Fraxinus excelsior

Lonicera sp.

Malus sp.

Picea pungens

Prunus padus

Rosa sp.

Tilia sp.

Svenskt namn

skogslönn

tysklönn

hästkastanj

glasbjörk

hassel

ask

try

vildapel

blågran

hagg

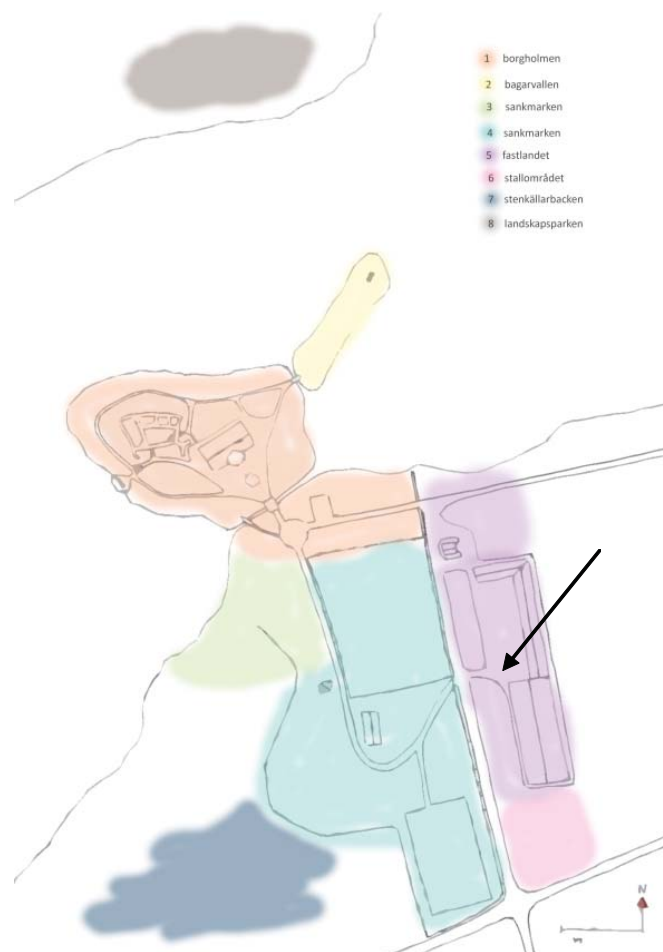
ros

lind

5. Stallområdet

Området kring stallet består till största delen av betesmark. Mellan stallet och ridhuset finns en relativt ny plantering med bland annat sälg och björk. I inventeringsområdet finns även några nyplanterade solitärer som en purpurapel och en stjärnmagnolia.

Vid sjön i den nordöstra delen av området finns stenar satta i rad ner mot strandkanten (se figur 119). Vägen utmed sjön är också förstärkt och uppbyggd med sten mot sjösidan. Grundstenar från den gamla ladugården ligger kvar i ett trädbevuxet parti mellan vägen vid sjön och den nuvarande stallbyggnaden (se figur 118). Stallområdet består idag av ett en stallänga i vinkel, ett litet maskinhus och det nybyggda ridhuset. Ett rödmålat lågt trästaket löper som avgränsning mellan stallplanen och vägen.

Figur 115. Gyllebo, indelat i inventeringsområden. Inventeringsområdet "Stallområdet" är lilafärgat och markerat med en pil.

Vetenskapligt namn**Svenskt namn***Acer pseudoplatanus*

tysklönn

Alnus glutinosa

klibbal

Betula pubescens

glasbjörk

Crataegus sp.

hagtorn

Fraxinus excelsior

ask

Magnolia stellata

stjärnmagnolia

Malus Purpurapel-Gruppen

purpurapel

Malus sp.

vildapel

Parthenocissus quinquefolia

klättervildvin

Prunus avium

fågelbär

Prunus padus

hägg

Quercus robur

skogsek

Rosa sp.

ros

Salix caprea

sälg

Spiraea sp.

spirea

Symphoricarpos albus

snöbär

Ulmus glabra

skogsalm

Figur 116. Vegetation framför ridhuset.

Figur 117. Vägen som leder till och förbi Gyllebo slott. Till vänster syns ridhuset och stallet.

Figur 118. Rester efter den stora ladugården från sent 1700-tal. Motsvarar nummer 22 på listan på sida 103.

Figur 119. Stensättning i rad vid sjön. Motsvarar nummer 21 på listan på sida 103.

6. Stenkällarbacken

I en nordvärd backe, söder om det nybyggda stallet finns en förfallen stenkällare (se figur 121). Eventuellt kan den ha använts som ishus (sida 44). Runt sekelskiftet 1900 användes stenkällaren som "fyllefinka" för att hålla reda på ostyriga besökare till en dansbana som fanns i närheten (Pettersson, 1996).

Stenkällarbacken består framförallt av uppvuxen bokskog.

Figur 122. Stenkällaren som använts som fyllefinka vid sekelskiftet, 1800-1900. Nummer 24 på listan, sida 103.

Figur 121. Stenkällarbacken med stenkällaren och bokvegetation.

Vetenskapligt namn

Svenskt namn

Fagus sylvatica

bok

Figur 122. Stenkällaren som använts som fyllefinka vid sekelskiftet, 1800-1900. Nummer 24 på listan, sida 103.

Figur 123. Stensättning vid bro och dike. Nummer 23 på listan, sida 103.

7. Landskapsparken

Rester av en stenbro över ett mindre vattendrag finns i områdets östra del (se figur 127). En fördjupning med uppgrävda vallar kring finns också i närheten av denna bro (nummer 27 på listan, sidan 103). Stubbar efter större träd markerar var sida om entrén vid bron. Idag leder en, med skyltar, markerad vandringsstig genom skogen.

Området domineras av bok med inslag av andra ädellövträd. Det bedöms av länsstyrelsen som bokskog äldre än 100 år och som blandlövskog (Persson, 2009). Här finns även enstaka barrträd.

Figur 124. Gyllebo, indelat i inventeringsområden. Inventeringsområdet "Landskapsparken" är blåfärgat och markerat med en pil.

Vetenskapligt namn

Svenskt namn

Abies grandis

kustgran

Fagus sylvatica

bok

Larix decidua

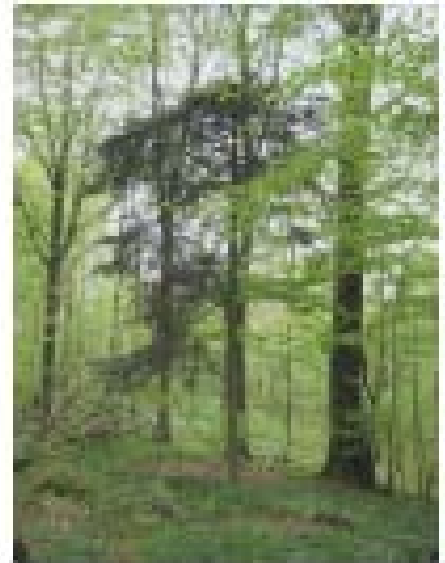
europesk lärk

Prunus avium

fågelbär

Figur 125. Utblick i det område som idag är naturskyddsområde, och en gång kanske en park.

Figur 126. Kustgran i naturskyddsområdet.

Figur 127. Rester av en bro vid staketet mellan Gyllebo slotts ägor och naturreservatet. Motsvarar punkt 26 på kartan, sida 103.

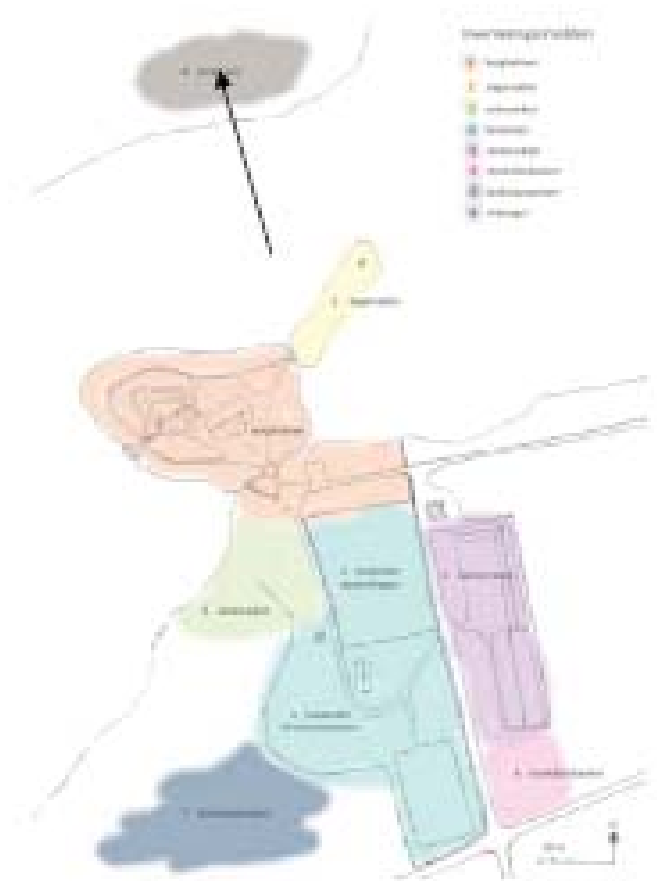

Figur 128. Utblick ut i parken tagen i anslutning till stenformationen, nummer 27, på sida 103.

8. Vinberget

I den mycket kuperade terrängen finns idag en väluppväxt bokskog. Området bedöms av länsstyrelsen som bokskog äldre än 100 år och som blandlövskog (Persson, 2009).

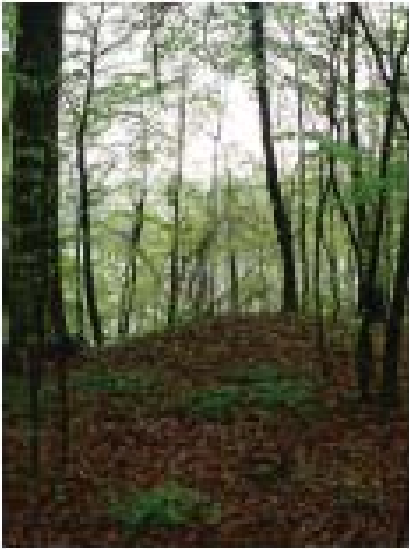
På en höjd i området finns delar av en grund, i form av stenar i en båge, från det tempellika lusthus som ska ha funnits här under 1800-talet.

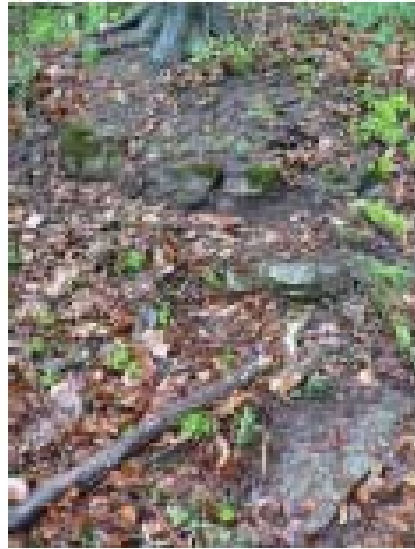
Figur 129. Gyllebo, indelat i inventeringsområden. Inventeringsområdet "Vinberget" är gråfärgat och markerat med en pil.

Figur 130. Vinberget med dess bokvegetation, nedanför skymtar sjön och Gyllebo slott.

Figur 131. Vinbergets topp, platsen där templet stått (nummer 28 på kartan sida 104).

Figur 132. Rester av grund till templet.

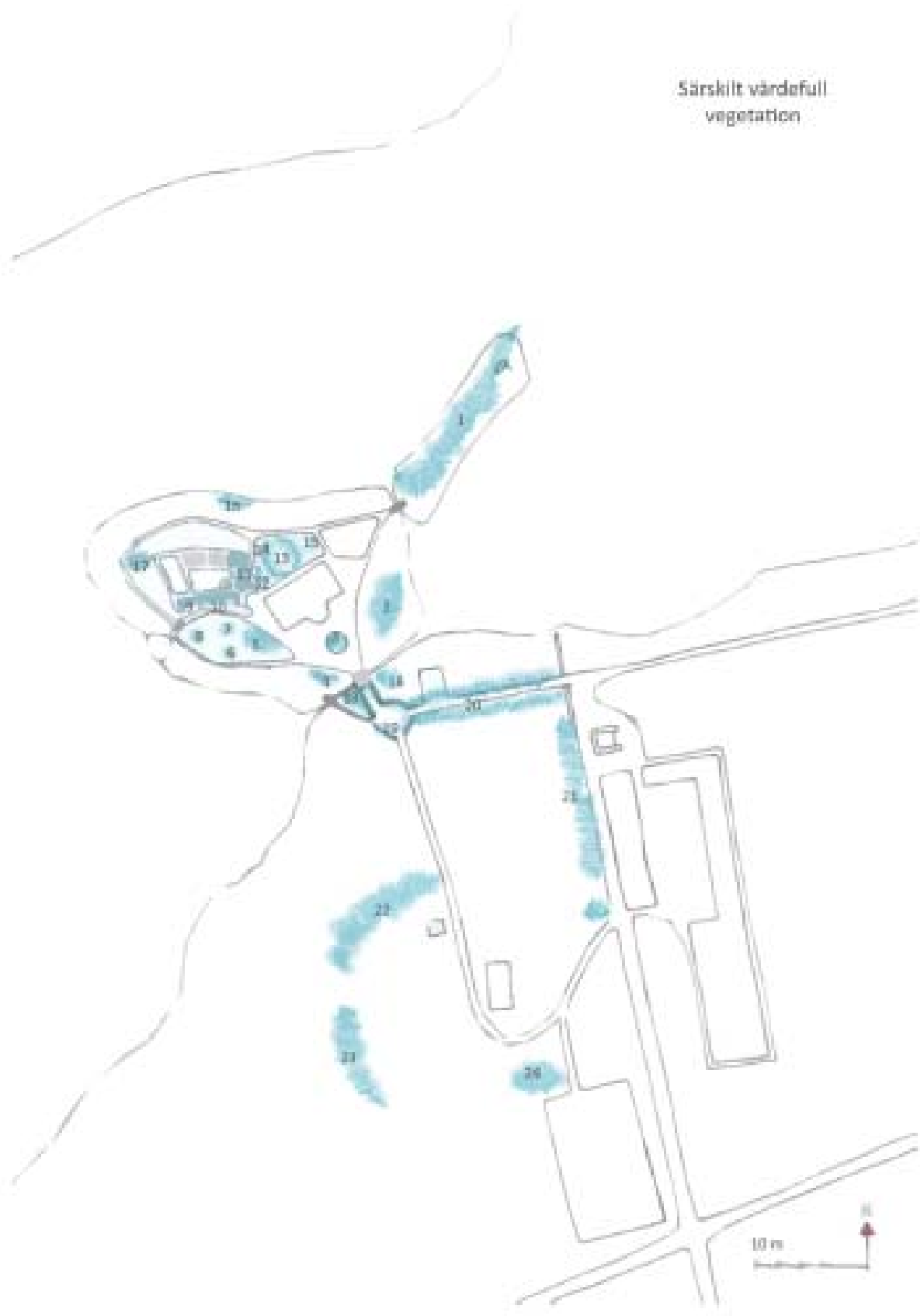

Figur 133. Slottet sett från strandkanten nedanför vinberget, norr om sjön.

Särskilt värdefull vegetation

I figur 134 har vi markerat ett urval av den växtlighet som planterats in i miljön kring slottet. Vi anser att dessa markerade växter har ett speciellt, historiskt, arkitektoniskt och/eller idémässigt värde. I vissa fall, anser vi, att dessa värden också hör samman med ett bevarandevärde. Urvalet har skett subjektivt utifrån våra egna preferenser men samtidigt med stöd i vår historiska kunskap om platsen.

1. äldre bokar, samt en lind, med rester av beskärningshöjder (se sida 83)
2. fruktträd (se sida 77)
3. klippt buxbomsplantering (se sida 74)
4. klippt buxbomsplantering (se sida 74)
5. äldre fågelbär (se sida 74)
6. damm med plantering (se sida 74)
7. magnolia (se sida 74)
8. sockertoppsgran (se sida 74)
9. magnolia och rosor (se sida 66)
10. rosplantering (se sida 67)
11. örtrabatt (se sida 66)
12. buskar (se sida 70)
13. liten blomsterplantering (se sida 70)
14. klippt häckberså av bok (se sida 70)
15. buskplantering (se sida 70)
16. äldre bokar (se sida 72)
17. valnöt (se sida 67)
18. äkta kastanj (se sida 79)
19. klippt häck av buxbom (se sida 79)
20. yngre lindallé (se sida 81)
21. äldre hästkastanjeallé (se sida 87)
22. rad av ask (se sida 90)
23. rad av hassel (se sida 90)
24. äldre blodbok (se sida 90)

Figur 134. Illustrerad plan över särskilt värdefull vegetation.

Byggnadsrester och byggda element

I figur 135 har vi markerat de byggnadsrester och de byggda element som finns kring Gyllebo slott. Hus som idag brukas och är i skick, som exempelvis slottet, har ingen särskild markering på denna karta men är synliga på grundkartan (se figur 3). På figur 135 finns bland annat grundstenar från Fru Schönströms badhus och statyerna utplacerade av familjen Björklund markerade.

1. stengrund till badhus (se sida 83)
2. stengrund (se sida 83)
3. bro till Bagarholmen
4. staty i form av kvinnofigur (se sida 60, 65)
5. trappa med dekorationer samt staty i form av drake (se sida 60)
6. amfibolit/grottsten/grönsten (se sida 65)
7. staty i form av barn med korg på huvudet
8. stengrund till badhus (se sida 65)
9. brunn
10. borgruin (se sida 65)
11. angöring
12. plattform med badplats
13. stengrund
14. bro för besökare till borgruinen samt träspång
15. stengrund
16. stenbeläggning (se sida 65)
17. staty i form av urna (se sida 65)
18. entrébro
19. två pelarstatyer (se sida 60)
20. entrémur
21. stengrund (se sida 93)
22. stengrund till gammal ladugård (se sida 93)
23. rester av gammal bro samt utdikning (se sida 96)
24. stenkällare (se sida 96)
25. stengrund till svinhus (se sida 88)
26. rester av gammal bro samt utdikning (se sida 98)
27. formation (se sida 98)
28. stengrund till lusthus (se sida 100)

Figur 135. Illustrerad plan över byggnadsrester och byggda element.

Målsättningsdiskussion

Park- och trädgårdsanläggningarna på Gyllebo har en lång och brokig historia och det finns ingen samlad bild av hur anläggningen sett ut, varken i sin helhet eller vid ett visst skede. Det vi känner till är tolkat utifrån kartmaterial och texter, och till viss del på senare tid utifrån fotografier. Trots avsaknaden av en samlad bild finns det ett flertal rester som vi anser vara bevaransvärda utifrån den historia de förmedlar från anläggningens svunna tider. De rester det handlar om är spår av byggnadsrester och husgrunder, trädindivider och solitärer, vegetationen och "känslan" på platsen.

Vi anser att det inte går att säga att något tidslager är bättre bevarat eller viktigare än något annat i arbetet med parken utan att alla lager har lika stort värde och att ingrepp därför bör göras med största försiktighet.

Gyllebos historia har genom århundradena varit omvälvande och ägarna på Gyllebo har inte varit rädda för förändring eller förnyelse. Gyllebo är fortfarande idag en levande anläggning i förändring. I tradition med historien hoppas vi att Gyllebo kan fortsätta vara den dynamiska plats den varit, präglad av de ägare och den tid som är och med ett värnande av de historiska rester och den historiska kunskap som finns.

Bevarande och utveckling av Gyllebo slottspark och trädgård

1. Borgholmen

Borgholmen har sedan början av 1800-talet varit park. Området var innan dess uppdelat på två holmar; en ladugårdsholme och en holme där borgen låg.

Parkens struktur och utformning innan 1900 vet vi väldigt lite om. De slutsatser vi kan dra från inhämtad historisk information är att den visuella kontakt som funnits mellan slottet, parken och vinberget har ett värde och bör återskapas. Vi föreslår att träd tas ned utmed strandkanten för att återskapa dessa siktlinjer samtidigt som man låter dagens öppning ut mot vattnet sluta sig.

Sjukhemsperiodens parkmiljö finns relativt väl dokumenterad. Gångsystemets struktur såg ungefär likadant ut under sjukhemstiden som det gör idag och vi anser att det är ett väl fungerade gångsystem med ett historiskt värde som bör bevaras.

Valnötsträdet vid ruinen, kastanjerna vid "kanalen", de stora bokarna på baksidan av slottet och strandkantens lummighet är viktiga element att bevara eftersom just dessa karaktärer ger stomme och struktur samt en historisk förankring till parken. Dock bör strandkanten inte bli alltför buskig utan hållas ren från sly. Enstaka slyskott kan väljas ut och sparas för framtiden.

Ett annat värdefullt samtida element som bör bevaras, och som tillför anläggningen ett starkt arkitektoniskt värde, är buxbomsrundeln på framsidan av slottet.

På borgholmen och kring Gyllebo har det sedan mitten av 1800-talet fram till slutet av 1900-talet funnits mycket barrträd. Vid intresse att återskapa element från denna tidsperiod anser vi att det skulle vara intressant att på något ställe på borgholmen plantera in nya barrträd eller andra växter med speciell karaktär.

De stensättningar och husgrunder som finns kring strandkanten bör bevaras i orört skick. Eventuella framtida reparationer bör utföras varsamt.

Rosorna vid ruinen har vi valt att betrakta som en ruinromantisk flört utan egentlig historisk förankring. Tillägget tillhör därmed samtidshistorien och om man önskar bevara dem föreslår vi att det görs i en för platsens arkitektur mer fördelaktig form;

Figur 136. Borgholmen (inringad del) på Gyllebo.

förslagsvis genom att gruppera ihop dem till en enhetlig och gemensam plantering. På ruinen växer idag mycket murgröna och den är till stora delar dold i bladverket. För att ordentligt se ruinen och dess detaljer anser vi att murgrönan med jämna mellanrum bör skäras tillbaka kraftigt. I vilken mån murgrönan är skadlig för själva ruinen har vi i detta arbete inte utrett.

Det lilla trädgårdslandet på baksidan av slottet är även det ett samtida inslag som inte heller har en historisk förankring i miljön på borgholmen. Trädgårdslandet har därför inget självskrivet bevarandevärde.

Stenbeläggningen framför stora entrén till slottet bör bevaras eftersom den både ger en vacker inramning till trappan och är historiskt belagd.

2. Vinberget

På vinberget har ett trädgårdstempel från början av 1800-talet funnits. Vi har i detta arbete även fastlagt att vinberget med största sannolikhet det vinberg Linné nämner under sin Skånska resa och sitt besök på Gyllebo 1749. Rester från templet finns än idag och vi anser att det är av stort värde både för trakten och för Gyllebos historia att det kring detta utförs en vidare undersökning, inventering och dokumentation.

Figur 137. Vinberget (inringad del) på fastlandet norr om Gyllebo.

3. Bagarvallen

Ute på bagarvallen fanns redan före början av 1800-talet en park.

Här finns idag en urskiljbar stig som skulle kunna framhävas ännu mer tillsammans med att man öppnar upp en siktlinje från slottet ut mot den lekstuga härstammande från Herr Rosencrantz tid i mitten av 1800-talet som finns längst ut på Bagarvallen. Detta skulle på ett enkelt vis ge platsen ett enhetligt perspektiv och den skulle på så vis sammanlänkas med slottet och borgholmen. De rester av badhus/båthus som finns på holmen bör bevaras i orört skick. De största bokarna med sina beskärningspunkter utgör, med allra största sannolikhet, autentiska rester från den park Fru Schönström i början av 1800-talet lät upprusta och är alltså desamma som stått kvar sedan parken först skapades, att de bevaras och vårdas är en självklarhet. Vi tror även att den ensamma linden som finns på ön kan vara samtida med 1800-talets parkanläggning varför vård och bevarande bör gälla även för den. För att behålla platsens nuvarande omslutande och lummiga karaktär bör Bagarvallens inre del hållas öppen och rensas från sly. Även utmed strandkanten bör sly försiktigt tas bort. Syftet med dessa åtgärder skulle alltså vara att förstärka platsens nuvarande kvaliteter samtidigt som det skulle berätta historien om Schönströms upprustning av parkerna under början av 1800-talet, om Rosenkrantz lekstuga samt om sjukhemstidens förströelser på bryggan på Bagarvallen.

Figur 138. Bagarvallen (inringad del) på Gyllebo.

4. Fastlandet

I områdets sydvästra del (A) har det med säkerhet bedrivits trädgårdsodling under sjukhemstiden och troligtvis även tidigare. I den nuvarande alpackahagen (B), kan det under tiden för korsvirkeshuset på 1730-talet ha funnits någon form av gestaltad park eller entréområde upp till huset, förr beläget strax öster om dagens förvaltarbostad (C). Om intresse för grönsaksodling skulle finnas hos nuvarande eller framtida ägare av Gyllebo är området där det under sjukhemstiden funnits odlingar (A) ett lämpligt område att åter anlägga trädgårdsland på. Vid eventuell förökning av humle (se följande avsnitt) skulle denna kunna vara passande att plantera i anslutning till förvaltarbostaden (C). Det kan även i det tidigare området för odling (A) finnas ett värde att indikera tidigare användning genom att försöka ha kvar några av de växter som finns i området och som anknyter till trädgårdsodling.

Blodboken (D) och blågranen (E), som står strategiskt placerade i förhållande till den nu rivna Gyllebo gård, anser vi bör bevaras. Syftet med att låta dessa träd stå kvar är dels att berätta om tidigare byggnadsstruktur i området och samtidigt beskriva en trädgårdshistorisk epok då annorlunda och utmärkande växter var populära.

I det sydvästra hörnet av detta område finns idag en grind (F) ut mot ett naturområde (G), vilket eventuellt fungerat som park under Fru Schönströms tid i början av 1800-talet. Beläggen för en parkanläggning är svaga, men att det funnits en passage ut till det nuvarande naturområdet vet vi då det finns stenrester efter en bro just utanför dagens grind. I kartmaterial från tidigt 1900-tal (se fig. 22) finns också en väg utmarkerad här. Vägen leder från dagens grind (F) vidare ut i naturområdet. Entrén till naturområdet och sambandet mellan fastigheten Gyllebo slott skulle därför kunna förstärkas och göras tillgängligare för att förtydliga det samband som tidigare funnits. Ett steg i detta led vore att ta bort det Gunnebostängsel som idag inringar Gyllebos mark. Om en tydlig avgränsning vid ägo gränsen önskas av ägarna skulle ett lägre staket av mjukare karaktär eller ett inramande växtmaterial kunna användas.

I den nuvarande alpackahagen, längs med staketet utmed allfarvägen finns idag rester av en hästkastanjeallé (mellan H och E). På fotografier från tiden för sjukhemmet syns denna allé men även granalléer kring Gyllebo (se avsnittet om sjukhemstiden, s. 46-55). Tyvärr har vi inte med säkerhet kunnat fastställa läget för granalléerna från sjukhemstiden (frånsett den granallé som i början av 1900-talet planterats längs den nuvarande uppfartsvägen till slottet och som idag utgörs av en lindallé).

Figur 139. Fastlandet (inringad del) på Gyllebo.

5. Väster om alpackahagen (sankmarken)

Området har av de slutsatser vi kan dra inte haft någon speciell användning. Under någon period kan området ha använts som dumpningsplats eftersom vi här idag funnit gamla plåtkärl och annat skrot.

De fynd av humle vi gjort i området kan eventuellt minna om humleodling på Gyllebo under tidigare århundraden. Med anledning av detta skulle man kunna ta vara på växtmaterialet, föröka upp och återplantera det i anläggningen. Syftet med det är att i så fall bevara ett troligtvis gammalt växtmaterial och ett växtmaterial med, för anläggningen, stort anekdotvärde.

I områdets nordvästra del finns ett stort bestånd av fläder. Ursprunget till fläderbeståndet, om buskarna är planterade eller självsådda, är för oss okänt. En varsam framgallring av dessa buskar skulle ge platsen och den intilliggande halvcirkelformade entréplanen en mer tilltalande och ordnad karaktär.

Figur 140. Väster om alpackahagen (inringad del) på Gyllebo.

6. Parken

Detta område kan ha varit en gestaltad park. Området omnämns i historiska texter (se avsnittet om Gyllebos historia, s. 22-63) och i växtmaterialet kan vi idag se både lärk och kustgran vilka inte är inhemska i detta område. Vidare efterforskning och inventering krävs för att kunna belägga en eventuell park i detta område.

Figur 141. Det område en gång tillhörande Gyllebo och som kan ha varit en park (inringad del).

7. Stallområdet

Området har sedan slutet av 1700-talet varit plats för ladugård och stall och har genom århundradena haft flera olika utformningar, även om funktionen i stort sett alltid varit desamma.

Områdets utemiljöer behöver idag en ny gestaltning i och med de nya stallen och ridhuset. Vid en nygestaltning anser vi att man bör utforma platsen så att den hänger samman med de övriga miljöerna tillhörande Gyllebo. Den redan befintliga lunden av vide är belägen mitt emot den nybyggda stallbyggnaden och ger en fin inramning av stallplan. Den sistnämnda är förmodligen den viktigaste platsen där något behöver göras ur gestaltningssynpunkt.

Figur 142. Stallområdet (inringad del) på Gyllebo.

8. Stenkällarbacken

Om området i sin helhet haft någon speciell användning är för oss okänt. Här finns dock en källare som kan ha använts som iskällare under 1800-talet samt under sekelskiftet kring 1900 som "fyllefinka". Här finns även ett brofundament till vägen över det lilla vattendrag som en gång löpte genom området. Dessa byggnadslämningar är bevaransvärda eftersom de berättar om en svunnen tid och ger området en spännande karaktär.

Figur 143. Stenkällaren (inringad del) på Gyllebo.

9. Strukturella förändringar

På Gyllebo finns idag flera olika slags byggnader och miljöer spridda över ett relativt stort område. Ett problem som detta medför är att anläggningen saknar en känsla av helhet och sammanhang. Ett mer övergripande program för hur dessa samband ska upprättas bör tas fram. I ett sådant program kan eventuella nya siktsammanhang, markmaterial, ny armatur etc. diskuteras. En bearbetning av området kring vägen, från entrémuren fram till kanalen med bron, skulle kunna vara till anläggningens fördel och ge en värdigare inramning till slottet. I detta arbete skulle också en ny placering av parkeringsplatsen, en ny allé och en ny utformning av besöksentrén, med gångstig till borgruinen, tas fram.

Om nya träd och arter önskas planteras på området bör siktlinjer och sammanhang hållas i åtanke, detta för att inte av misstag ödelägga anläggningens helhetsstruktur. För att kunna hitta rätt plats och läge för plantering bör man noga ta reda på trädartens framtida form, storlek och karaktär.

Figur 144. Inringade områden på Gyllebo som skulle kunna genomgå strukturella förändringar.

På Skånska rekognosceringskartan från 1812-1820 syns flera alléer på och kring Gyllebo. Enligt kartan löper en allé genom alpackahagen upp till Gyllebo gård och en längs med landsvägen förbi och genom egendomarna. Den hästkastanjeallé som man idag kan se rester av längs med staketet i alpackahagen verkar dock inte finnas under 1820-talet. Flera träd finns inne i alpackahagen, men det är idag i stort sett omöjligt att urskilja om något av dem kan härstamma från den allé som syns på den Skånska rekognosceringskartan (1812-1820). Att alléer är en del av Gyllebos både nutida och historiska struktur är helt säkert och vi anser därför att man även in i framtiden bör vara mån om att bevara och utveckla en struktur med alléer som byggnadselement.

Figur 145. Alléerna (inringade) kring Gyllebo så som de markerats på Skånska rekognosceringskartan 1812-1820.

Efterord

Anläggningen Gyllebo har en mycket varierande och brokig historia. Olika epoker, byggnader och ägare har satt sin prägel på landskapet, parkerna och trädgårdarna. Vi har letat och letat men inte riktigt funnit så mycket material som vi hoppats på. Ägarskiften, bränder och tider av ödeläggelse har spridit historiska dokument för vinden. Den information vi trots allt har fått fram har slutligen gett oss en någorlunda tydlig bild över de visioner och ideal som funnits hos människorna som drivit och arbetat på slottet.

Med mycket lösa belägg från de flesta epoker på Gyllebo blir det mycket svårt att i framtiden återskapa park- och trädgårdsanläggningen exakt i enlighet med någon särskild tidsepok. Med omsorg kan man ändå plocka ut essensen från olika trädgårdsperioder att använda sig av vid en eventuell rekonstruktion av delar eller detaljer i parken och trädgården. Då enskilda träd, annan vegetation och byggda element finns kvar sedan 1800-talet är vårdandet och bevarandet av dessa en viktig del i arbetet med anläggningen. För att behålla ett autentiskt växtmaterial inför framtiden bör man redan nu börja samla in och föröka upp detta. Växtmaterial som skulle vara intressant i detta avseende är exempelvis bokarna på Bagarvallen, humlen i sankmarken och hästkastanjerna i allén vid stallet.

Vi hoppas att denna dokumentation ska kunna ge nuvarande och kommande ägare av Gyllebo, samt alla andra intresserade, en insikt i denna anläggnings trädgårdar och parker under gången, varande och kommande tid. Med kunskap om, och förståelse för, denna plats historia och de gångna tidernas tankesätt kan förhoppningsvis en modernt anpassad och fungerande trädgårds- och parkanläggning vidare växa fram.

Figurförteckning

Figur 1. Gyllebo slott och ruin från väster. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 2. Gyllebo slotts läge i förhållande till Gärsnäs och Simrishamn. Originalbild: <http://www.borrbystrandscamping.com/hittatillloss.htm>, [2009-07-27] bearbetning EllaKlara Östling, 2009

Figur 3. Översiktsplan, Gyllebo. Karolina Alvaker, 2009

Figur 4. Ruinen, Gyllebo. Foto och montage: Mia Blücher, 2009

Figur 5. Fornlämningar på Gyllebo, utsnitt ur karta (kompletterad med pil och text). Riksantikvarieämbetet, Fornsök; <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html> [2009-05-25]

Figur 6. Skiss av okänd tecknare föreställande vapentavlan som suttit infälld i Gyllebo borgs porttorn. Rönnebeckska samlingen, u.å, Lunds Universitetsbibliotek. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 7. Skiss av okänd tecknare föreställande Gyllebo borg. Rönnebeckska samlingen, u.å, Lunds Universitetsbibliotek. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 8. Borgen på Gyllebo. Detalj ur karta från 1690, efter Hauberg. Nilsson, Anders S. (1991). Östra Vemmerlöv - vår bygd. [Gärsnäs]: Östra Vemmerlövs byalag

Figur 9. Fornlämningar på Gyllebo, utsnitt ur karta (kompletterad med pil och text). Riksantikvarieämbetet, Fornsök; <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html> [2009-05-25]

Figur 10. Uppmättningsritning, Gyllebo borg, bottenvåningen. Olsson, Pär Axel (1922). Gyllebohus ruin. I Hahr, August (red.). *Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text*. Stockholm: Norstedt, S. 5-14

Figur 11. Ritning föreställande Gyllebo borg. Rönnebeckska samlingen, u.å, Lunds Universitetsbibliotek. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 12. Utsnitt ur Skånska Rekognosceringskartan över Gyllebo. Skånska Rekognosceringskartan (1812-1820). Bearbetning av EllaKlara Östling, maj 2009

Figur 13. Skissad bild av borgen sett från den plats där slottet står idag. 1780. Folklivsarkivets databas online: http://130.235.242.95/mandbild/1_9/595.jpg [2009-05-25]

Figur 14. Utsnitt ur Skånska Rekognosceringskartan över Gyllebo. Skånska Rekognosceringskartan (1812-1820.) Bearbetning av Karolina Alvaker, maj 2009.

Figur 15. Gyllebo. Utsnitt ur Skånska Rekognosceringskartan (1812-20)

Figur 16. Slottet sett från vinberget. Thersner, Ulrik (1817-1823). *Skånska utsigter: Vues de Scanie*. Stockholm:

Figur 17. Slottet sett från sjösidan i väst. Thersner, Ulrik (1817-1823). *Skånska utsigter: Vues de Scanie*. Stockholm:

Figur 18. Plan över park kring slottet. Bengt Wahlström, Axelvolds godsarkiv, Gyllebo 1723-1896, A1:3

Figur 19. Södra sidan av borgholmen någon gång runt sekelskiftet 1900. Hembygdsföreningens bildarkiv, Österlens museum, okänt årtal

Figur 20. Hus på Bagarvallen sett från fastlandet. Hembygdsföreningens bildarkiv, Österlens museum, 1903?

Figur 21. Bröllopfest, södra sidan av slottet. Hembygdsföreningens bildarkiv, Österlens museum, okänt årtal

Figur 22. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Lantmäteriet (1911) Ägarbyte, Laga skifte, Gränsbestämning, Kopierad och kompletterad 1910 af John. Grenholm

Figur 23. Parken sett från andra våningen i slottet. Roosval, Albin (red.) (1918-1924). *Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början*. Ny följd Stockholm

Figur 24. Fotografi över parken sett från andra våningen i slottet. Foto: Karolina Alvaker, 6 maj, 2009

Figur 25. Parken sett från andra våningen i slottet. Roosval, Albin (red.) (1918-1924). *Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början*. Ny följd Stockholm

Figur 26. Fotografi över parken sett från andra våningen i slottet. Foto: Karolina Alvaker, 6 maj, 2009

Figur 27. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Kristianstads läns hushållningssällskap (1934) Ekonomisk karta över Kristianstads län. S:T OLOF 81, 1:20000. Stockholm, Generalstabens litografiska anstalt

Figur 28. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Kristianstads läns hushållningssällskap (1934) Ekonomisk karta över Kristianstads län. S:T OLOF 81, 1:20000. Stockholm, Generalstabens litografiska anstalt

Figur 29. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Kristianstads läns hushållningssällskap (1934) Ekonomisk karta över Kristianstads län. S:T OLOF 81, 1:20000. Stockholm, Generalstabens litografiska anstalt

Figur 30. Utsnitt ur Rikets allmänna kartverk (1974). Ekonomisk karta över Sverige, Kristianstads län, Raskarum 2D 3j, 1:10000, Stockholm

Figur 31. Några ur personalen i sjukhemmets båt, Gyllebo. Foto i privat samling, tidigt 1940-tal

Figur 32. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Kristianstads läns hushållningssällskap (1934) Ekonomisk karta över Kristianstads län. S:T OLOF 81, 1:20000. Stockholm, Generalstabens litografiska anstalt

Figur 33 Utsnitt ur flygfoto över Gyllebo. Lantmäteriet, licensupplåtare Lunds universitet, Krigsbild, 1938-1947, Fastighetskartans koordinater, 2D 2j

Figur 34. Utsnitt ur flygfoto över Gyllebo. Hushållningssällskapet i Malmöhus län. Gyllebo mossarne om Skräddaryd. Flygfoto, 1977

Figur 35. Utsnitt ur Rikets allmänna kartverk (1971). Ekonomisk karta över Sverige, Kristianstads län, Raskarum 2D 3j, 1:10000, Stockholm

Figur 36. Midsommarstång väster av slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal

Figur 37. Midsommarstång väster av slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal

- Figur 38. Riddarsporre i rabatt väster om slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 39. Rabatt och flicka på framsidan av slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 40. Rabatt och två män på framsidan av slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 41. Rabatt och brevbärare på framsidan av slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 42. Vykort med flygfoto över Gyllebo sjukhem, 1959. Hembygdsföreningens bildarkiv, Österlens museum
- Figur 43. Rabatt vid ruinen, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 44. Rabatt och gräsmatta vid ruinen, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 45. Rosenhallon vid ruinen, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 46. Brunn vid ruinen, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 47. Rosenhallon vid ruinen, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 48. Ruinen, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 49. Granar vid Bagarvallen, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 50. Barrträd och man på borgholmen, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 51. Granallé vid Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 52. Granallé vid Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 53. Framsidan av slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 54. Kvinnor under uppstammad gran. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 55. Allé vid ladugård, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 56. Utblick från andra våningen mot trädgårdsmöbler väster om slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 57. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Kristianstads läns hushållningssällskap (1934), Ekonomisk karta över Kristianstads län. S:T OLOF 81, 1:20000. Stockholm, Generalstabens litografiska anstalt
- Figur 58. Borgholmen sedd från den norra sjösidan, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 59. Baksidan av slottet, Gyllebo. Foto i privat samling, 1940-tal
- Figur 60. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Lantmäteriet (1911) Ägarbyte, Laga skifte, Gränsbestämning, Kopierad och kompletterad 1910 af John. Grenholm
- Figur 61. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Kristianstads läns hushållningssällskap (1934) Ekonomisk karta över Kristianstads län. S:T OLOF 81, 1:20000. Stockholm, Generalstabens litografiska anstalt

Figur 62. Möte i ruinen. Hembygdsföreningens bildarkiv, Österlens museum, bilden är tagen mellan 1971-1980

Figur 63. Utsnitt ur flygfoto över Gyllebo. Landsarkivet i Lund, Hushållningssällskapet Malmöhuslän, Gyllebo mossarne om Skräddaryd, 1977

Figur 64. Helikopterbild av Gyllebo slott. Foto från bok och utsnitt ur detta. Foto: Torbjörn Andersson, 1982. Andersson, Torbjörn & Richter, Jan (1982). *Skåne: lite grann från ovan --- : en bok med flygbilder*. Malmö: Bild & mediaproduktion

Figur 65. Gyllebos allé. Foto: Ella-Klara Östling, maj 2009

Figur 66. Gyllebo slott. *Ystads Allehanda*, 13/11 1991, Foto: Stieg Eldh, 1991

Figur 67. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Rikets allmänna kartverk (1971) Ekonomisk karta över Sverige, Kristianstads län, Raskarum 2D 3j, 1:10000, Stockholm

Figur 68. Utsnitt ur karta över Gyllebo. Lantmäteriet (1986) Gröna kartan. [Kartografiskt material]: topografisk karta skala 1:50 000. SD SO, Tomelilla. 4.ed 1:50 000. Gävle

Figur 69. Gyllebo slott. Urklippsalbum, Åsa Björklund, Gyllebo. Foto: Gerhard Marz, 1996

Figur 70. Alpackahagen, Gyllebo. Foto: Karin Henriksson, 2009

Figur 71. Några av de nyinförda statyerna på Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 72. Illustrerad plan över inventeringsområden på Gyllebo. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 73. Plan över borgholmen med de olika inventeringsområdena. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 74. Urna, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 75. Grottsten, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 76. Staty, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 77. Borgruinen, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 78. Badhuset, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 79. Slottets entré, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 80. Plan över borgholmen med de olika inventeringsområdena, borgområdet. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 81. Valnötsträd, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 82. Ruinen, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 83. Plan över borgholmen med de olika inventeringsområdena, baksidan av slottet. Karolina Alvaker, maj 2009.

Figur 84. Trädgårdsland bakom slottet, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 85. Gyllebo slott, berså. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 86. Plan över borgholmen med de olika inventeringsområdena, norra sidan. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 87. Vegetation längs vattenbrynet, norr om borgen, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 88. Vegetation och staty norr om slottet, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 89. Plan över borgholmen med de olika inventeringsområdena, sydvästra sidan. Karolina Alvaker, maj 2009.

Figur 90. Buxbomsplantering vid slottets entré, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 91. Fågelbär vid slottets västra gavel, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 92. Plan över borgholmen med de olika inventeringsområdena, sydöstra sidan. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 93. Slottet, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 94. Plan över borgholmen med de olika inventeringsområdena, fastlandet. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 95. Hängbok, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 96. Vegetation längs vattenbryn, uppfartsväg till slottet, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 97. Plan över borgholmen med de olika inventeringsområdena, allén. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 98. Gyllebos allé. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 99. Illustrerad plan över inventeringsområden på Gyllebo, bagarvallen. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 100. Bagarvallen, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 101. Beskärningspunkter på bokträd, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 102. Lekstuga, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 103. Stenskonig, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 104. Illustrerad plan över inventeringsområden på Gyllebo, sankmarken. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 105. Humleplanta, Gyllebo. Foto: EllaKlara Östling, 2009

Figur 106. Fläderbuskage, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 107. Illustrerad plan över inventeringsområden på Gyllebo, fastlandet, förvaltarbostaden, alpackahagen. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 108. Alpackahage, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 109. Förvaltarbostad, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 110. Gunnebostängsel, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 111. Blågran, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 112. Blodbok, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 113. Askrad, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 114. Hasselbåge, Gyllebo. Foto: Ella Klara Östling, 2009

Figur 115. Illustrerad plan över inventeringsområden på Gyllebo, stallområdet. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 116. Ridhus, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 117. Stall och ridhus, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 118. Grund till ladugård, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 119. Stensättning, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 120. Illustrerad plan över inventeringsområden på Gyllebo, stenkällarbacken. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 121. Stenkällare och bokskog, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 122. Stenkällare, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 123. Bro, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 124. Illustrerad plan över inventeringsområden på Gyllebo, landskapsparken. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 125. Utblick i det område som en gång kan ha varit park, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 126. Kustgran i det område som en gång kan ha varit park, Gyllebo. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 127. Äldre bro, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 128. Bokar i slänt. Foto: Mia Blücher, 2009

Figur 129. Illustrerad plan över inventeringsområden på Gyllebo, vinberget. Karolina Alvaker, maj 2009

Figur 130. Bokskog på Vinberget, Gyllebo. Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 131. Vinberget, Gyllebo, Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 132. Lusthusgrund, Gyllebo, Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 133. Slottet, Gyllebo, Foto: Karolina Alvaker, 2009

Figur 134. Karta över särskilt värdefull vegetation. Karolina Alvaker, 2009

Figur 135. Karta över byggnadsrester och värdefull byggd struktur. Karolina Alvaker, 2009

Figur 136. Borgholmen på Gyllebo. Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 137. Vinberget på fastlandet norr om Gyllebo. Utsnitt ur Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 138. Bagarvallen på Gyllebo. Utsnitt ur Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 139. Fastlandet på Gyllebo. Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 140. Väster om alpackahagen på Gyllebo. Utsnitt ur Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 141. Område, en gång tillhörande Gyllebo, som kan ha varit en park. Utsnitt ur Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 142. Stallområdet på Gyllebo. Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 143. Stenkällaren på Gyllebo. Utsnitt ur Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 144. Områden på Gyllebo som skulle kunna genomgå strukturella förändringar. Översiktsplan Gyllebo, 2009. Karolina Alvaker, 2009

Figur 145. Utsnitt ur Skånska Rekognosceringskartan. Bearbetning av Mia Blücher, maj 2009. Skånska Rekognosceringskartan (1812-1820).

Källor och litteratur

Tryckta källor och litteratur

Andersson, Torbjörn & Richter, Jan (1982). *Skåne: lite grann från ovan --- : en bok med flygbilder*. Malmö: Bild & mediaproduktion

Ekonomisk karta över Kristianstads län. S:T OLOF 81, 1:20000. Kristianstads läns hushållningssällskap (1934). Stockholm, Generalstabens litografiska anstalt

Ekonomisk karta över Sverige, Kristianstads län, Raskarum 2D 3j, 1:10000. Rikets allmänna kartverk (1971), Stockholm

Ekonomisk karta över Sverige, Kristianstads län, Raskarum 2D 3j, 1:10000. Rikets allmänna kartverk (1974), Stockholm

Generalstabens karta över Sverige, södra delen. 1:100 000, Rikets allmänna kartverk (1940), Stockholm

Gröna kartan. Lantmäteriet (1986). [Kartografiskt material]: topografisk karta skala 1:50 000. SD SO, Tomelilla. 4.ed 1:50 000.Gävle

Kjellberg, Sven T (1966). *Slott och herresäten i Skåne, - Ett konst och kulturhistoriskt samlingsverk Skåne*, tredje bandet. Malmö: Aktiebolaget Allhem

Lagerbring, Sven (1760). *Dissertatio historica de territorio Jerrestad, qvam, adfulgentedivina gratia, cum consensu ampliss. ord. philos. in alma Gothorum Carolina, præside d: no Sven Bring, hist. profess. reg. ord. & R. A. E. lit. M. pro gradu magisterii publico examini modeste submittit Joachimus Georg Alsing Scano-Blekingus, die [XX Februarii] MDCCLX. L. H. Q. S..* Diss. Lund : Lunds universitet, 1760

Linné, Carl von (1956[1751]). *Carl von Linnés Skånska resa 1749*. Malmö: Rabbinowitz

Ljunggren, Gustaf (1852-1863). *Skånska herregårdar*. Lund: Gleerup. Lång, Helmer (red.) (1994). Skånska hus och herresäten. Höganäs: Bra böcker

Nilsson, Anders S. (1991). *Östra Vemmerlöv - vår bygd*. [Gärnsås]: Östra Vemmerlövs byalag

Olsson, Pär Axel (1922). *Gyllebohus ruin. I Hahr, August (red.). Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text*. Stockholm: Norstedt, S. 5-14.

Persson, Christer. (2009). *Skötselplan för naturreservatet Gyllebo*. Kristianstad: Länsstyrelsen i Skåne län

Pettersson, B. Den gamla dansbanan i Eket, *Ystad Allehanda*, 1996

Roosval, Albin (red.) (1918-1924). Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början. Ny följd Stockholm:

Skånska rekognosceringskartan (1812, 1815-20). Fältmäteribrigaden (1986). VIIÖ 206 skala 1:30 000. Berlings, Arlov. Gävle: Lantmäteriet

Sturesson, Anna (2003). *Gyllebo ruin: reparation av södra muren : antikvarisk kontroll, 2003 : Östra Vemmerlövs socken, Simrishamns kommun, Skåne län*. Kristianstad: Regionmuseet

Thersner, Ulrik (1951). *Skånska utsigter*. Malmö: Malmö ljustrycksanst

Wallin, Curt (red.) (1981). *Kristianstads län 1762: en ekonomisk-topografisk beskrivning*. Tomelilla: Österleniana

Österlen (1988-2001). Tidskrift. Simrishamn: Österlens museum

Otryckta källor

Axelvold

Axelvold godsarkiv

Gyllebo godsarkiv, Handlingar rörande Gyllebo m.fl. gods och företag. AI:5, AI:3, BII:3, BII:5

Gyllebo

Gyllebo slott

Klippbok med tidningsurklipp, fotografier, kortfattad sammanställning av Gyllebos historia (okänd förf.) etc.

Kristianstad

Regionarkivet

Simrishamns lasarett, Direktionens protokoll, 1927-1947

Lund

Landsarkivet

Hauswolffska samlingen. J.O. von Hauswolffs anmärkningar och tillägg till arbeten i Skånsk historia av Daugard, Brunius och Thersner. Daterade 1831-1841. Volym A7

Hushållningssällskapet i Malmöhus län. Gyllebo mossarne om Skräddaryd. Flygfoto,1977

Rosencrantzka samlingen. Gärsnäs godsarkiv. Handlingar ang. godset 1716-1856 Volym A:4

Lunds Universitetsbibliotek

Collectio Rönbeckiana. Band 21, Järrestads härad och Vemmerlöv socken Gyllebo. U.å.
(Antagligen från senare delen av 1700-talet)

Malmö

Lantmäteriet i Malmö

Lantmäteriet (1911) Ägarbyte, Laga skifte, Gränsbestämning, Kopierad och kompletterad 1910 af John. Grenholm

Simrishamn

Österlens museums arkiv

Bildsamling, Gyllebo

Muntliga källor

Björklund, Åsa, ägare och boende på Gyllebo slott, samtal 6 maj 2009

Marz, Gerhard, ägare av Gyllebo under slutet av 1990-talet, telefonsamtal 24 maj 2009

Nilsson, Melker, boende i närheten av Gyllebo slott, samtal 7 maj 2009

Nilsson, Signe, anställd på Gyllebo sjukhem, samtal 7 maj 2009

Flygfoto

Lantmäteriet, licensupplåtare Lunds universitet, Krigsbild, 1938-1947, Fastighetskartans koordinater, 2D 2j

Elektroniska källor

Länsstyrelsen. Hemsida. (2010-01-24) <http://www.lansstyrelsen.se>

Riksantikvarieämbetet. Hemsida. (2010-01-24) <http://www.raa.se>

Svensk kulturväxtdatabas . Hemsida. (2010-01-24) <http://skud.ngb.se>

Bilageförteckning

Bilaga 1

Ekonomisk karta över Sverige, 1974, Kristianstads län, 2D 2 j, Gyllebo

Bilaga 2

Metodisk presentation av vår arbetsprocess; platser vi besökt, platser vi inte besökt

Bilaga 3

Plan över Gyllebo borgs bottenvåning. Olsson, Pär Axel (1922). Gyllebohus´ruin. I Hahr, August (red.). *Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text*. Stockholm: Norstedt, S. 5-14

Bilaga 4

Plan över Gyllebo borgs första våning. Olsson, Pär Axel (1922). Gyllebohus´ruin. I Hahr, August (red.). *Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text*. Stockholm: Norstedt, S. 5-14.

Bilaga 5

Plan över Gyllebo borgs andra våning. Olsson, Pär Axel (1922). Gyllebohus´ruin. I Hahr, August (red.). *Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text*. Stockholm: Norstedt, S. 5-14.

Bilaga 6

Plan över Gyllebo borg, med beskrivningar. Collectio Rönbeckiana. Band 21, Järrestads härad och Vemmerlöv socken Gyllebo. U.å. (Antagligen från senare delen av 1700-talet)

Bilaga 7

Skånska rekognosceringskartan, 1812-1820, Fältmäteri brigaden (1986). VIIÖ 206 skala 1:30 000. Berlings, Arlov. Gävle: Lantmäteriet

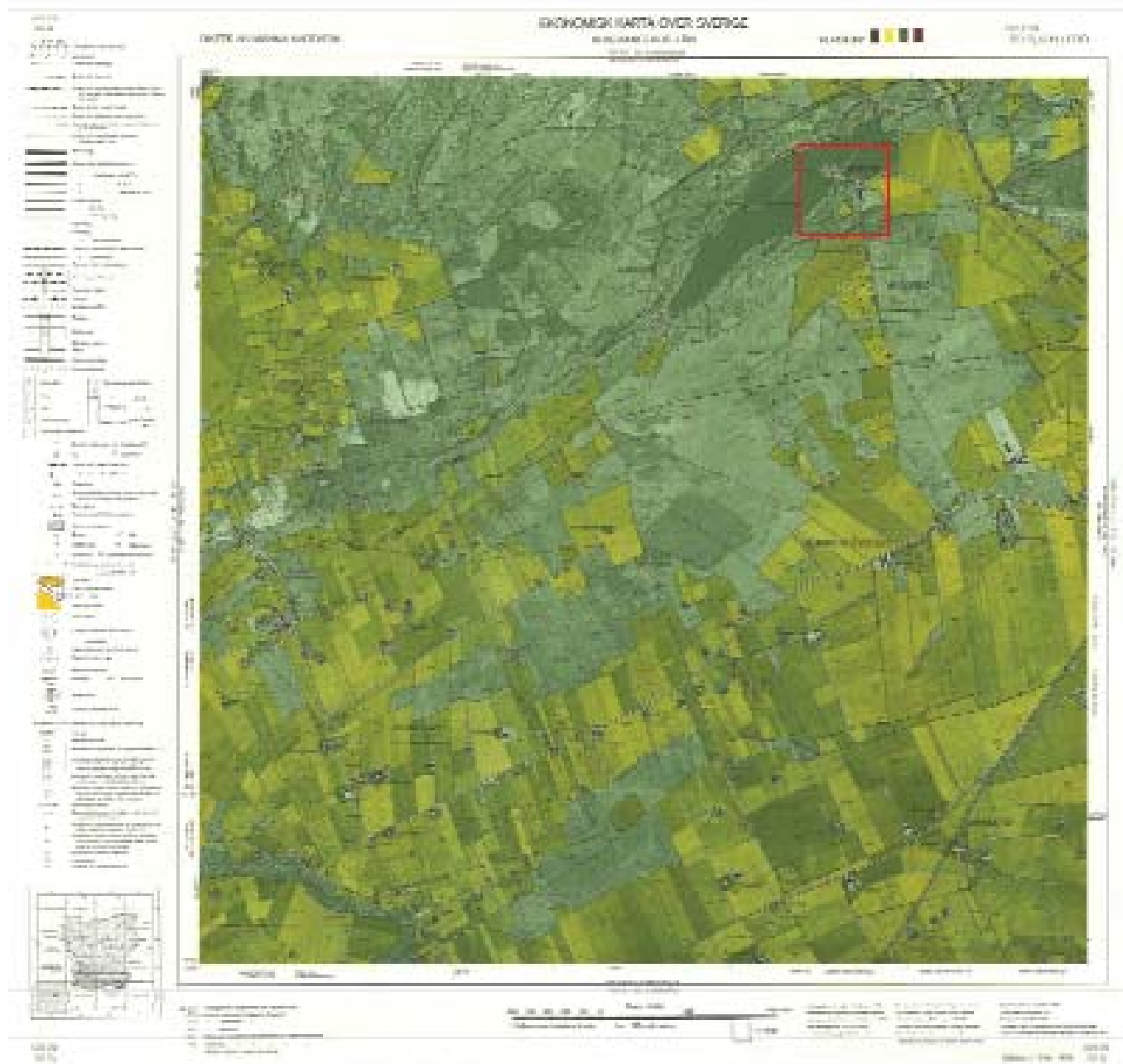
Bilaga 8

Axelvolds godsarkiv, Gyllebo, "Extract uthaf ett fransöskt breef om Meloner" All:7. Brevet är odaterat.

Bilaga 1

Ekonomisk karta över Sverige, 1974, Kristianstads län, 2D 2 j, Gyllebo

© Lantmäteriet Gävle 2009. Medgivande I 2008/1959

Bilaga 2

Metodisk presentation

Arkiven och biblioteken som nämns nedan är de som vi besökt eller haft kontakt med under arbetet gång. På vissa platser av dessa hittade vi inget av intresse medan vi på andra ställen fann mycket som varit till hjälp vid skrivandet av rapporten. Det material som vi funnit och använt oss av finns utförligare redovisat i "Källor och litteratur".

Arkeologiska biblioteket i Lund Sandgatan 1, Lund

Här hittade vi ingenting av intresse för vårt arbete.

Axelvolds godsarkiv Axelvold 260 23 KÅGERÖD

Vi tog del av följande:

Gyllebo godsarkiv, samtliga volymer bläddrades översiktligt igenom, utom volym BII:3 och 4.

Biblioteket i Simrishamn Järnvägsgatan 2, Simrishamn

Vi tog del av följande:

Tidningsartiklar, böcker och vykort rörande Gyllebo

Folklivsarkivet i Lund Villa Holma, Finngatan 8, Lund

Vi tog del av följande:

Skiss över Borgruinen, 1780

Bilder från Gyllebo bränneri

Insamlade uppgifter i text om Gyllebo från 1800-1900-talet exempelvis om midsommarfirande, spökhistorier, och korskullen

Geobiblioteket i Lund Geocentrum II, Sölvegatan 12, Lund

Vi tog del av följande:

Kartmaterial över Gyllebo och tillhörande beskrivningar

Krigsarkivet Banérgatan 64, Stockholm

Här hittade vi ingenting av intresse för vårt arbete.

Kulturen i Lund Kulturen i Lund, Tegnérplatsen, Lund

Vi tog del av följande:

Förfrågan angående bilder från Gyllebo sjukhem, arkivansvarig fann inget.

133

Landsarkivet i Lund Porfyrvägen 20, Lund

Vi tog del av följande:

-Husförhörslängder från Östra vemmerlövs socken. Information om trädgårdsmästare

-Hauswolfska samlingen. Hauswolffs anmärkningar och tillägg till arbeten i Skånsk historia av Daugard, Brunius och Thersner. Daterade 1831-1841

-Gärnsnäs godsarkiv - Rosencrantzka samlingen

-Hushållningssällskapet – Flygfoto från 1977

Eventuellt finns här en uppteckning från 1682 av Gyllebo borg. Denna uppteckning har vi inte letat efter då vi vid besöken där inte kände till dess eventuella existens.

Lantmäteriet i Malmö Davidshallsgatan 16, Malmö

Vi tog del av följande:

Kartmaterial från 1900-talet

Lund Universitetsbibliotek Helgonabacken, Lund

Vi tog del av följande:

Rönnbeckska samlingen – Teckningar på borgen och dess detaljer

Litteratur rörande Gyllebo slott.

Malmö Stadsbibliotek Kung Oscars väg 11, Lund

Vi tog del av följande:

Skånesamlingen – Tidningsartiklar och böcker rörande Gyllebo

Regionarkivet i Lund Porfyrvägen 20, Lund

Vi tog del av följande:

Lasarettet i Simrishamn, direktionens protokoll från 1927-1947 - Information om inköp etc. till Gyllebo sjukhem.

Riksantikvarieämbetet ATA Östra stallet, Storgatan 41, Stockholm

Vi tog del av följande:

Direktör O. Scheitels Egendom, Planer 1916 sk. 3262 – Uppmätning av slottet

Planer, 1916- sk. 3283 – Plan över borgen

Plan sk. 3261 – Avritade huskroppar

Riksarkivet Fyrverkarbacken 13, Marieberg, Stockholm

Vi tog del av följande:

Nedre justitierevisionen. Högsta domstolens arkiv, Skiss över Gyllebo ägor kring Gyllebo sjö, mycket enkel skiss över Gyllebo sjö, med vattendrag markerade.

Wrangelbiblioteket i Lund Biskopsgatan 5, Lund

Här hittade vi ingenting av intresse för vårt arbete.

Österlens museum, arkivet Storgatan 24, Simrishamn

Vi tog del av följande:

Bildsamling – Vykort och kort från Gyllebo, prospekt med plan för Gyllebos utveckling etc.

Matilda Fitinghoffs målarbok

Tidningsartiklar rörande Gyllebo

(Här finns även en del av Gyllebo borgs vapentavla från mitten av 1500-talet bevarad.)

Arkiven, biblioteken, muséerna m.fl. platser är de som vi, om vi haft tid, gärna skulle vilja ha besökt. Vid vidare efterforskningar kring slottets park- och trädgårdshistoria är de flesta av dessa samlingar troligtvis väl värda att besöka.

Arkiv och bibliotek i Danmark

På Riksarkivet i Köpenhamn finns eventuellt en uppteckning från 1682 av Gyllebo borg. Eventuellt finns här även en karta från 1690 av Hauberg.

Länsstyrelsen i Skåne län Ö Boulevarden 62A, Kristianstad

Här finns enligt uppgift i klippboken som förvaras på Gyllebo slott två pärmar med information om Gyllebo,

Regionmuseet i Kristianstad

Häriifrån kommer ett dokument från 2003 rörande antikvarisk kontroll av ruinen. Här finns det eventuellt uppgifter rörande ruinen och vykort från 1900-talet.

Region Skånes ekonomiavdelning

Vid kontakt med Åsa Nilsson fick vi detta besked:

"Jag har varit i vårt arkiv för att se om jag hittade något gällande Gyllebo Slott. Jag fann en mapp som bland annat innehöll en karta över hur huset såg ut, men det fanns tyvärr ingenting om parken eller trädgården runt omkring Gyllebo Slott. Hoppas du har fått information om detta från annat håll."

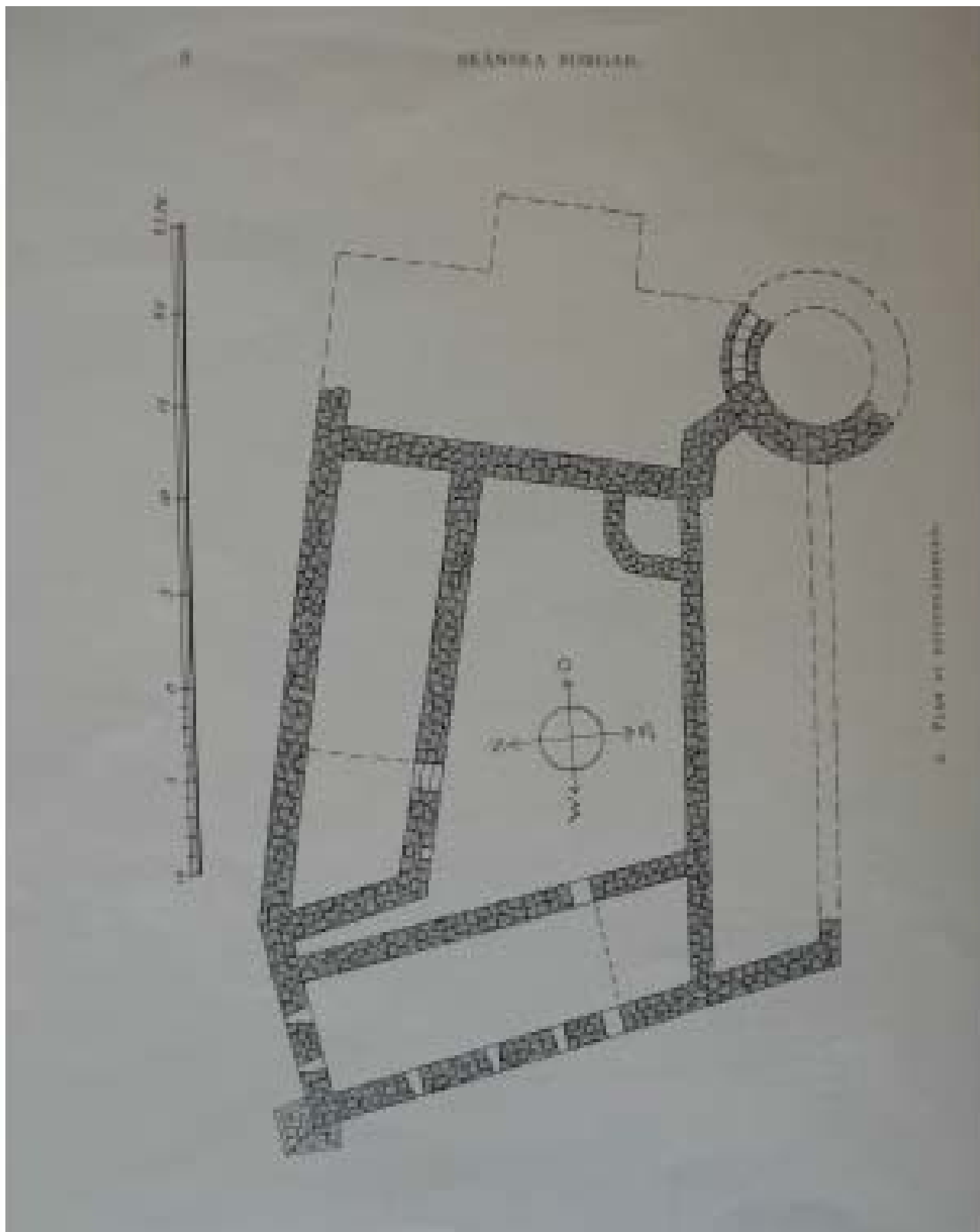
(Åsa Nilsson, Verksamhetsekonom, Regionfastigheter, Kristianstad)

Simrishamns kommun

Arkivansvarig hänvisade till Österlens museums arkiv

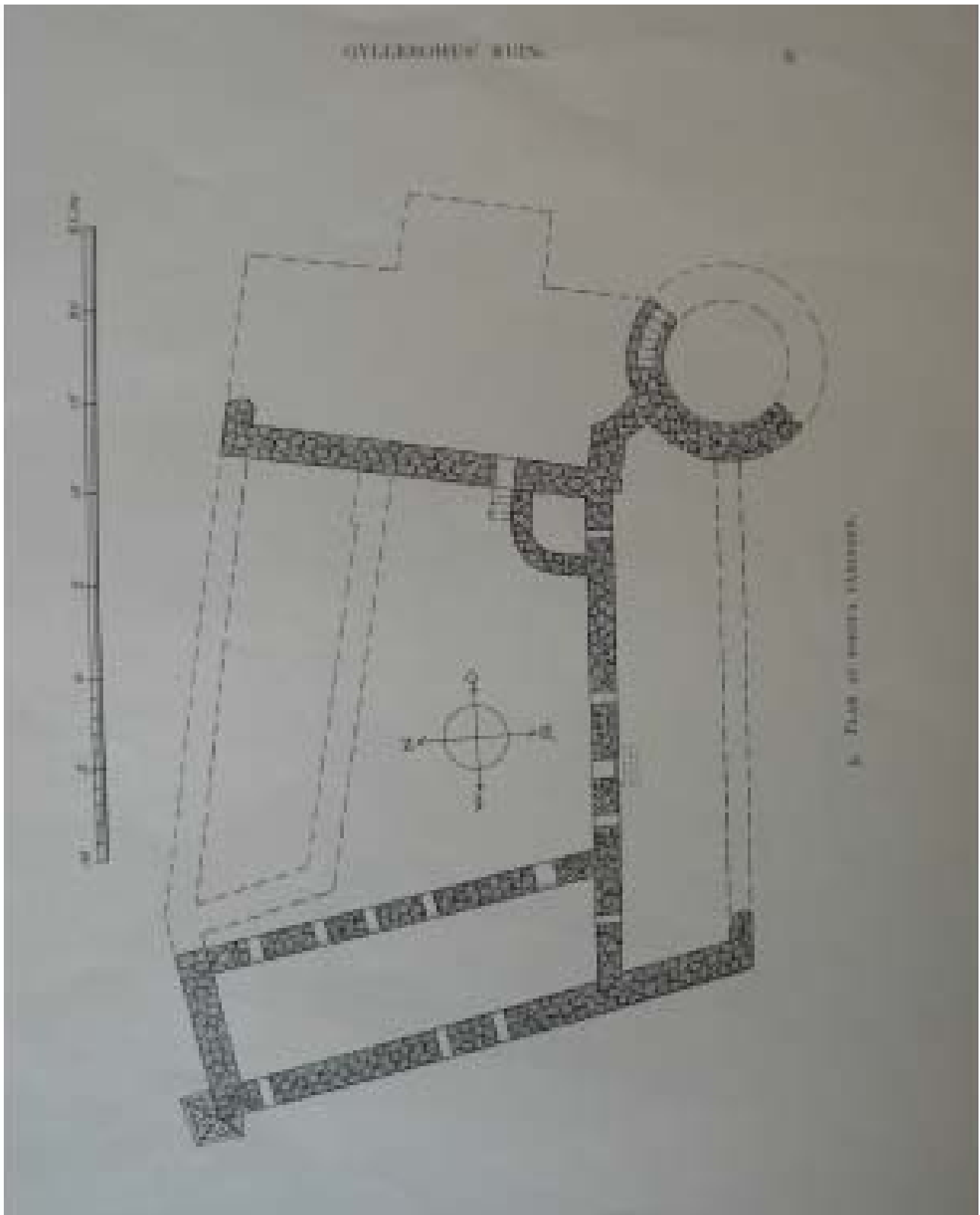
Bilaga 3

Plan över Gyllebo borgs bottenvåning. Olsson, Pär Axel (1922). Gyllebohus' ruin. I Hahr, August (red.). Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text. Stockholm: Norstedt, S. 5-14.

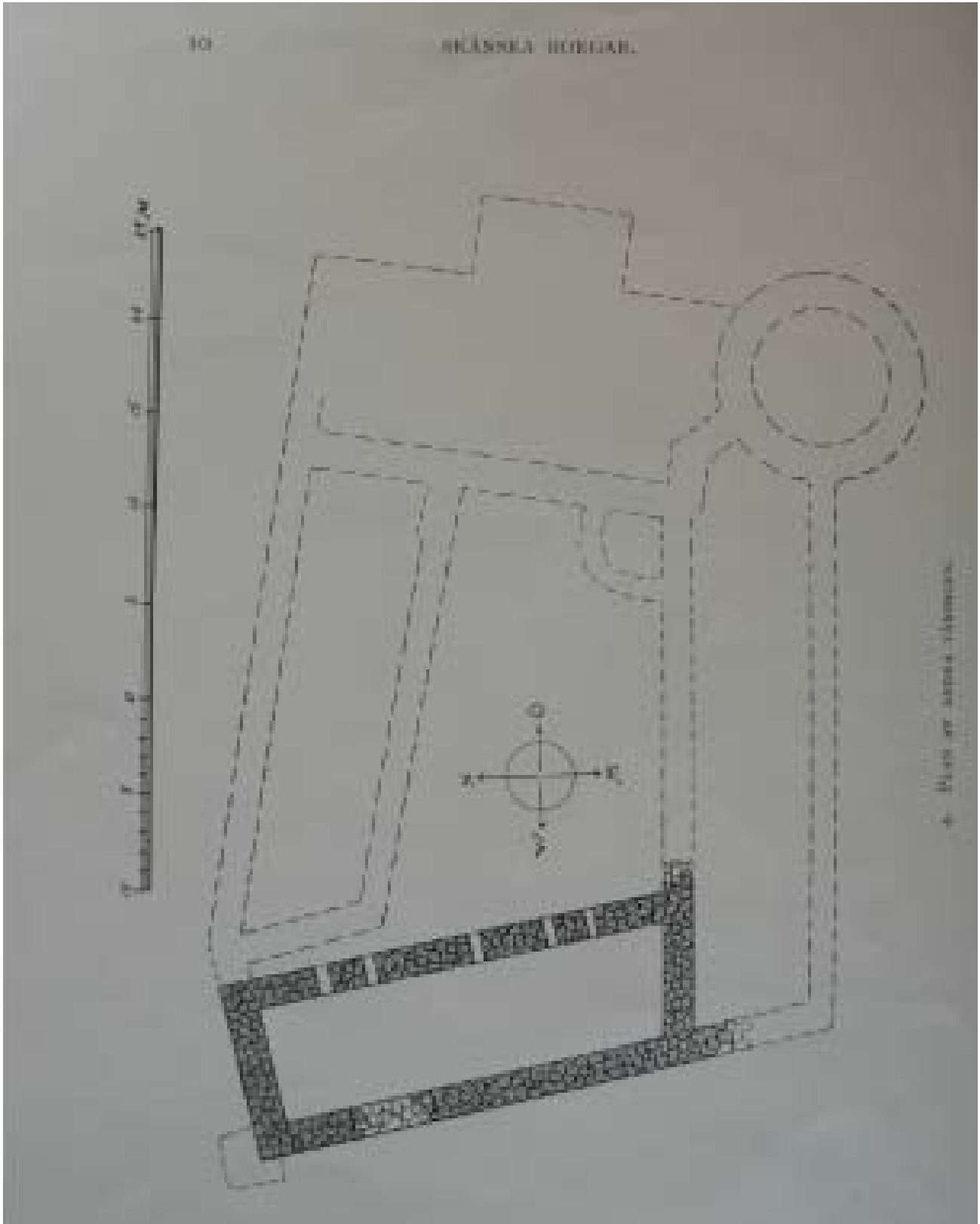
Bilaga 4

Plan över Gyllebo borgs första våning. Olsson, Pär Axel (1922). Gyllebohus' ruin. I Hahr, August (red.). Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text. Stockholm: Norstedt, S. 5-14.

Bilaga 5

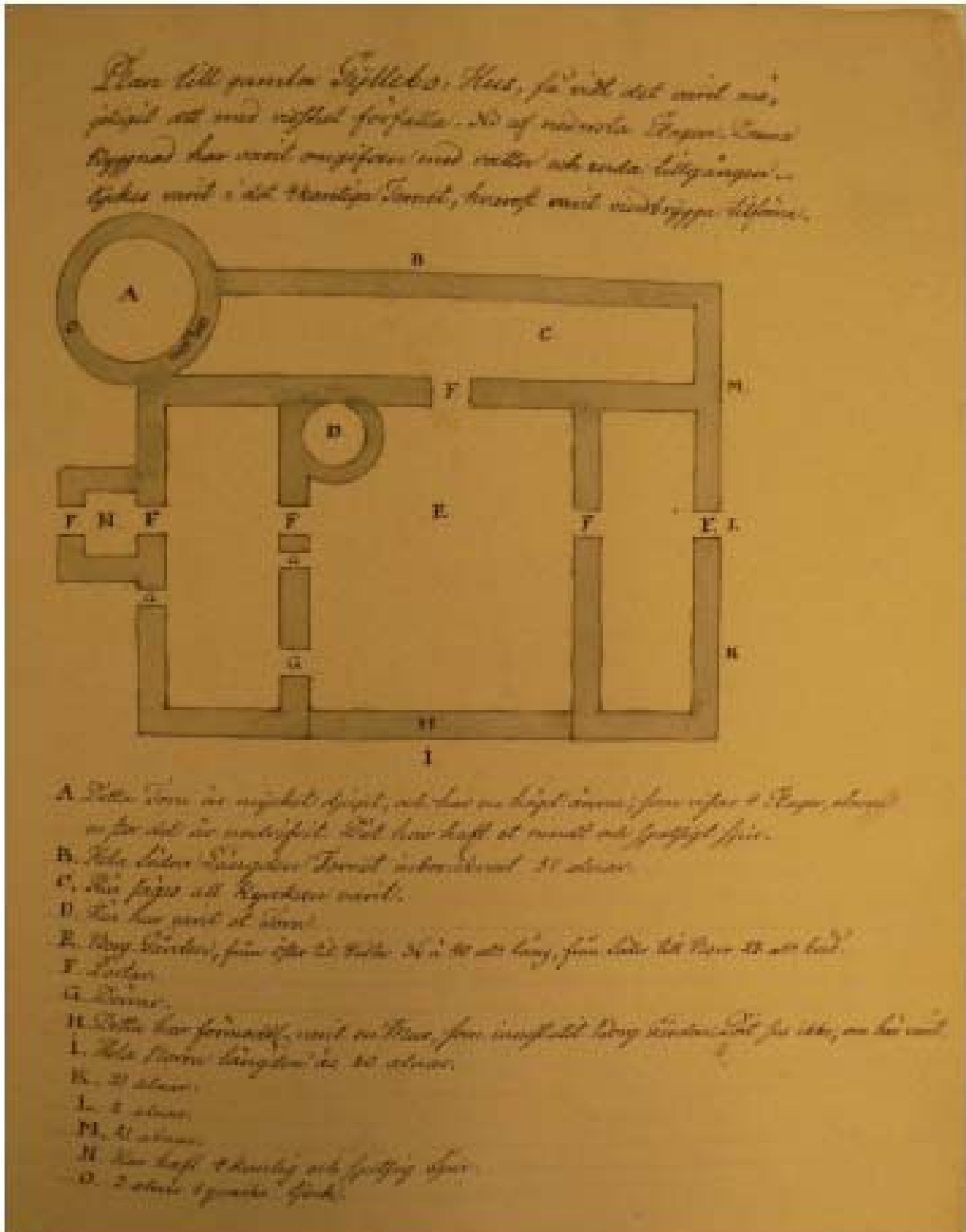
Plan över Gyllebo borgs andra våning. Olsson, Pär Axel (1922). Gyllebohus' ruin. I Hahr, August (red.). Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text. Stockholm: Norstedt, S. 5-14.

Bilaga 6

Plan över Gyllebo borg, med beskrivningar. Collectio Rönbeckiana. Band 21, Järrestads härad och Vemmerlövs socken Gyllebo. U.å.

(Antagligen från senare delen av 1700-talet)

Bilaga 7

Skånska rekognosceringskartan, 1812-1820

Fältmäteribrigaden (1986).

VIIÖ 206 skala 1:30 000

Berlings, Arlov.

Gävle: Lantmäteriet

Bilaga 8

Dokumentet nedan finns i Axelvolds godsarkiv i volymerna som rör Gyllebo (All:7) och har rubriken "Extract uthaf ett fransöckt brief om Meloner" Brevet är odaterat.

Allt det mest till nytta för församlingen af Lilla Sköfdebygd, skall
man förut bestämt tillaga sig uti sin församling alla goda
saker som till allmän nytta kan komma uti afskildhet, och
afskildt. Sådant måste ingeländska gäst förbi, at tilläta sig till
den lilla kyrkan, med ett smalt 3/4 lundus från Östman af 3/4
den följande platsen af sig, som gäst, vilken utgå af försam-
lingens plats, som för sig är starkt i gäst, men afstoppa, som för
utgå af församlingen.

Handwritten header text, possibly a title or address, in cursive script.

Stamma Contract tillförsamma Skolans Lärare

Main body of handwritten text, containing the terms and conditions of the contract. The text is dense and written in a cursive hand.

Handwritten signature or concluding text at the bottom of the page.

Handwritten text in a cursive script, likely a letter or document. The text is written on aged, yellowed paper with visible stains and a large circular hole on the right side. The handwriting is dense and difficult to read due to fading and the style of the script. The text appears to be a formal or legal document, possibly a letter or a petition, given the use of words like "Højest" (highest) and "Kongens" (the King's). The text is written in a cursive script, likely a historical form of Danish or Norwegian.

